

SÉD 56.

VESZPRÉMI KRITIKAI LAP

XI. évfolyam, 2025. 2. szám

séd

Veszprémi kritikai lap

2025. 2. szám

Megjelenik évente hatszor

Szerkesztik:

Demel Eszter, Géczy János, Gopcsa Katalin
Grászli Bernadett, Király Viktor,
Perlaki Claudia, Vondervisztné Kapor Ágnes

E szám szerkesztője:

Géczy János

Szerkesztőségi titkár:

Horváth Brigitta

Olvasószerkesztő:

Sövényházi János

Lapterv: Somody Péter

Tördelés: Dénes Tamás

Felelős kiadó:

a Pannon Egyetem

rektora

E-mail:

seed.veszpreem@gmail.com

Nyomda: OOK-Press Kft., Veszprém

ISSN 2416-0628

Megjelenik Veszprém Megyei Jogú

Város Önkormányzata

támogatásából

Folyóiratunk elektronikus formában

elérhető az alábbi címen:

<https://epa.oszk.hu/03500/03506>

SZÁMUNK SZERZŐI

Bagyó Johanna *prózaíró, műfordító, egyetemi hallgató*

Balogh Alfonzina *egyetemi hallgató*

Battyányi-Nagy Annamária *versmondó, közigazdász*

Dallos Zsuzsa *újságíró*

Éltető Erzsébet *kulturális szervező*

Farkasné Molnár Csilla *művelődésszervező*

Fürj Katalin *dramapedagógus, középiskolai tanár*

Haász János *újságíró*

Hankó András *újságíró*

Hartmann Levente *egyetemi hallgató*

Huber Lilla Mária *művészettörténész*

Illés Andrea *irodalmár, főszerkesztő*

Ispánovics Csapó Julianna *egyetemi tanár*

Kilián László *író, szerkesztő*

Király Viktor *középiskolai tanár, szerkesztő*

Kovács Attila *zeneszerző, zongorista*

Kovács Gáborján *művelődéstörténész*

Krámer György *koreográfus, táncos*

Molnár Erzsébet *előadóművész*

Németh Csaba Miklós *újságíró, fesztiválszervező*

Nyakas-Fehér Fatime *műfordító*

Nyakas Krisztián *zenész*

Ollé Emese *egyetemi hallgató*

Órsi Ágnes *újságíró*

Pálmann Judit *könyvtáros*

Rostetterné Nagy Rita *karvezető, zenetanár*

Schreiber Márta *könyvtáros*

Sipőcz Borbála Luca *egyetemi hallgató*

Slemmer Bence Manó *politológus*

Stenszky Cecília *szerkesztő, mesemondó*

Sulyok Balázs Ede *építész, Veszprém főépítésze*

Szikra Ágnes *középiskolai tanár*

Tölgyesi József *tanár, művelődéstörténész*

Törő Balázs *néprajzos muzeológus*

Vámos Eszter *segédlelváltáros*

Vondervisztné Kapor Ágnes *középiskolai magyartanár, művészettörténész*

Elismerés! a Séd szerkesztőségének díjazása

2025-ben a Séd kritikai lap szerkesztősége kapta
Veszprém város Szabad Sajtó díját.
Fotók: Pesthy Márton

A borítón:

Az Unterwasser Theater
Untold című árnyszínházi
előadása a Veszprémi Nemzet-
közi Felőttbábfesztiválon

séd könyvek

- Csuhey István:
Szobornék városa. Tizennégy veszprémi szobor a múlt század második feléből
- Strenner József–Gáspár Gábor:
Veszprémi fák és bokrok
- Gopcsa Katalin:
Veszprémből nézvést
- Palágyi Sylvia:
A teljesség szimbóluma
- Géczy János–Stirling János szerk.:
Régi magyar kertek
- Ladányi István:
Időszaki kiállítás

a séd

az alábbi helyeken kapható:

- ActiCity Tánc- és Mozgásművészeti Központ, Veszprém, Hóvirág utca 1.,
- Agóra Városi Művelődési Központ Veszprém, Táborállás park 1.,
- Egyetemi Könyvtár és Levéltár Veszprém, Wartha Vince utca 1.,
- Eötvös Károly Megyei Könyvtár Veszprém, Komakút tér 3.,
- Hangvilla Veszprém, Brusznai Árpád u. 2.,
- Kabóca Bábszínház Veszprém, Deák Ferenc utca 13.,
- Laczkó Dezső Múzeum Veszprém, Erzsébet sétány 1.,
- Művészetek Háza Veszprém, Vár utca 29.,
- Pannon Egyetem B épület, porta Veszprém, Egyetem utca 10.,
- Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata Polgármesteri Hivatala Veszprém, Óváros tér 9.

Folyóiratunk minden páros hónap első hetében jelenik meg. Lapzárta: minden páratlan hónap 20-án.

Tartalom

- Rendező: Czéh Dániel. Játssza: Inoka Péter. Kabóca Bábszínház, 2025. február 1.
- 18 Haász János
Ötven éve várjuk, hogy valaki mondja meg, milyen az élet
Pannon Várszínház: *Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról*. Budapest Aréna, 2025. február 1.
- 19 Fürj Katalin
Médeia védtelen gyermekei
Márton László: *Jászai Mari feltámasztása* (ösbemutató). Játsszák: Kárpáti Barbara, Magashegyi Nóra, Fekete Linda, Szelle Dávid, Pintér Zoltán Dániel, Kovács Zsófia. Rendező: Szelle Dávid. Pannon Várszínház, 2025. február 15.
- 20 Piros esőt kortyol a föld
Piros esőt kortyolt a föld – Nyolcvan évvel ezelőtt. A Forte Társulat előadása a roma holokausztról. Dramaturg: Ugron Zsolna; ko-reográfus-rendező: Horváth Csaba. Hangvilla, 2025. február 20.
- Schreiber Márta
„Hült helyüket az erdei róka tühegyes orra szimatolja”
Szikra Ágnes
Százezer sor cigány...
- 24 Krámer György
Testbe zárt ima
Alkotók és előadók: Horváth Renátó, Bakonyi Jusztina, Bozsányi Liliána, Dragos Dániel, Földesi Milán, Kiss Veronika, Lajter Eszter, Mohai Cintia, Sasvári Kissy, Tóth Rebeka. A Horváth Renátó Production vendéglőadása a Veszprémi Petőfi Színházban. 2025. február 15.
- 24 Dallos Zsuzsa
Hiszünk-e a mesében, avagy egy elillant szerelem története
Szép Ernő: *Lila ákác*. Rendező: Óze Áron. Veszprémi Petőfi Színház, 2025. február 7.
- 25 Stenszky Cecília
Két szereplővel
Pozsgai Zsolt: *Liselotte és a május*. Rendezte: Gaál Attila Csaba. Szereplők: Sütő András, Nagy Katica. Latinovits–Bujtor Játékszín, 2025. március 3.
- 26 Nyakas-Fehér Fatime
Ki verset farag egy rizsszemen
Vabadaba. Geszti Péter-koncertest Váczai Eszterrel. Hangvilla, 2024. december 16.
- 26 Molnár Erzsébet
„Mondjad, Atikám!”
Vecsei H. Miklós és Balla Gergely előadóestje. Agóra, 2025. január 28.
- 27 Őrsi Ágnes
Faltól falig Jókai
Eötvös Károly Könyvtár, Kisfaludy-terem. 2025. február 20. és 27.
- 27 Éltető Erzsébet
Szavak és dallamok találkozása
Full Kontakt vol. 50. Terem, 2025. január 31.
- 28 Nyakas-Fehér Fatime
„...Föld, föld, föld, én itt vagyok Ölelnék, de én csak így tudok”
Lovasi: Egy az egybe... csak maga. Hangvilla, 2025. február 1.
- 28 Rostetterné Nagy Rita
Mendelssohn-farsang a Hangvillában
Farsangi koncert a Mendelssohn Kamarazenekarral. Hangvilla, 2025. február 9.
- 29 Nyakas Krisztián
Egyedül lenni
Csönded vagyok. Cseh Tamás-émlékest. Hangvilla, 2025. február 3.
- 30 Battyányi-Nagy Annamária
„Szabadság fényes napja süt”
Az idén 10 éves fennállását ünneplő Gerence Hagyományörző Néptáncgyűttes 1848–49-es emlékeket felidéző ünnepi gálaműsort adott a Hangvilla színháztermében 2025. március 9-én
- 30 Sulyok Balázs Ede
Házak a Házban
- 31 Vámos Eszter
Polgári kori egyesületek Veszprém vármegyében
- 32 Pálmann Judit
Varga Béláról az emléktábla-avatás apropóján
- 32 Tölgyesi József
„...a semmiből könyvtárakat teremtettünk...”
Szabóné Vörös Györgyi, Palkóné Jádi Melitta szerk.: *Emlékkötet Varga Béla tiszteletére*. Eötvös Károly Könyvtár, Veszprém, 2024.
- 33 Kilián László
(Jutalom)játék az Agórában
A Főszerepben című könyv bemutatójának adott helyet az Agóra Veszprém Kulturális Központ február 6-án. Alföldi Róberttel, a színész-rendező szerzővel Barabás Évi, az RTL televíziós csatorna riportere beszélgetett.
- 34 Ispánovics Csapó Julianna
Harc az olvasóért
Bozsik Péter: *Elterelő hadművelet: avagy a tüzelő neuronok*. Duna-delta – Lessina – Erzsébetváros – Weissbrunn (2017–2024). Forum Könyvkiadó, Kalligram. Újvidék, Budapest, 2024. 102 p.
Bozsik Péter: *Baráti tűz: avagy a sejtgerillák lázadása*. Weissbrunn – Csikágó – Lessina – Duna-delta (2017–2024). Forum Könyvkiadó, Kalligram. Újvidék, Budapest, 2024. 57 p.
- 35 Slemmer Bence Manó
Peru két arca Veszprémben
A vándorló Pucará-bika: A perui felföld nagykövete / Shipibo–Koni-bo. Népem portréi. Dubniczay-palota, Várgaléria és D1 kiállítótér. 2025. január 25. – március 9.
- 38 Huber Lilla Mária
Arcok a múltból
Arcok a múltból – Borbás János. Kurátor: Herth Viktória. Művészetek Háza Veszprém, Dubniczay-palota, 2025. január 23. – március 30.
- 39 Hankó András
Édes, jó istenek!
Arcok a múltból – Borbás János. Kurátor: Herth Viktória. Művészetek Háza Veszprém, Dubniczay-palota, 2025. január 23. – március 30.
- 42 Illés Andrea
Anzix – Szajkó 70
Anzix – Szajkó 70. Szajkó István kiállítása. Művészetek Háza Veszprém, Dubniczay-palota, 2025. március 8. – április 6.
- 43 Sipőcz Borbála Luca
Háború testközelből
Anasztasia Trofimova: *Orosz frontkatonák között* (Russians at War), 129 perc, 2024. Budapesti Nemzetközi Dokumentumfilm Fesztivál. Foton, 2025. január 31
- 43 Farkasné Molnár Csilla
Nyers beton és befejezetlenség
A brutalista. Amerikai–brit–kanadai film, 2024. Rendezte: Brady Corbet. Címszereplő: Adrien Brody.
- 44 Györgydeák György Séd című grafikája
- Számunkat Gáspár Gábor fényképeivel illusztráltuk.

„Tudja, az ősi kultúrákban a medve egyenértékű volt az emberrel. – Nincs itt semmilyen ősi kultúra, uram. – Néha mégis.” (in: J. Jarmusch: *Szellemkutya*) „Saját világegyetemmel rendelkezni jobb, mint autótulajdonosnak lenni.” (S. Dalí) „A képzeleted a tied, mondják.” (in: Kovács Gáborján: *Szél nélküli erdőben*)

Más világból evilág

Kovács Gáborján – Császár Róbert: *Madárerdő*. Fonó Budai Zeneház, 2024.

Füst a szemében
Császár Róbert és Kovács Gáborján közös albuma az Agóra Veszprémi Kulturális Központ, 2024. szeptember 26.

Séd, 2024. 6. sz., 18. old.

Sok év után megjelent a Bran együttes új, nyolcadik albuma, melynek bemutatójára Budapesten, a Jókai Klubban, az együttes egyik otthonában került sor még december végén. Hallhatóak

a dalok másik otthonukban is, az idén harmincesztendő Fonó Budai Zeneházban, mely a *Madárerdő* című – és az összes korábbi – album kiadója is egyben. Az együttes eredeti otthonában, Veszprémben, úgy tűnik, nem lesz lemezbemutató koncert.

A tizenhárom ószirmi dal mint-ha folytatása lenne az *Int Én Bec, Bird's Day, Rigmadár* albumnak (elsősorban a madártéma és egyes instrumentális motívumok miatt érezhetjük ezt), ám a *Madárerdő* – a hallgatók számára valószínűleg talányos – epikus volta, mesére szerkesztettsége, erdőjelképe okán inkább rokona a 2001-es *Agancserdő*nek. Mindkettőtől különbözik azonban abból a szempontból, hogy az új CD-n kizárólag ószirmi dalok szólalnak meg magyar és a hexerichi képi ritmusokból eredő, összetett, zenévé oldott nyelven. Talán ezért is érezhető az eddigi legszemélyesebb természetű zenei-gondolati világnak a *Madárerdő*.

A „rejtélyes, 66 lapos, vékonyka, XVII. századi” ószirmi kódex létének szépsége, hogy sosem lehet látni, csak hallani lehet róla és belőle. A nevével boszorkánymestereket, varázslókat és a virágszirmokat körbeölelő csészeleveleket idéző Hexerich von Kelchblatt, az élettereket, nyelveket és vallásokat váltogató vándor, varázsló, szerzetes maga kezével írt, rajzolt, festett könyvének képekbe rejtett szövegeit, dallamait (voltaképpen Hexerich életútját) Kovács Gáborján fejtegeti, értelmezi már több évtizede, és úgy sejtem, folytatja majd a felfejtést, fordítást élete végéig. Az ószirmi világ Kelchblatt „létének ódonabbik” fele. Kovács Gáborján (is) megtalálta a múltban – a kelta, ír, breton középkor kultúrájában – a jelenét. Az ő *Nagy menetelésében* (Örkény után szabadon) a Füttyös fiú, Szerb Antal, J. Joyce és P. W. Joyce, Sweeney, a madárember és költő, T. S. Eliot, Bran királyfi, O'Curry, egy flatulista, egy hárfás, W. B. Yeats vándorol Lázár Ervin, E. T. A. Hoffmann, Weöres Sándor, Rilke, talán Györgydeák György és mások társaságában, keresve az „evilági más világot”.

„Kezdetből gyalog vagyok, akár az évszakok”

Olyan ő, mint a középkori szóbeli hagyományt ápoló, a kultúrát átörökítő ír filik, akiknek énekmondó gyakorlatában a kutatók szerint egyszerre volt fontos az intézményes tanulás/oktatás, a világok és határok, a határátlépések értelmezése, az értékek őrzése a közösség számára, a megélt történelem, a filozófia, a különböző világok honosított tudása (a zene, költészet mesterségének elsajátítása, több nyelv és a korabeli törvények ismerete), a mesterségbeli titkok meg/feltalálása, a gyakorlati megvalósítás, az előadás magas szintű természete. Hiszen Kovács Gáborján egyetemi oktató, művelődéstörténész, ír, breton, skót világok mitológiájának kutatója, e tájak útikönyvírója, idegenvezető, több nyelv – köztük az ír – ismerője, fordító, intézményvezetői múlttal is rendelkező kultúraszervező (másokkal együtt fesztiválok, kiállítások rendezője, a hajdani Veszprémi Fiatal Alkotók Körének létrehívója), költő, író, színházi ember, az alternatív kultúra képviselője, mesemondó, több hangszeren játszó zenész, kivételes hanggal megáldott zseniális és természetes énekes, közel harminckét éve a Bran együttes tagja és vezetője, a zene és a mese – számára el/szétválaszthatatlan – beszédének mentén folyamatosan, rendszeresen működő közösségi létezők, klubok gazdája és alkotó résztvevője, s nemcsak a komoly filik követe, hanem a mulattatóké is. Nem frontember, mert a Bran esetében nincs előtér és háttér, emberei társaként és barátokként látszanak létezni. Kovács Gáborján inkább a szíve a zenekarnak, vagy ha az egyszerűség pátozását elhagyjuk, ő az egyetlen, aki 1993 óta a mai napig tagja az együttesnek. A maga ütemére lépő embernek tűnik. Mint Hexerich von Kelchblatt, valószínűleg ő is bejárta „felizzított gondolatként” a régi romokat, a szentélyeket, az „alig ismert, gyomok között lapuló ösvényeket, az elfelejtett csapásokat”, tanulta a füvek, fák, virágok, madarak titkait, és megtanulta a jelszavaktól élesen különválasztani a jeleket és a szavakat. Világában mintha minden összefüggene mindennel, valahogy úgy, vagy talán bonyolultabban, mint 2018-ban megjelent kötetének indító lapján, a Teremtéstörténetek mellett látható, valószínűleg általa rajzolt szimbolikus világ- és városképen.

A *Madárerdő* album is behívja maga mellé a *Szél nélküli erdőben – részletek az ószirmi kódexből* című kötet kihívást jelentő, többszörös fénytöréses, különös, nyelv-

vet újító, láttató és enigmatikus szövegeit, a korábbi koncertelményeket, a Császár Róberttel közös mesélő-zenélő délutánok emlékét. Ha az *Agancserdő* egy szarvassá változtatott szerelmespár meséjét énekliz-zenéli, a *Madárerdő* – találgatók – mintha a szerelem, szülők és gyermekek, az összetartozás, a szenvedély, a játék, a belátás, a magány, a távolodás és közeledés, a visszafordíthatatlannak tűnő visszafordításának történeteit rejtene. (Vagy Sziromságot.) A zene a különböző népzenei motívumok, áthallások és a saját kompozíciók, improvizációk beszélgetésének érződik, a hangszerezés, a dallamvilág katartikusan tud szíven ütni, máskor ismerősen barátságos. A négy összeszokott zenész – Kovács Gáborján, Császár Róbert, Kuti Judit és Kiss Sándor – egy lényként szól több hangszeren, könnyedén játsszák az izgalmas ritmikai aszimmetriákat, a természet akusztikus hangjait, a virtuozitás esetükben nem színező elem, hanem alapvetően élő közös zenei nyelv.

A lemezbemutató koncerten eljátszott dalok belesimultak az öt órától késő estig tartó zenefolyamba. A világ minden tájáról hazaérkezett volt és jelenlegi Bran-tagok együtt, felváltva, különböző formációkban játszottak, kísérték a tánc-tanítást (amikor mindenki táncol mindenkiel: a tizenéves a hetvenévessele, az ismeretlen az ismeretlennel, barát a barátal, a profi a lelkes kezdővel), és évadzáró örömmel ajándékoztak a szép számú hallgatóságnak és önmaguknak. Találni egy közösségi világot, zenével és tánccal gyógyítót, beszélgetőt, belső időt átállítót – örömteli.

Bár az sem lehet véletlen, hogy a középkori ír történet szerint az átokkal sújtott, magát madárnak képzelő, hajdan király Sweeney-t, aki magányosan, meztenül az erdőben élt, fák ágai között lakott és a természetről énekelt, nem sikerült visszaszoktatni az emberek közé.

Vondervisztné Kapor Ágnes

Idézetek forrása: Kovács Gáborján: *Szél nélküli erdőben – részletek az ószirmi kódexből*. Új Forrás Könyvek. Gerecse, 2018.

Irodalom: Kovács Gábor: *Az énekmondó művészetének teátrális elemei (Tartalmi és technikai elemek a középkori ír mulattatók előadásaiban)*. PhD-dolgozat, 2015.

Szerzői szándékok nyomán

Dacára a szokásos téli influenzajárványnak, a Hangvilla nagyterme majdnem teljesen megtelt a Mendelssohn Kamarazenekar 2025. február 18-i bérleti koncertjén. Talán a kevésbé ismert művek, talán a fagott és megszólaltatója, Lakatos György fagottművész, vagy Victor Máté zeneszerző neve vonzotta a közönséget ezen a meglehetősen hideg februári estén, de a Mendelssohn csapata mindenképpen. Csalatkozniuk nem kellett sem a művekben, sem az előadókban.

Igazi fiesta

Péter Kováts, a Mendelssohn Kamarazenekar első hegedűse, művészeti vezetője és az estén a karnagya is, a bevezetőjében és a művek között is bőséges információval szolgál, hiszen a felhangzó művek, a legutolsó kettőt, Csajkovszkijét és Rimszkij-Korszakovét kivéve, nem igazán ismertek. Jó dolognak tartom, hogy időről időre, olykor-olykor más-más műfajokban is kalandozva emeli közönsége zenei horizontját az együttes. Peter Warlock (1894–1930), valódi neve Philip Arnold Heseltine, angol szerző hattételes *Capriol* szvitje indítja a koncertet. Warlock furcsa személyiség, felvett néven komponálja zenéit, valódi nevén zenekritikákat ír, amelyek számos bonyodalomba sodorják. Apropos, kritika! Általában nem szeretik, ahogy erre a koncertfelvezetőben is történik utalás. Pedig, ha tisztességes, akkor objektív szempontok (korhűség, az előadás minősége, a mű tartalma és sorolhatnám), valamint szubjektív hatások (pl. az adott személyre gyakorolt őszinte érzelmi állapot) alapján kialakított vélemény. Óhatatlanul kibukik mindenkiből egy akaratlan értékítélet, akár egy „tetszett – nem tetszett” formában is. Nem ördögtől való! Persze tud fájni, ha preconcepciózus, ugyanakkor a léírt kritika egy adott esemény krónikása is, sokszor kultúrtörténeti jelentősége lehet/van. Jelen sorok írója is kap művei és koncertjei után véleményt, ami csak akkor fáj, ha valóban rosszindulat-vezérelt. Visszatérve Warlock művéhez, a 16. századból származó, egy francia szerzetes által

lejegyzett témákból alakított táncjátékok sorozata (egy kis abszurditással: egy ügyvédet táncra tanító szerzetes és ehhez a talpalávaló), amelyek aztán a reneszánsz hatásoktól egészen a múlt század eleji kortárs hangzásokig fokozódva vonzzák zenei figyelmünket. Egységesen és jól szól a csapat, még ha a második tételbe be is csúszik egy olyan diszsonancia, amely biztos, hogy szerzői szándékon kívüli. A basszushangszerek megnövelt száma viszont nagyon jó hatással van a hangzásképre, amely így még teltebb lesz.

A következő mű Ralph Vaughan Williams (1872–1958) angol szerzőtől a *Fantázia egy Thomas Tallis-témára*. Nemcsak filozófiai és vallási mélységeket boncol a mű, a megszólalásban és megjelenésben is formabontó. Két színpadi térben elkülönített vonóskari egység és egy kvartett fellegelése a régmúlt muzsika hatásait a 20. század zenei paradigmáinak összeboronálásával képes eredetileg alkotni, egyfajta akusztikai ötlettel. Az együttes még ebben a szokatlan helyzetben is nagyon egységes, akkor is, ha egy-egy szólóhangban fel is sejlik az izgalom. A zárótétel orgonahangzászerű tuttija az emberi kérdésekre adott isteni válasz erejét sugallja.

Vastaps után Victor Máté *II. Fagottversenyének* interpretációjával Lakatos György fagottművész és a Mendelssohn Kamarazenekar a koncert manifesztumát is megteremti. A zeneszerző, aki jelen van az estén, a napokban ünnepli 80. születésnapját, amire a ráadásban a szólista a kadenciában a *Happy Birthday to You* dalját is idézi, derűre készítve a közönséget. A mű három tétele úgy kortárs, hogy közben megidézi a barokk struktúrát és hangzást az első tételben, már-már káno-

ni igénnyel. A harmadik tétel ritmikája és harmóniai teljességgel a jazz hatásaihoz köthetők, feszes és nehéz ritmikai képletekkel, a *jazz chord changes* (akkordhelyettesítés) szemléletével, az alapharmóniákra építő 9., 11., 13. hangközökkel, illetve azok megfelelő fordításaival. Remek kompozíciós tudatosság! A második tétel lágy, elégikus hangulatú dallamai a szvingorszak édeskes világát idézik, a közönségre érezhetően ez hatott a legjobban. Jómagam a 3–1–2 tétel sorrendre szavazok, ez az én szubjektív érzetem. Nagyszerű mű!

A zenekar is kiválóan teszi a dolgát ebben a sűrű hangzástérben, markáns együttes hatásban, ebben azért Kováts Péter érdeme elvitathatatlan. Lakatos György teljesítménye ezen az egyáltalán nem könnyű (fizikai értelemben sem) nádfúvós hangszeren meg kifejezetten kiemelkedő. Amúgy is egy közvetlen, „jó fazon”, akinek a látszólagos lazasága mögött egy igazi muzsikusi érzékenysége feszül, érezni, hogy benne él a zenében; tisztelete a játszott zene, a kollégái, a szerző és a közönség felé is maradéktalan. Biztos vagyok benne, hogy ezt adja át tanítványainak is. Pedig néhol tényleg nagyon nehéz az időnként nagy hangközökkel operáló dallamvilág és a feszes, sajátos elemeket alkalmazó ritmika. A ráadásokban – kettő is volt – mutatja meg, hogy rövid időn belül mennyire más „tud lenni” ugyanazon téma megszólaltatása. Ez a fajta művészi érzékenység csak kiváló zenészeknek adatik meg, akikben ott munkál a tanultak mögötti individuális muzikális ösztön is. Érzé ezt a közönség is, és tudjuk, azt sohasem lehet becsapni! Az újrázásokkal megkapjuk a második tételt és a harmadik egy részét, az említett születésnapi köszöntő melódiával. Szünet!

Csajkovszkij (1840–1893) a nagy orosz romantikus, akinek edukációs céllal született *Gyerekalbum Op. 39*, eredetileg zongorára komponált művét Kováts Péter vonószekari átíratában halljuk. A mű 24 kis tételből áll, könnyedebb, mint mondjuk Bartók *Mikrokozmosza* vagy Debussy *Gyerekkuckó*-sorozata. A vonósnégyes formában is fellelhető változat után most ebben a feldúsított hangszerelési átíratban bájolja el a hallgatóságot. Tudomásul véve, hogy pedagógiai céllal születtek ezek a

művek, az én szubjektív világomhoz mégis közelebb áll Bartók szemlélete, még akkor is, ha a hangszeresek és karnagyuk maximális figyelemmel és szeretettel adják át hallgatóságunknak ezeket a pár taktusos programzenei szösszeneteket. A közönség szubjektív értékítélete viszont vastapsban nyilvánul meg, hogy aztán felhangozhasson az est utolsó darabja.

Hatásos koncertcsattanó az orosz ötök legképzettebbjének, Rimszkij-Korszakovnak (1844–1908) *Hópelyhecs-*

ke című operájából az *Akrobaták tánca*, amelyet átszó az orosz népdal, az orosz heterofónia. Kedves, dallamos, játékos, egyúttal nagyon ütős darab (még a *Hupikék törpikék* rajzfilmsorozat is használta). Egy biztos, a leginkább ellankadó figyelmet is felrázza, minden muzsikás és karmester igencsak odateszi magát, közönségük pedig szeretettel fogadja tőlük, ahogy az estet lezáró kollegiális ölelkezéseket is a színpadon.

Kovács Attila

A kimeríthetetlen Francsics Károly

– Eleget foglalkozunk a veszprémi borbélyyal?

Aktuális szabadegyetemi előadás-sorozatunkban olyan témákat dolgozunk fel kollégáimmal, amelyek a tavaly megnyílt, új állandó kiállításunk tematikájához illeszkednek.

Francsics Károly visszaemlékezéseit és naplóit hat kötetben hagyta az utókorra, amelyek közül ötöt az Országos Széchényi Könyvtár, egyet pedig az MNL Veszprém Vármegyei Levéltára őriz. A naplók forgó rendszerben kiállításunkban is megtekinthetők, jelenleg az 1850–60 közti időszakot feldolgozó kötetbe pillanthatnak bele látogatóink.

A borbély emlékiratait elsőként Vörös Károly dolgozta fel az 1970-es évek elején a Vég hely Dezső (1840–1897) veszprémi születésű történész gyűjteményéből az OSZK-ba került anyag alapján, a jóval később felfedezett, VeML-ben őrzött hatodik – kronológiai sorrendben második – kötetet Hudi József rendezte sajtó alá, Tóth G. Péter pedig több tanulmányt szentelt a témának.

A Francsics-életművel kapcsolatban kijelenthető (természetesen a megfelelő kritikai attitűd szem előtt tartása mellett), hogy forrásértéke városunk (társadalom-) története szempontjából jelentős, tulajdonképpen megkerülhetetlen. Előadásommal ennek kívántam nyomatékot adni.

Ugyan nyomtatásban a teljes munka mindössze egyhatoda olvasható, még eb-

ben a jól ismert anyagban is attól függően, hogy hova helyezzük a hangsúlyokat, találkozunk újdonságokkal, ami a szöveg adatgazdagságát, sokrétűségét mutatja.

Muzeológusi szempontból különösen informatívak azok a részletek, ahol az inventáriumokat megszegyenítő módon mesél Francsics (lakó)környezetéről: a berendezési és használati tárgyak mentén megelevenedik előttünk otthona, műhelye vagy éppen a kocsmák világa. A ruházat, az ételek, a színek, hangok, vagy épp az ízek „sűrű leírása” révén kapunk mélyfűrés jellegű jellemzést a korabeli életmódra vonatkozóan.

A bor lehet: jó, káposztalészinű, jeles, savószinű, homályos, aranyzinű, kitűnő, hatalmas jó, szőke, nyúlverű piros – ahogyan a valamikor korhely életet élő (és arról mintegy önreflexív módon előszere-tettel megemlékező) legény értő módon, immár szőlőbirtokos veszprémi polgárként differenciálja a saját pincéjében is érlelődő italokat.

Francsics elemző szeme nem áll meg környezete leírásánál, a társadalmi jellemrajzok talán a naplók legfontosabb, legizgalmasabb részletei. A szubjektív né-

zőpontból eredő hol kritikus, közömbös, rajongó, máshol ironikus attitűd mellett is jól kitapinthatóak a társadalom finomságai. A napfogyatkozás leírása kapcsán mintha az ezredfordulókort átélt élményeink elevenednének meg, a forradalom és szabadságharc eseményeinek taglalásában pedig képet kapunk az ide-oda himbálódzó város közhangulatáról, a kor embe-rének vívódásairól, kételyeiről, az egyik nap még hurráhangulatban lévő tömeg másnapi hallgatásáról. A naplóból persze magáról Francsicsról tudjuk meg a legtöbbet, aki 1827-ben került Veszprémbe, ahol 1880-ban bekövetkezett haláláig élt. Ha-las János piactéri borbélymesternél kapott munkát, kis idő múltán megismerkedett a tekintélyes iparcsaládból származó Jákói Zsófiával, aki iránt táplált gyengéd érzelmei teljesen átformálták az addig korhely életet élő borbélylegényt. Francsics albérlő lesz Jákóiék Horgos utcai házában, ahonnan a jóval később róla elnevezett lépcsőn közlekedik nap mint nap a műhelybe. A lépcső szimbolikus Francsics élettörténetében, hiszen jól illusztrálja az örökké „fel-fele” törekvő iparos alakját. Megváltozott életmódja segíti mindebben főhősünket: olvas, kertészkedik, tanít, kirándulni jár (hogy csak egyebet ne említsünk, éjszaka felkerekedik, hogy a hajnalt a Csatár-hegyi kápolnánál köszönhesse). 1846-ban pedig rászánja magát élete legmeghatározóbb döntésére: belekezd naplójának megírásába, amelyet kezdetben visszaemlékezéseivel párhuzamosan vezet. A naplók többszöri átírások eredményei.

Önéletírásából nemcsak a korszak meghatározó történelmi eseményeire látunk rá, hanem egy korabeli veszprémi polgár mindennapjait, életmódját, valamint mentalitását ismerhetjük meg általa.

Szeretünk kapcsolódni a különböző évfordulókhoz, alig két év, és ünnepe-lhetjük a borbély Veszprémbe kerülésének kétszázadik jubileumát. Megfontolandó, hogy a teljes szöveg széles körben elérhetővé tételével emlékezzünk meg e jeles alkalomról.

Törő Balázs

Pszichoanalízis és a Nyugat bulvárrovata

„Mondjad, Atikám!” Vecsei H. Miklós és Balla Gergely József Attila-estje. POKET-klub Veszprém. Sallai Laci: A Nyugat titkos története. Zenés irodalmi előadás. Holszezon Irodalmi Fesztivál. Papírkutya, 2025. február 21.

Idén februárban immáron negyedik alkalommal került megrendezésre Veszprém belvárosában az irodalmat és társműfajait több helyszínen felvonultató Holszezon Irodalmi Fesztivál. Az esemény neve nyilván utal arra, hogy ez a szürke alapon szürke időjárással jellemezhető, év eleji periódus nem arról híres, hogy szórakozási, művelődési lehetőségek tucatjaiból válogathatnánk nap mint nap, ám a fesztiválhelyszíneket a legkevésbé sem jellemezte pangás. Én pénteken a Papírkutya kínálatából választottam két olyan előadást, amelyekben az alapok közösek voltak: a versek, a megszokottól eltérő nézőpont és a gitár.

A délután öt órakor kezdődő József Attila-esten a kezdésre szinte már a csilláron is lógtak az érdeklődők. Ennek a művészi kísérletnek az eredetije az a közel kétórás darab, amely 2018 óta fut a Vígszínház műsorán, s amit mi 50 percen láthattunk, az egy „utaztatható”, kétszemélyes verzió. A darab egy monodráma, amelyben Vecsei H. Miklós szinte egy pillanat alatt József Attilává alakul (szőke haj és kék szem ide vagy oda, ott és akkor *tényleg ő* József Attila), és „saját” életéről egy intenzív, befelé forduló, mégis a közönség lelkéig vibráló monológot ad elő, fókuszban az összes lehetséges traumával és érzelmi viharral, amelyek a jól ismert verseket adták nekünk, olvasóknak.

Gyermekkorai mély sebek, kítaszítoottság, meg nem értettség, a szegénység szégyene, szerelmek, összeomlások – nincsenek tabuk. A Platon Karataev frontembereként ismert Balla Gergely finom gitárjátéka egészen természetes, jól illeszkedő kiegészítése, a befogadást jól segítő kísérete a darabnak. A hiteles színészi

játék eredménye az új nézőpont adaptálása, és ez az én esetemben egyértelműen működött. Hiába van felvésve évtizedek óta a szívembe, hogy „minek is kell fegyvert veretni belőled, arany öntudat”, József Attila személyiségével kapcsolatban mindig volt bennem egy kis idegenkedés, ellenérzés, amit ez az előadás feloldott. Hálas vagyok érte.

Egy vacsoraszünet után (ismét étlapon a quesadilla!) pár évet visszaléptünk az időben, és a Felső Tízezerből, a Galaxisokból és a Platon Karataevből ismert Sallai Laci és gitárja idegenvezetésével elmerültünk a *Nyugat* világában. Laci alapötlete zseniális – benézni az irodalomkönyvek sorai mögé, megismerni kevésbé felkapott és idézett költőket, vagy ismert költők kevésbé ismert műveit, no meg persze elhallgatni a korszak anekdotáit, szaftos pletykáit (hiszen azt mondják, mindannyiunkban lakik egy voyeur). Az általa megzenésített versek remekül megállják a helyüket 2025-ben is, a kedvencem talán a *Csak ennyi* volt, Tóth Árpád verse.

S ha már a versmegzenésítéseket említem: véleményem szerint a műsor elbírt volna egy kicsivel több zenét és egy kicsivel kevesebb lexikális tartalmat. Azt hiszem, valahol Karinthy vicce, a nagy fiktív ausztrál író, Cecil M. Jeopardy említése után kezdtem azt érezni, hogy mintha a zenés irodalmi estből átléptünk volna egy irodalomtörténeti előadásba vagy feleletbe valahová egy tanterembe. Laci láthatóan rengeteget tanulmányozta, kutatta a témát, de ezt bizony elhittem volna neki akkor is, ha kevesebb adattal támasztja alá. Remélem, csiszolja még ezt az izgalmas ötletet, szívesen meghallgatnám később a műsor egy finomított, érettebb verzióját.

A két előadás megmutatta, hogy lehet még újat mutatni és tapasztalni régi, népszerű és közismert költők munkásságával kapcsolatban. József Attila és a *Nyugat* nemzedéke sem lesz talán soha lerágott csont, hiszen minden kor kínálhat új értelmezési lehetőségeket. A verssorok nem fogynak el, nem kopnak el attól, hogy újra és újra elolvassák őket. Tegyük hát!

A rendezvény fókuszában a *Nyugat* folyóirat története állt, de rendhagyó módon nem a megszokott irodalomtudományi megközelítésben, hanem háttértörténetek, anekdoták, illetve a *Nyugatban* megjelent versek megzenésítésével vált élményszerűvé.

Titkos történet dalokkal

Sallai Laci: *A Nyugat titkos története*. Holszezon Irodalmi Fesztivál. Papírkutya kultúrbisztró, 2025. február 21.

Az este ritmusát a folyóirat történetét bemutató 5-10 perces megszólalások, majd az azt követő, gitárral kísért versek adták, ezek között nemcsak a *Nyugathoz* közvetlenül köthetőek voltak, hanem tágabb összefüggéseket is megmutattak. Többek közt megszólalt Ady Endrétől *Az én testamentumom* és az *Eladó a hajó*, Szép Ernőtől *A bánat útja* vagy Babits Mihálytól a *Zsoltár gyermekhangra* műve, de megemlítenők még Tóth Árpádtól a *Csak ennyi* lírai költemény vagy Kosztolányi Dezsőtől a *mi házunk* című verse.

Az anekdoták közül kiemelkedett egyrészt a Hatvany Lajos báró és Osvát Ernő szerkesztő között húzódo nézeteltérés, aminek megoldását a párbajban látták. A párbaj érdekessége, hogy a korabeli feljegyzések egy része Hatvany-diadalt, míg másik része Osvát-győzelmet könyvelt el, erre a furcsa anomáliára jegyezte meg Sallai Laci, hogy tán a párbaj meg sem történt.

Egy másik humoros történet Laczkó Géza író és Osvát Ernő szerkesztő között esett meg. Történt ugyanis, hogy előbbi egyik elbeszélését szerette volna megjelentetni a *Nyugatban*, azonban Osvát nem találta azt arra méltónak. Laczkó személyes konzultációt kért Osváttól egy kávéházba, ahová magával vitte az elbeszélésének a kéziratát, majd feltette a kérdését, hogy miért nem elég nívós a műve. Osvát erre elkérte a kéziratot, elővette a tollát, majd szóról szóra elemezte a művet, a felesleges részeket kihúzta, a hiányosságokat pedig pótolta. Félnapi munkába telt, míg a szöveg végére ért, ekkor azt mondta, hogy már nívós elbeszélést tartalmaz a kézirat, mire Laczkó Géza kaján mosollyal az arcán kérdezte Osváttól, hogy akkor most már megüti-e a szintet a *Nyugathoz*.

Bár jogosan gondolhatnánk, hogy az este a *Nyugat* aktív éveit öleli fel, de helyet kapott a fogantatása és utóélete egyaránt, az alapítók közül megkerülhetetlen nevekké lehetett találkozni, például Gellért Oszkárrel, Fenyő Miksával és Osvát Ernővel, illetve szó volt arról is, hogy milyen rajtuk kívül álló történetek teremtették meg a lehetőséget, hogy megalapítsák a lapot. Természetesen, ahogy haladtunk előre az időben, annál több szerkesztővel találkoztunk, többek közt Babitscsal és Móriczsal, majd kiderült az is, hogy milyen nézeteltérések voltak szerkesztői szemléletükben a *Nyugattal* kapcsolatban, melynek végeredménye az lett, hogy végül Babits maradt a főszerkesztő.

Az este sikerességét nemcsak a telt ház és a vastaps jelezte, hanem az is, hogy a közönség nagyobbik része elégedetten maradt még a kultúrbisztróban egy forró ital társaságában, míg a beszélgetés témájául a *Nyugat* folyóirat szolgált.

Hartmann Levente

Szellemek a várban és mélyinterjú a nagymamával

Szellem a palackban. 3. Magyar Krimifestivál, Foton Audiovizuális Centrum. Grecsó Krisztián: *Apám üzent*. Könyvbemutató, Papírkutya. Holszezon Irodalmi Fesztivál, 2025. február 21–22.

A péntekem a líra, a szombatom pedig a próza jegyében telt ezen a csípősen hideg, de tavasziasan napos hétvégén. Tavaly februárban a 2. Magyar Krimifestivál a Benedek-hegy árnyékában véres témákat boncolgatott, idén a beszélgetéssorozat a várban engedte ki a szellemet a palackból. A Foton Audiovizuális Centrum csodás helyszínt biztosított a kiválóan megszervezett, színes és érdekesítő kerekasztal-beszélgetésekhez (és isteni pitétet a közönségnek).

A korábbi években bevált tematizálás ismét érdekes és tanulságos eszmecserét eredményezett. A „korszellem” témájú beszélgetésben – hiszen a bűn örök, az írók pedig előszeretettel vájkálnak a múltban – megtudhattuk, hogy Szlavicsek Judit, Cserhalmi Dániel és Papp Noémi mi alapján választanak kort, és miként használják fel az adott korszak jellegzetességeit a cselekmény felépítése, a karakterek kialakítása során. A Kálai Sándor által moderált beszélgetés azért is volt különösen érdekes, mert három nagyon más korban, más eszköztárral operáló alkotó osztotta meg velünk műhelytitkait. Papp Noémi középkori krimijében feltűnnek olyan korjellegzetességek, amelyekről kevés szó esik a tankönyvekben (például Mátyás kemény adóiról ritkán hallunk), Cserhalmi Dániel egy igazán érdekes piaci résben kezdett tevékenykedni, s egyszerre ad neki szabadságot és kötöttséget az, hogy az ÁVH nyomozásai bizony többnyire fordítva zajlottak (előbb volt egy bűnös, akire aztán „rászabtak” egy bűncselekményt). Szlavicsek Judit, akinek a Kardos Júlia-sorozatára a tavalyi krimifestiválon bukkantam rá (igen, bevallom, függő lettem), főként a *Doszpot nyomoz* című, 2024-es munkájáról beszélt, ahol egyrészt egy nagyon feszes idővonallal kellett dolgoznia, másrészt pedig egy valós, kortárs rendőrrel.

A következő, hasonlóan érdekes beszélgetésben Baráth Katalin, Mészáros Dorka és (a Patkó Ágnes betegsége miatt beugró) Mészöly Ágnes osztották meg Cserhádi Évával és velünk a könyv-

tárhoz kapcsolódó élményeiket, a kutatással kapcsolatos elveket és fortélyait, megtudhattuk, hogyan derítette ki Mészöly Ágnes, hogy egy tengerjáró hajón mi lenne a legjobb rejtkehely egy hullának, és Mészáros Dorkát miért találták gyanúsának a biztonságiak a Parlamentben.

Az utolsó beszélgetést (Szellemes műfajok Bíró Péterrel és N. Nagy Zoltánnal), valamint a már hagyománnyá vált kvíz eredményhirdetését sajnos nem tudtam megvárni, igyekeztem át a Papírkutyába a fesztivál egyik legnépszerűbb eseményére, Grecsó Krisztián könyvbemutatójára. A foglalt helyemet a pultnál csaknem közelharc árán és cipókanál segítségével sikerült elfoglalnom, s ahogy láttam, voltak, akik hely híján az utcáról, a kirakaton át próbálták követni a beszélgetést.

Megérte a kis kényelmetlenséget. Grecsó Krisztiánnal Szabó B. Eszter folytatott egy remekül felépített, az alkotót és az alkotás folyamatát is sokszíniúen bemutató beszélgetést az *Apám üzent* című, 2024-ben megjelent család- és identitásregényről. Megtudhattuk, hogy a témát Grecsó éveken át érlelte, s azt is, hogy kislánya születése, fejlődése adott új lendületet, amikor kissé megrekedett az önsajnálát dagonyájában. A családfakutatás rejtelmében túl szó esett arról is, hogy a divatos „transzgenerációs trauma” kifejezésben az író igazságtalannak érzi a „trauma” szó használatát, hiszen ez azt sugallja, hogy csak adósságot öröklünk a felmenőinktől, holott az általuk már elvégzett munka gyümölcseit is mi kapjuk. A regény írása talán terápiás folyamatnak is tekinthető ebből a szempontból, hiszen a felelősség áthárítása megértéssé alakul át, a családi legendák több szempontból történő megvizsgálása, feloldása a káoszról szabadságot teremthet.

Egy részlet (a ballagóverséről) felolvasása után megtudhattuk még, hogy min dolgozik Grecsó Krisztián jelenleg, és azt is, hogy a jövőben esetleg számíthatunk a *Vera* című regény folytatására. Várom!

Nyakas-Fehér Fatime

A punk örök

Nem az a punk, aki... 2. Trott Records. Holszezon Irodalmi Fesztivál. Terem, 2025. február 22.

Miért él tovább a punk mint több évtizedes zenei és kulturális jelenség? Mi az, ami ebben a lázadó attitűdben még mindig vonzó? A válaszok nem csupán a zenében, hanem annak társadalmi és életérzésre gyakorolt hatásában is keresendők – erre világított rá a *Nem az a punk, aki... 2.* című könyv bemutatója is.

A punk több, mint egy zenei műfaj vagy egy letűnt korszak emléke – attitűd, életérzés, amely a február 22-i eseményen is határozottan jelen volt. A *Nem az a punk, aki... 2.* könyv bemutatóját a Holszezon Irodalmi Fesztivál keretében tartották a Terem underground bárban. A helyszín atmoszférája tökéletesen illeszkedik a punk szellemiségéhez: a falakat graffitik, plakátok és szétört gördeszkák díszítik, visszahozva a kilencvenes és kétezres évek magyar punkközegének nyers és őszinte világát.

A Trott Records gondozásában megjelent kötet az 1990 és 2004 közötti időszakot dolgozza fel interjúk, személyes történetek és archív fotók segítségével. Célja, hogy bemutassa a rendszerváltás utáni magyar punk fejlődését, megörökítve a korszak meghatározó eseményeit és szereplőit. Rácz Mihály fülszövege szerint a '80-as évek punkjai még azt vallották: „ahány punk, annyi punkság”, míg a '90-es és 2000-es években a közeg egyre inkább tudatosan formálta önmagát, saját világát építve koncertszervezésekkel, kiadványokkal és zenei megjelenésekkel.

Ezekre a folyamatokra reflektált a könyvbemutató beszélgetés is, amelyen Rupasov Tamás (a Trott Records vezetője, ex-Rotens), Polgár Zsolt (G-Zone fanzine, Iszonyat) és Molnár László (The Buttholes) osztotta meg tapasztalatait. A moderátor kérdései révén szóba kerültek a '90-es évek veszprémi szórakozóhelyei – a Pannon Egyetem E épülete, a Befordulni Tilos, a Metró és a Padlás –, valamint az első koncertszervezések nehézségei. A beszélgetés során világossá vált, hogy Budapest és a vidék punkközega között éles kontraszt mutatkozott, ugyanakkor mindkét közeg sajátos módon járult hozzá a punk kultúrájának alakulásához.

A könyv és a beszélgetés középpontjában nem csupán a zenei együttműködések álltak, hanem a zenehallgatás formáinak változásai is. A bakelit, a kazetta, az MP3 és az online streaming térnyerése mélyebb gondolatokat vetett fel arról, hogyan alakult át a zenehallgatás élménye a modern információs társadalomban. A punk számára, amely mindig is a közvetlen, szoros kapcsolatot kereste a zenével és a közönséggel, a digitális világ egy új kihívást jelentett. A klasszikus, élő élményekre építő punkkoncertek helyét egyre inkább a digitális tér vette át, ahol a zenekarok közvetlen interakciója a közönséggel egyre inkább csökken. Az MP3 és az online streaming szolgáltatások, mint a Spotify vagy YouTube, megerősítették a zene gyors és egyszerű elérését, de ezzel egyidejűleg eltűnt a zenei élmény „nyers” és „élő” mivolta, amely a punk sajátja volt. A punk jövőjének kérdései tehát egyre inkább azzal kapcsolatosak, hogyan őrizhetik meg a műfaj autentikus, élő jellegét egy olyan világban, amelyre a digitális élmények és a gyors, személytelen zenehallgatás jellemző.

Összességében a könyvbemutató nem pusztán a punkzene és -kultúra történetének egy szeletét tárta a közönség elé, hanem újra-élesztette a korszak hangulatát és a közösségi élményeket is. A beszélgetés során elhangzott élmények és történetek megmutatták: a punk több, mint egy zenei műfaj – egy életérzés, amely túlélte az idő próbáját, és továbbra is hatással van a fiatal generációkra.

A bemutató záró gondolata pedig egy aktuális kérdést vetett fel: hogyan őrizhetjük meg a zene igazi erejét és személyes kapcsolatunkat vele a modern világ kihívásai közepette? A válasz talán abban rejlik, hogy a punk szellemisége mindig is képes volt megújulni és alkalmazkodni, miközben hű maradt alapvető értékeihez: a szabadsághoz, a hitelességhez és a közösség erejéhez.

Akik nem tudtak részt venni az eseményen, de érdeklődnek iránta, visszahallgathatják a beszélgetést a Stage Pass Podcast oldalon, valamint megtekinthetik a teljes eseményt és az eddigi összes megállót a Stage Pass Podcast YouTube-csatornáján. De valljuk be, semmi sem adja vissza azt az érzést, amikor élőben, testközelből élünk át egy ilyen eseményt.

Balogh Alfonzina

A punk nem, a szezon pedig csak tetszhalott

Könyvbemutató és punkkoncertek a Teremben.
Holtszezon Irodalmi Fesztivál,
2025. február 21–22.

„Punk's not dead!” – éneklő már 45 éve teli torokból, vöröslő fejjel és alapvetően vörös tarajjal az Exploited skót frontembere, Wattie Buchan, aki már többször jött vissza a halál torkából, szívproblémából, addikcióból vagy épp hosszú hiátusokból. Ugyan azt is mondhatnánk, hogy zenekara ma már nem túl releváns, és a modern punk réges-rég meghaladta őket, Wattie élete és 1981-es örökzöldjük azonban mégis könnyen párhuzamba állítható a veszprémi kulturális élettel és punkszintérrrel.

Holtszezonnak elnevezni egy rendezvénysorozatot egy hatvanéves (kis)városban, egy olyan időszakban, amikor általában még a semminél is valamivel kevesebb történik, majd pedig megtölteni olyan eseményekkel, koncertekkel és programokkal, amelyeket sok helyen még a csúcsidekban is megirigyelnének, kreatív. Télen irodalmi tömegfesztivált csinálni punkzenével ugyanitt. Óriási. És zseniális. Ha valahol közel van egymáshoz ez a kettő, akkor az a punk és az irodalom.

Ezen fesztivál keretében február 22-én, szombaton zajlott a Trottel Records *Nem az a punk, aki...* című kiadványa második részének bemutatója egy majd' kétórás élő podcast keretében. Ebben a megyei punk két ikonikus alakja, Polgár Zsolt „Gagarin” és az egykori Buttholes zenekar frontembere, Molnár Laci beszélgetett Rupaszov Tamással, a Trottel zenekar, valamint lemez- és most már könyvkiadó alapítójával. A téma természetesen a könyv által feldolgozott '90-es évek, valamint a millennium utáni esztendők voltak, érintve a helyi színteret, az ajkai és a veszprémi zenei életet, valamint az itt alakult bandák kapcsolatát a budapesti és a külföldi zenekarokkal.

A *Nem az a punk, aki...* második része egy olyan, minden szempontból kaotikus másfél évtizedet ölel fel, amelyben a szocialista korlátozások már nem tartották vissza a zenészeket, és az ideológiai és erkölcsi láncok sem akadályozták a bandákat abban, hogy tényleg azt mondják ki, amit csak szeretnének. A kiadvány emellett a legeslegelső olyan munka, ami ezt az időszakot országos szinten és mégis magas részletességgel dolgozza fel, emiatt könnyedén, talán már egy kicsit túl könnyedén is kijelenthető, hogy a könyv első részével együtt a 21. századi magyar zeneirodalom egyik legfontosabb műve.

Koncertek

Az est további része ezek után már valami teljesen másról, és mégis ugyanarról szól, hiszen az öreg, kimérten podcastoló punkokat felváltották a sokkal gyorsabban éneklő és sokkal fiatalabb punkok, akik cserébe már nem is ültek a színpadon, hanem álltak. Főként.

Ezen zenekarok némelyikének az előtte lezajló podcast kétórás időtartama valószínűleg egy egész európai turnéra elég lenne, ami a színpadon töltött műsoridőt illeti.

A Palánta zenekar – amelynek frontembere, Tóth-Krippel Gréta koncertjük előtt egy órával még házipogácsás kiállítás-megnyitót tartott nekünk a helyszínen – a mindenbe belekapó és érthetetlen módon mindent jól eltaláló bandák egyike, hiszen a klasszikus punkvázra egy számonként változó, egyszer pszichedelikusabb, másszor szőrfősebb, megint másszor pedig hardcore-osabb témát fűznek fel. Már a koncert kakofóniája közben is inkább tűnt precíz zenei hobbiprojektnek, mint jövőkép nélküli elveszett tinédzserek zenei útkeresésének.

A sok kisebb országban, így Magyarországon is a punk szárnyai alatt menedéket kereső screamo műfajt a Camille Corot képviselte az éjszaka folyamán, akik a *Kikeltető* tavalyi évadából már ismertek lehetnek. Zenéjük vegyíti a Joy Division-ös átmeneteket a metalcore-os riffekkel és természetesen az eltéveszthetetlen énekkel, ami miatt screamo a screamo.

A Lotti Bigotti nevű formáció sok esetben mutatta ugyanezeket a tüneteket, kivéve a hangzást, ami élőben is a '80-as évek miliójébe és hidegségébe repített vissza, és egyszerre volt háborzongató, letisztult, és felelt meg mégis a természetesen nem is létező modern punkkövetelményeknek. Leírva talán még furcsábbnak hangzik, de a zenekar nemcsak a hangzást, hanem elképesztő módon a szövegek egy részét is régebbi zenekarokhoz hasonló stílusban oldotta meg és adta elő, abban azonban egy percig sem lehet kétségünk, hogy ezek mai, teljesen időszerű problémákról szólnak.

Ezen a ponton, a punk fennkölt csótányságánál és ebből adódó látszólag elpusztíthatatlanságánál járva kell megemlékeznünk az eseménynek teret adó Terem bárról is, amelynek elévülhetetlen szerepe van a veszprémi punkzene és -szintér felvirágoztatásában és a helyi kulturális életben. Ők voltak az infúzió, amikor a veszprémi kultúra a kóma éveit élte, ők fogták a kezét, amikor felébredt, és mellette álltak, amikor újra járni tanult.

Slemmer Manó Bence

Negyedik kiállításom

Krippel Gréta: *Negyedik kiállításom.*

Holtszezon Irodalmi Fesztivál. Terem, 2025.
február 21–22.

Ezt a címet viseli a Holtszezon fesztivál második napján a punkzenekearok estje előtt megnyitott Krippel Gréta-kiállítás. Zeneész létemre miért írok képzőművészeti eseményről? Történetesen a kiállító maga is punkzeneész, és véletlen szerencsémre az esti koncertek előtt jelen lehettem kiállításának megnyitóján. Egyébként is minden művészi alkotás közös magja az az érzelem, amely megjelenési formájától függetlenül átjárható az eltérő formában alkotók között. Fel is keltette az érdeklődésemet rendszeren. A Terem feketére festett falain szorosan egymáshoz illesztett alkotások nem foglalnak túl sok helyet, de mégiscsak rázúdul az emberre egy látásmód. A kiállítást férje, Tóth Vilmos nyitja meg, akitől megtudjuk, hogy autodidakta és DIY képzőművész munkáit látjuk, akinél sűrűbb munkatempójú alkotót nem ismer, ráadásul egészen közről. Minden kiállított darab „vadiúj”, a falon lévő, egyéb alkotóktól is származó ötven alkotás közül összesen tizenegy, hiába ösztönözte feleségét, nem hozott a régi munkáiból. Kicsit elmerengtem az autodidakta, DIY (do it yourself, azaz csináld magad) fogalmakon, aztán azt vettem észre, hogy belül elmosolyodtam. A világban nagyon sok kiváló autodidakta művész alkotott, alkot. Gondoljunk csak, mondjuk, Vincent van Goghra, Frida Kahlóra a képzőművészetből, a korai jazz legkiválóbbjaira Louis Armstrongtól Django Reinhardtig, de akár G. B. Shaw-ra vagy Jack Londonra az irodalomból. Távolról nézve a fantasztikus őskori barlangrajzok mindegyike képzetlen, de megfelelő készségekkel, képzelőerővel megáldott, korai művészek alkotása. Mégis, furcsának érzem az autodidakta – DIY párosítást. Az önképzés rendben van, az akadémikus művészeti képzés mellőzésével – főleg a mai, internet által szélesre tárt világban – kellő nyitottság, invenciók és erős szándék mellett szinte bárhova el lehet jutni, ha megvan a tehetség. Nehezebb, rögzöttebb ugyan, mint a művészképzés során egy kiváló mester mellett járható út, ráadásul az autodidaktának sokszor meg kell küzdeni az akadémiák göggyével (amely extrém esetben ki is olthat egy művészi temperamentumot, számos példa van rá a művészetek történetében), az előítéletekkel és a szegényes emberi sztereotípiákkal. Viszont az akadémikus képzés után is el kell érnünk egy egyéni látásmódot, ha ez nem történik meg, akkor korlátok közt maradván csapda vár a művészre. Az „önképző” ráadásul kezdetektől fogva szabadabban választhatja meg képzése tematikáját. Ez rendben is van, a „csináld magad”-at, a DIY-t nem értem egészen. Ki a csuda alkotna, ha nem a művész maga? Hacsak nem az egyéb szervezési és logisztikai munkát értjük alatta. De hagyjuk is, nem ez a lényeg.

Krippel Gréta kedves, megnyerő, mosolygós, nyílt egyéniség, kellő munka iránti alázattal (mindenféle megalázkodás nélkül),

így elsőre mindenképpen. Alkalmam adódik pár perc beszélgetésre a megnyitó után. Érdekel, mi szabadította el benne az alkotóösztönt. A Pázmány Péter Katolikus Egyetemen végez (Kodály is ott végezte bölcsészettudományi tanulmányait), de kora gyerekkora óta foglalkoztatták a növények, állatok, a mesevilág képei, amelyek korai munkáin erőteljesen jelen is vannak. Az itteni képek alapján értelmet nyer a punkhoz való vonzódása is. A punkmozgalom igazából egy életérzés, időnként extrém megjelenéssel a színpadon és a mindennapokban, de mindenképpen szókimondó, adott esetben társadalomkritikus, a nyárspolgári szemlélet kontrapunktja. Zeneileg szinte a minimalizmuson van a hangsúly. Mindezek a kiállítás tematikájában is érzékelhetőek. Egyszerűség párosul erőteljes mondanivalóval. Az újonnan kiállított képek látásmódjának széles palettáját fogják át, a gyermeki egyszerűségű rajzoktól a polgárpukkasztó, plakátokra írt kifejezésektől, a közmopolita nyitottságtól a szembeötlő belső indulatig sok minden érzékelhető. Némely mű az absztrakció legszélső határait feszegeti, mások gyermekien elbájolóak, számos technikai megoldást alkalmaznak a rajztól a festésig, plakátok kontextusából kiemelt vagy éppen azokra rajzolt, írt súlyos mondanivalójú részletekkel. Mondjuk, nem árt, ha az ember beszél pár nyelvet, sok az idegen nyelvű utalás, kifejezés. Mégis, valahogy áthatja az egész anyagot egy gazdag érzelmvilág, amely az egyszerű gyermeki lélekre, a fiatal nőre és a párkapcsolatban élő öntudatos művészre utal. Számomra ez a legnagyobb ereje, engem – zenezőként is – megfogott. Hogy igazam van-e? Nem tudom. Álljon itt Szabó T. Anna tollából egy idézet, aki az irodalom oldaláról közelítve egy adott művéről a következőket mondja:

„Hirtelen értelmet nyert az a névtelen fájdalmas sóvárgás, amit a Krippel-kép láttán mindig éreztem. A szerelemhez van köze, tudom. Ahhoz, ami túl van a test örömén is, a szerelem és a halál birodalmába tartozik, ami... De megállok itt. A fény, a fény! S rám vaksötét borul.”

Azt hiszem, nagyot nem tévedtem. Nem tudom, meddig lesznek kiállítva a képek a Teremben, aki teheti, ugorjon be. A neten, a közösségi médiában jó pár alkotása elérhető virtuálisan, bár azt a hangulatot nem kaphatja meg az ember, amit ebben a fűtött hangulatú kis koncertteremben: az ő világához hozzátartozik a (punk)zene.

Kovács Attila

Egy csepp vér Japánból

Kazuo Ishiguro: *A lebegő világ művésze.* Japán könyvklub. Holtszezon Irodalmi Fesztivál. Foton, 2025. február 21.

Japánnak gyönyörű és példamutató kultúrája van, amit máig igyekszik fenntartani. Olyan kultúra ez, ha nem is olyan ősi, mint Kínáé, hogy sosem hagyta a világnak, hogy belerondítson, legfeljebb tarkítsa és előrébb vigye. Több magyarra fordított regény akad, melyeken keresztül beleláthatunk ebbe a példamutató társadalomba. Fokozatosan lepleződik le Japán az európaiak szeme előtt.

A kultúrája, az etikája, a vallása, a társadalmi felfogása kerül elénk, a magyar ember pedig sok szempontból érezhet rokonszenvet akár történelmi helyzetét vagy hagyományát tekintve. Vegyük például a kocsmai szokásokat, amelyekre munka után kerül sor a kollégák között. Vagy ott van a japánokat ért sérelem, a nagyhatalmaktól eredő elnyomás, aminek be kellett hódolniuk. Ők is csendre lettek intve, aztán valahogy összeszedték magukat.

Ahogy évről évre egyre több időt töltök Veszprémben, annál több Japánnal kapcsolatos rendezvénnyel szembesülök mint ifjú

Japán-specialista. A Magyar–Japán Baráti Társaság is időközönként megrendezi városunkban egy-egy programot, amin keresztül megismerhetjük Japán szokásait.

Az idei Holszezon Irodalmi Fesztiválon, amit február utolsó hétvégéjére szerveztek Veszprémben, szintén alkalmunk nyílt ismerkedni a messzi szigetországgal egy könyvklub keretein belül. A fesztivál két napba sűrítette be idén a programjait, ezek most is különböző helyszíneken várták az érdeklődőket. Megemlíteném, hogy a múlt évben már sikerült megrendezni a japán könyvklubot. Az akkori és a mostani beszélgetőnk is Hartmann Levente volt, aki idén a Művészetek Háza Veszprém igazgatójával, Grászli Bernadett-tel foglalta össze tömören az adott könyv cselekményét. Az elhangzott felvezetőben megtudtam, hogy az első japán könyvklub kibeszélőjében Murakami Haruki műve, a *Norvég erdő* kötet szerepelt. Idén egy másik regény írójára, Kazuo Ishiguróra esett végül a választás, akinek *A lebegő világ művésze* című, 2017-ben irodalmi Nobel-díjat nyert művét elemezték.

Mi, a hallgatóság szerényen körbeültük az asztalokat, idegen az idegen mellett, kellemesen beszélgetve Japánról, amíg el nem kezdődött az est. A háttérben a kávédaráló dolgozott és sutyorogás adta a háttérzajt. Az est közönsége a Foton Audiovizuális Centrum egyik otthonos kis zugában gyűlt össze. Kellemes időtöltést jelentett egy bögre forró csoki, kávé vagy tea iszogatása mellett hallgatni Hartmann Leventéék téziseit a regényről és az íróról. Nem zsúfolódtunk össze, de ettől volt kellemes a légkör.

Kazuo Ishiguro európai kortárs írónak számít. Gyermekkorát Japánban töltötte, fiatal korától kezdve él Angliában, ráadásul a regényeit is angol nyelven írja. Ennek révén Hartmannék felvették a kérdést, vajon mennyire nevezhetünk ezáltal egy japánt japánnak. Az esten arra jutottunk, amihez én is csatlakoznék, hogy a regényt az igaz japán szellemiség járja át. A regény főszereplője egy nyugdíjas festőművész, Ono Maszudzsi, aki megélt már mindent ahhoz, hogy a mai különös világgal ne tudja tartani a lépést. Ezt a lemaradottságot a két felnőtt lánya szemén keresztül láthatjuk. Toderó Anna nagyszerű fordításában azt olvashatjuk, hogy Ono milyen visszaemlékezéssel tisztázza magát lányai számonkérésére. Közéleg a fiatalabbiknak az eljegyzési ceremóniája. Ono elméje ezalatt átível bennünket a világháborús bombázástól Japán depresszióján és az országban dúló politikai viszályokon át egészen a feleszméléséig. A visszaemlékezések mozaikokból tevődnek össze, amelyeket kellemes érzés összeolvasztani egy szép életképpé.

Hartmann Levente két filmmel hasonlította össze ezt a művet, az 1981-es *Mephistóval* és a 2001-es *Szembesítéssel*. Egyetértettünk, hogy a műből erősen érződik a hazafiasság és Ono hírneve, amelyet tisztelettel és sok munkával ért el.

A könyvklub nem várta el tőlünk, hogy tájékozottak legyünk a cselekményben. Bárki bekapcsolódhatott a beszélgetésbe, megoszthatta a gondolatait az elhangzottakról, és ezzel még inkább felértékeltek azokat a kérdéseket, amelyeket a japán író könyve felvet. Ez a beszélgetés is azt mutatta, hogy a könyv elérte a célját. Kellemes volt látni és hallani, hogy különböző korosztályokból összegyűlt emberek beszélgetnek a japán kultúráról úgy, mintha csak egy testvérország problémáit beszélnék ki.

Bagyó Johanna

Művészetek szimbiózisa és az irodalom új dimenziói

Holszezon Irodalmi Fesztivál,
2025. február 21–22.

A veszprémi Holszezon Irodalmi Fesztivál idén is bizonyította, hogy egy irodalmi programsorozat lehet több és érdekesebb, mint szokványos könyvbemutatók és író-olvasó találkozók sora, lehet pezsgő, inspiráló esemény, egy valódi összművészeti fesztivál, amely mostanra hagyománnyá nőtte ki magát Veszprémben. A programsorozat évről évre minden február végén a legkülönfélébb művészeti ágak találkozásának színterévé válik, és olyan egyedülálló kulturális élményt nyújt, ahol szimbiózisban van egymással irodalom, vizuális művészet, zene, tudomány és technológia.

Báccsibb le

Váro Dániel: *Túl a Maszat-hegyn 2.* Holszezon Irodalmi Fesztivál, Papírkutya, 2024.

A Holszezon keretén belül a Váro Dániel és a Maszat-hegyn 2. című regényről beszélgetünk a Holszezon Irodalmi Fesztiválján. A regény a Váro Dániel és a Maszat-hegyn 2. című regényről szól. A regény a Váro Dániel és a Maszat-hegyn 2. című regényről szól. A regény a Váro Dániel és a Maszat-hegyn 2. című regényről szól.

Séd, 2025. 2. sz., 13. old.

A Holszezon célja, hogy az irodalom határműfajaira, például a slam poetryre, szövegközpontú zenékre, képzőművészeti alkotásokra fókuszáljon, és ne csak a kanonizált művek szerzőit, hanem a fiatal, feltörekvő előadókat szintén bemutassa. Idén különösen szembe-tűnő volt a mesterséges intelligencia jelenléte, ami új dimenziókat nyitott meg ezen a két-napos eseményen.

A fesztivál Veszprém belvárosában, különböző helyszíneken, mint a Papírkutya, az Incognito, a Terem, a Foton vagy a Művészetek Háza termeiben zajlott, így a látogatók könnyen eljuthattak egyik programról a másikra. A rendezvények sokasága, túlszűfolttsága miatt sajnos így sem lehetett részt venni minden egyes programon, a bőség teljes zavarát élhettük át ebben a két napban, de cserébe volt lehetőségünk válogatni egyik vagy másik program közül.

Míg az első napon a Papírkutyában Vecsei H. Miklós és Balta Gergely közös József Attila-estjével elindult a Holszezon, addig néhányan a Kádár Stúdió Galéria impozáns terében rendhagyó kötetbehangozót tartottunk, Kotroczó Máté *Hajnal hasad, bor-da reped* című könyvét mutattuk be. Bár ez a rendezvény nem képezte a fesztivál szerves részét, a Holszezon hivatalos felületein ajánlotta és támogatta a kötetbehangozót.

Ez a program – mely Kádár Jutka és Tömöry Péter szervezésében már a sokadik sikeres esemény volt – most is túlmutatott a hagyományos könyvbemutatók szabványos keretein: egy eljátszott bírósági tárgyalás formájában állítottuk a tárgyaló művet a vádlottak padjára, ahol az általam eljátszott vádló és a védelmet képviselő Tóth Roland között kialakult dialógus mentén szerveződött a beszélgetés. Vitáztunk a költészet virtuális térben való létjogosultságáról, a versek befogadhatóságának új irányairól. A vádak között szerepelt például a túlzott absztrakció, a metaforák olykor kaotikus egymásutánja, és az online térben való előadás gyengeségei is terítékre kerültek. Tóth Roland válaszaiban azonban – a verseket idézve, szórakoztató, slam poetryre hajazó védőbeszéd formájában – rámutattak a digitális korban született költészet sajátos dinamikájára: a szövegek folyamatosan újraértelmezhetőségére, a platformok közötti átjárás lehetőségére. Azt, hogy Máté köteté felmentést nyert-e, majd a jövő olvasója és nézője dönti el, jómagam minden felhozott vád ellenére kreatív és egyedülálló kötetként ítélem meg ezt a versgyűjteményt.

A tárgyalás után Can Togay *Mesterség és intelligencia* című kiállításának megnyitójára siettünk a Fotonba, ahol a veszprémi slam poetryt képviselő odaLÖKött KÖLTészet műsora következett. Can Togay *Rettentő gondolatok boltja (és a Jó gondolatok terme)* kiállításának irodalmi témájú képeire reflektáltak a slammerek, akik ezen az estén igazán megmutatták, hogy a vizuális és verbális művészetek találkozása milyen robbanékony lehet. A résztvevők nem csupán képek alapján írtak verseket, hanem a kiválasztott műalkotások teljes látványát és mondanivalóját ültették át szavakba. Technológia és emberi kreativitás, kép és szó léptek párbeszédbe egymással ezen a programon, mindemellett pedig a slam poetryre jellemző szórakoztató előadásmód is jelen volt az estén.

Másnap ugyanitt, a Fotonban folytatódott a Holtszezon, a 3. Magyar Krimifesztivál beszélgetős délelőttjén vehettek részt a műfaj iránt érdeklődők, amely során tizenhárom krimiíró osztotta meg írói titkait, a bűnügyi sztorik mögött rejlő kutatási folyamatokat és akár a valódi bűnügyek inspiráló erejét is. A műfaj rajongói dedikálás során személyes kapcsolatot is teremthettek kedvenc szerzőikkel.

A délutáni események egyik színhelye a Papírkutya volt, ahol Veszprém egyik legmeghatározóbb irodalmi folyóirata, a *Vár Ucca Műhely* fennállásának 25. évfordulóját ünnepelte. A jubileumi rendezvényen Kilián László, a lap szerkesztője Fekete Richárd költővel és Hegyi Zoltán íróval beszélgetett, akik nem csupán a városhoz kötődnek, hanem a folyóirat történetének is szerves részei. A beszélgetés során kiderült: a *Vár Ucca Műhely* azon túl, hogy platformot biztosít a helyi szerzőknek, egyfajta műhelyként is funkcionál, a veszprémi irodalmi szcéna generációs párbeszéde formálódik itt. A felolvasós blokk során a szerzők saját műveikből válogattak, s még egy gyors nyereséjyátékra is maradt idő a közel másfél órás program során, ahol értékes kiadványokat szerezhettek meg a közönség soraiban ülő vállalkozó kedvű játékosok.

A Holtszezon fesztivál technológiai újításokkal kapcsolatos törekvéseit leginkább a FiXir médialabor programjai testítették meg, amelyek a Foton pincéjében, a Művészetek Háza digitális alkotóműhelyében kerültek megrendezésre. Áfrány Gábor médiaművész *valóság_OS / AI a képkészítésben* című workshopja gyakorlatias bevezetést nyújtott a ComfyUI program rejtelseibe, egy olyan eszközbe, amely a mesterséges intelligencia segítségével teszi lehetővé digitális képek generálását. A résztvevők nem csupán elméleti előadást kaptak, hanem lépésről lépésre végigvehették, hogyan alakíthat át egy parancssort vizuális alkotássá a szoftver. Áfrány Gábor hangsúlyozta, hogy az algoritmusok nem csupán eszközök, hanem „kollaboratív partnerek”, akik új perspektívákat nyithatnak meg, de a végső kreatív döntések az emberen múlnak. A képkészítés technikai folyamata mellett szó esett arról is, hogy a generatív művészet hogyan illeszkedhet be egy irodalmi fesztivál kereteibe, például könyvborítók tervezésekor vagy vizuális költészeti installációk esetén. A FiXir médialabor helyszínén a monitorfényekkel teli asztaloknál a résztvevők úgy érezhették, mintha egy sci-fi regény műhelyében dolgoznának. A korlátozott létszám ellenére a hangulat intenzív és koncentrált volt: a képernyőkön pörgő algoritmusok láttán olyan érzésünk volt, mintha a jövő irodalmát kódolnánk.

A második nap fénypontja lehetett Grecsó Krisztián *Apám üzent* című regényének bemutatója a Papírkutyában, amire olyannyira sok érdeklődő érkezett, hogy már meg sem próbáltam átpréselni magam a bejárati ajtót is eltorlaszoló tömegben, pláne azok után, hogy az előző, kora délutáni programon a vendéglátóhely egyik pincére telt házra hivatkozva megpróbált „kitessékelni”, annak ellenére, hogy jeleztem, sajtósként szeretnék részt venni a programokon.

Kissé rossz szájjal ballagtam tovább a következő helyszínre, ahol szinte azonnal elpárologott minden csalódottságom. Az Incognito kávézó hangulatos, lámpafényben fürdő terében ugyanis kellemes meglepetésként hatott Schillinger Gyöngyvér *Rohadjon meg az összes* című regényének bemutatója, melyen Kilián László író és szerkesztő volt az író beszélgetőpartnerre. A bemutatón egy olyan egyedülálló könyv alkotói folyamatait ismerhettük meg, amelyben a populáris irodalom izgalmait találkoznak a magasröptű szépirodalom mélységével. A felolvasásokkal tarkított beszélgetés során láthattuk, hogy a mű szenvedélyes tempóját nemcsak a jól megírt karakterek és a forogatókönyvszerű fordulatok (szex, sikkasztás, botrány) tartják fenn, hanem az a kíméletlen őszinteség, amellyel a szerző az emberi kapcsolatok mérgező dinamikáját boncolja. S ahogy a regény, úgy a közönségtalálkozó sem maradt a felszínnél: a sodró lendületű, mégis bensőséges hangulatú könyvbemutató alatt mi, befogadók is tökéletesen elmerülhettünk a könyvben szereplő karakterek érzelmi mélységeiben.

A Holtszezon Irodalmi Fesztivál – ahogy erre már a bevezetőben utaltam – nem állt meg a hagyományos kulturális programok megvalósításánál. A kétnapos esemény sokszínűségét az is bizonyította, hogy míg egyes helyszíneken az irodalmi párbeszéd vagy a képzőművészeti értékek domináltak, addig a Terem teljesen más hangulatot varázsolt. Az est folyamán punk- és hiphop előadók vették át a színpadot, bizonyítva, hogy a Holtszezon nem csupán a szavakról és képekről, hanem zenéről és előadóművészetéről is szól. Ezek a produkciók – bár sajnos nem volt lehetőségem részletesen követni őket – egyértelműen jelezték: a fesztivál teret ad minden olyan műfajnak, amely nemcsak értéket teremt, hanem szórakoztató jelleggel is bír. Összességében a veszprémi Holtszezon Irodalmi Fesztivál idén is sikertörténetet írt, s egy olyan emlékezetes eseménnyé vált, amely jövőre is folytatásért kiált.

Éltető Erzsébet

A Kabóca Bábszínház az UNIMA Nemzetközi Bábművész Szövetség szakmai támogatásával február 7. és 9. között szervezte meg az első Veszprémi Nemzetközi Felnőttbábfesztivált. A nemzetközi versenyprogramban a magyar alkotók mellett szlovén, lengyel és olasz bábszínházak is bemutatkoztak; az előadások mellett kerekasztal-beszélgetésekre, kiállításokra és ismeretterjesztő prezentációkra is sor került a rendezvény folyamán. Az előadásokat öttagú zsűri értékelt (Vanessa Silvy, a párizsi Francia Intézet munkatársa; Csató Kata, a szombathelyi Mesebolt Bábszínház igazgatója és az UNIMA Magyar Központjának elnöke; Pavel Hubička, a brnói Radost Színház igazgatója; Ondrej Spišák nyitrai bábszínházi rendező; Muraközy Péter, Veszprém város alpolgármestere). Az UNIMA Nemzetközi Bábművész Szövetség fesztiváldiplomáját az Unterwasser Theater *Untold* című árnyszínházi előadása kapta, különdíjjal jutalmazták a *Superheroes* és a *Faust* című produkciókat, a fesztivál fődíját pedig a Ljubljana Bábszínház *Session Bulgakov* című előadása nyerte el.

Superheroes

Grupa Coincidentia, Białystok, Lengyelország; Figurentheater Wilde & Vogel, Lipcse, Németország. Veszprémi Nemzetközi Felnőttbábfesztivál. Kabóca Bábszínház, 2025. február 7.

A szuperhős igazából tökéletes joker beszédtema lehetne, higgyék el nekem, érdekesebb, mint az időjárás, izgalmasabb, mint a politika, és lehet róla beszélni gyerekekkel és felnőttekkel, komolyan és komolytalanul.

Bugylibicskáva

Szűkítő Kalamona. Dramatúrg: Nagy Orsolya; dalszövegíró, zeneszerző: Csapp Ferenc; koreográf: Réberty Jánoska; Benkő Zsuzsanna, Cséhi Dániel, Kabóca Bábszínház, 2024. október 19.

Ne aggódjatok: a Kabóca színpadán a jó újra legyőz az állomások, amelyet évezredek óta mész magának gyengébb érzelmekkel. Így az a legújabb kiadvány, egyéneket álmossá: világkép nosztalgikus-féltethető, hogy közben nemre jesszén (és az „gonosz”, és a népszerű igazság világrajza is látható, hogy na ugye, mégis lehetőségek.

A gonoszok pedig...
készen, szentül, sőt...
mint a zsidók, az...
megszécsényes...
és az...
szerevet a...
szerevet a...
szerevet a...

Séd, 2024. 6. sz., 2. old.

Mégsem vált azzá, pedig téma lenne bőven, és nem csak annyi, hogy Batman vagy Superman – és rendes felnőtt ember erre mindig azt vágja rá, hogy Batman, mert aki Supermant mond,

az csaló, már tesiórán is a szomszédról leste a válaszokat, és senki nem szeret vele sörözni.

A témagazdagság miatt is adott, hogy a kifejezés is már több mint százéves(!), az első maszkos, köpenyes igazságosztók már a 20. század elején felbukkantak novellákban és ponyvaregényekben, vagy például az első japán szuperhős, Ōgon Bat, azaz Arany Denevér kamishibaiiban jelent meg, ami egy utcaszínházi forma. És gyorsan szögezzük le, az azóta született történetek nem csak gumiruhás, alsógyatját kívül hordó daliák pofozkodásáról szólnak. Pár példa bizonyosságul, a magyarul is elérhető képregények közül: Alan Moore *Watchman* című sorozata, ami 1986-ban fenekestül felforgatta a szuperhősfelfogást, vagy szintén Moore-tól *A gyilkos tréfa*, ami az egyik legjobb sztori, ami Batman és Joker kapcsolatát boncolgatja, vagy a Neil Gaiman által megírt *Sandman*-sorozat, amelyben egy régi, maszkos bűnüldözőt formált át a saját szájíze szerint, és teremtett neki sajátos mítoszt.

Ezért is örültem, amikor a Kabóca Bábszínház 2025 februárjában megrendezett Nemzetközi Felnőttbábfesztiváljának programjában megláttam a Grupa Coincidentia (PL) és a Figurentheater Wilde & Vogel (D) közös produkcióját, a *Superheroest*. Pláne, hogy már a leírás alapján is arra lehetett számítani, hogy közös gondolkodásra, beszélgetésre hívnak, miszerint „találjuk ki a saját új szuperhősünket!”. (És balga módon kicsit bíztam

benne – és féltém is tőle –, hogy bevonják a közönséget, de a közönséget csak elcsépezt vízipisztolyozással „vonták be”, ami nagyon olcsó és troll színpadi húzás.) Sajnos csalódnom kellett, a szuperhősökről való hangos és „bábszínház” gondolkodás nagyon felszínes lett. A darab mentségére szóljon, hogy a szuperhősökről már irdatlan mennyiségű tanulmány, esszé és publikáció íródott, amelyekben szerteágon elemezték az igazságosztók történeteit és karaktereit (természetesen annál értőbben és mélyebben, mint hogy melyik szuperhős az erősebb), így aztán nehéz újat mondani.

Az mindenképpen dicséretes volt, hogy gyorsan átugrottak hősi szuperképességein, hiszen annál fontosabb a motiváció és a háttérsztori, és az is a szerzők témában való elmélyülését mutatta, hogy az ókori eredetre is visszapillantottak. Az pedig egyenesen lenyűgöző volt, miként tudtak menet közben kacatokból jelmez és díszletet varázsolni: egy gereblye karommá és legyezővé változott, egy szemeteszsák cafatjaiból pedig nemcsak Batman-báb, de egész alakos jelmez is készült. A zenei betétekkel viszont nem tudtam mit kezdeni, ahogy azzal sem, amikor szinte szóról szóra előadtak két jelenetet az *A sötét lovag* című filmből. Tény, hogy utóbbi filmes idézetek sokat segítenek, ha meg akarjuk érteni szuperhős és ősellensége se veled, se nélküled kapcsolatát, de illetet volna mindezt eredetibben körbejárni, mint hogy egy blockbustertől ellopjuk a legjobb dialógusokat.

A *Superheroes* sok kérdésfelvetéssel indult, ám ezekre nem adott konkrét válaszokat, nem születik új szuperhős a darab végére. Csupán villanásokat kapunk egy hatalmas témakörből, apró fogódzókat, gondolatcsírákat, ötletfoszlányokat, sokat rágott toposzokat. Mintha annyit mondanánk: „szép időnk van, ugye?”

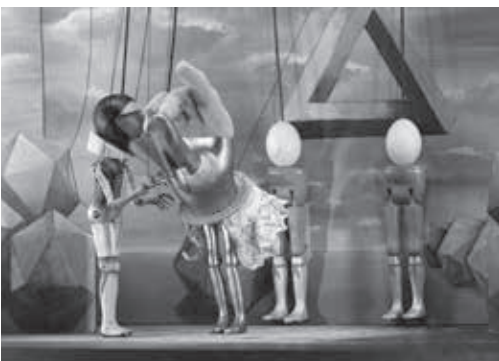
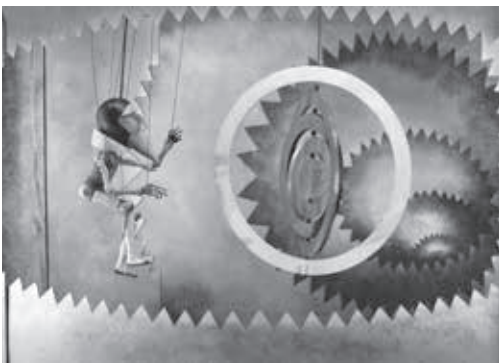
Németh Csaba Miklós

Utazás az ördöggel

Faust, avagy borzadályos komédia ördögökkel. Magamura Alkotóműhely. Rendezte és játssza: Boráros Milada, Boráros Szilárd. Kabóca Bábszínház, 2025. február 8.

A Kabóca Bábszínház idén először rendezte meg a Nemzetközi Felnőttbábfesztivált, melynek óriási sikere lett. A sokszínű repertoárban kapott helyet ez az előadás is, amely a kiskamasztól a felnőttekig több generációt is képes megszólítani.

Az előadás a jól ismert, régi történet Goethe-féle verzióját idézi fel: Faust, a tudományban csalódott ember történetét, aki kétségbeesésében lepaktál az ördöggel, Mefisztóval, és azt kéri tőle, hogy vidámitassa őt, és őrítse el magányát. Kalandozásainak természetesen ára van: amikor Faust eléri a legnagyobb boldogságot, útjuk véget ér, lelkét pedig Mefisztó kapja meg, azaz a pokolra száll. Vajon hogyan kerül ez a téma egy 2025-ös bábfesztiválra? Azt akarja talán megmutatni, hogy az elégedetlen, nagyravágyó emberekre mindig bukás vár? Vagy esetleg azt, hogy ha valaki piszkos ügyletekbe keveredik, annak következménye lesz? Ilyen és ehhez hasonló kérdések megvitatására invitál a Magamura Alkotóműhely.

Adott tehát ez a bábelőadás, mely egy igen nagy hagyománnyal rendelkező történeten alapszik. A szereplői közt ott van a tudós, aki az égi szférákkal kíván kapcsolatba kerülni a tudományon keresztül, és ott van az ördög, aki az alvilágból előbújva szerződést köt vele, hogy aztán uralhassa a sorsát és megszerezhesse a lelkét. Az alkotók egyértelműen a legjobb bábtechnikát választották: a marionettet, ahol a bábos felülről mozgatja a bábokat, így megjelenítve a túlvilági irányító pozícióját. Mindezt pedig klasszikus kukucskáló színpadra helyezték, mely az emberi lét kereteit hivatott talán szemléltetni a másvilági vágyakkal szemben. A felépített szerkezet a klasszikus vándorbábos hagyományokat idézte, emiatt a kozmikus utazás tere meglehetősen szűkre volt szabva.

A marionettek kialakítása rendkívül ötletes, a mozgatás kifinomultságával együtt karakterhű ábrázolások jöttek létre.

Amellett, hogy több szereplő már a megjelenésével önmagában humorforrás volt, azért Mefisztó figurája kellően hátborzongató lett. Az emberszerű test fölé helyezett, csúcsára fordított háromszög közepéből egy szemgolyó emelkedett ki egyfajta kocsányon, hosszan előrekigyózva. Mindez ötvözi Isten mindent látó szemének sajátos kicsavarását a paradicsomi történetből ismert kígyóval. A karaktereket kiegészítették a zenék és az egyéb hanghatások, melyek visszatérően jelen voltak az előadásban.

A komikus jelenetek jól működtek, bár néha hosszabbra nyúltak a kelletténél, és ez megakasztotta, lassította a történet haladását. Ettől függetlenül szerves részét képezték az egésznek, a hiányuk nem tenné jót az előadásnak. Itt-ott a rövidítésük lehetne célszerű.

Az alkotók ízlésesen beépített jelenkori utalásokkal színesítették a régi történetet, melyek megfelelően ágyazódtak be a narratívába. Személyes kedvencem az volt, hogy Faust lelkét Darth Vader vitte le a pokolba.

Faust doktor ördöggel tett utazásának története, úgy tűnik, soha nem fog a feledés homályába merülni, s ezt mi sem bizonyítja jobban, mint hogy ezen a bábfesztiválon is helyet kapott egy, a témával foglalkozó előadás. A változtatásoktól eltekintve a produkció képes volt ismertetni az alapmű fő cselekményszálát, a szereplők jellegzetességeiben rejlő potenciált pedig ki tudták használni az alkotók a bábok készítésekor. Egy régi, jól ismert történet jelenkori megközelítése ez, mely gondolkodásra sarkall fiatalot és öreget egyaránt.

Ollé Emese

Gyakran megessük velünk, hogy különösen gazdag mű olvasása, hallgatása, szemlélése után szeretnénk lelkesen mesélni másoknak, milyen élményekben volt részünk a habzsoló olvasás, hallgatás, nézés közben, de az alkotás gazdagsága miatt olyan erővel tolulnak a szavaink, hogy csak bele-belekapva tudjuk sorolni a mindenképpen fontosnak tartott, minket lenyűgöző részeket.

Szabad vagy!

A Ljubljana Bábszínház *Session Bulgakov* című előadása a Kabóca Bábszínház Nemzetközi Felnőttbábfesztiválján. Kabóca Bábszínház, 2025. február 7.

Minden újabb felidézett részlet másikat idéz elő, és érezzük, hogy legjobb esetben is csak lelkesedésünk az, ami a minket hallgatót talán megfogja, de a mű egészét, nagyszerűségét nem tudjuk megfelelően átélhetővé tenni számára. Jobb lenne a higgadt hang, a tételes felsorolás. Ilyenkor aztán nagy öröm, ha olyan valakivel találkozunk, aki hozzánk hasonló örömmel olvasta, hallgatta, látta a művet, és benne is az asszociációk olyan sorát indította el a műalkotás, mint bennünk. Velük elég csak félszavakban beszélni, csak felidézni egy-egy különösen izgalmasnak, kedvesnek tartott részletet, máris harsogva nevetünk, izgatottan idézünk vagy éljük át az említett kép, részlet alapján újra a mű élvezetét. Ehhez hasonló találkozás volt számomra a Ljubljana Bábszínház *Bulgakov*-olvasata: olyan részeket meséltek újra, az enyémmel egyező vagy attól eltérő szemlélettel, amit magam is fontosnak tartok elmondani, ha *A Mester és Margaritáról* beszélek. Milyen jó lett volna, ha hozzászoktunk volna a részvételi színházhoz, és bensőségebb kapcsolatba léphettünk volna a játékkal, legalább annyira, mint a görögök vagy Shakespeare nézői megtehették, ha más-hogy nem, szenvedélyes közbekiáltásokkal, hiszen az előadás popkultúrából vett elemei (rap, rockkoncert, kizsólások) szinte kínálták ennek lehetőségét.

A három kiváló, sokoldalúan játszó, tárgyakat mozgató, zenélő, több szólamban is tisztán énekelni képes színész, Gašper Malnar, Miha Arh, Filip Šebšajević, sodró lendülettel alkotott új művet *Bulgakov A Mester és Margaritája* nyomán. A sokrétegű regény egy szabad olvasatát, értelmezését láthatták a jelen lévő szerencsés nézők, melyben a Sátán moszkvai látogatásának eseményeit próbálták utólag rekonstruálni a hatóságok (?), a tanúk (?), mi magunk, három buffójátékot űző játékmester segítségével. A játékosok a regény tréfacsinálóinak szerepét vették magukra – elsősorban Korovjov és Behemót néha erőteljesen gátlástalan karneváli hangu-

latú, torzságában felkavaró, felszínesen fenntartott rendjeink, nyugalmaink hamis voltára rávilágító tréfáinak szellemében játszottak megszokottnak hitt tárgyainkkal. Egy írógép hangszer, géppuskaropogás emlékeztetője (ítéletvégrehajtó) is lehet, egy pergamentest kibomolva, mintha bele lenne égetve, rá lenne tetoválva, egy teljes keresztutat elmesélhet. Vállfákon lógó fehér hálóingek tucatjával elmeagyógyintézeti ápolakként kezelt, különböző szerepekben tetszelgő, ápolóktól függő létünket viláncsallják fel. Mennyire viszonylagosak a rólunk készült portrék, mennyire hihetőek a szemtanúk által leírt figurák? Néhány apró eltérés többszöri ismétlés során előkészíti, hogy elvárásaink legyenek, hiszen adott egy ritmus, amit az értelmünk követni akar, hogy megnyugodjunk a megszokottban, aztán hőkentén érezzük, hogy jól kiszámított módon időzített váltásra készítették elő az érzéseinket, hogy erősebb hatást érjenek el, hogy „üljön a poén”. Többszörösen felmutatott fényképek után a tanúvallomások alapján egy fehér papír tűnik a legpontosabb arcképnek a körözött személyről, de ez csak átmeneti állapot, mert ez a lap két arcprofilá (tudattá) hasadhat szét, vagy a belsejéből kinyílhat egy aprócska kalapos figura, aki erős fénynyel megvilágítva a háttérben hatalmas árnyalakká növekedik. Csupa-csupa illúzió, játék a tárgyakkal, árnyakkal – ahogy a gyerekek számára bármi bármivé átalakulhat, egy pohárnak is ezerféle jelentése lehet, attól függően, hogyan használjuk. Megjelentek persze az előadásban igazi bábok is, például Pilátus és Jesua feje (szép pillanat volt, amikor a prokurátor fejfájását azzal érzékeltették, hogy a bábfejet kézfejek gyorsan körbetapogatták).

A tárgyjátékok mellett lenyűgöző volt a hangokkal való játék is. A nyelv nemcsak szavaival hordozott jelentéseket (a színpad szélére helyezett kivetítőn a szlovén szövegeket magyar és angol fordításban olvashattuk), hanem ritmikus ismétlések fokozó erejével, hangszínekkal, dallama-

ival is. Külön említést érdemel az előadás zenei kísérete. A nyelvhez kötődő hangjátékokon túl fontos szerepet játszott egy basszusgitár, melynek hangját már az előadás kezdetén megcsodálhattuk: míg a közönség beült a nézőterre, a színpadon álló vetítővászonra vetített archív híradófelvételeket láthattunk, és ehhez szolgált kíséretként az a basszusgitáron játszott dallam, mely később többször visszatért az előadás során. Filip Šebšajević gyakran felvette a hangszeret, hogy erős érzelmi töltetet adjon egyes jeleneteknek, és segítse az amúgy is felfokozott ritmust, de igazán a bemutató vége előtt játszott virtuóz basszusgitárszólója mutatta meg, hogy mennyire avatott zenész. A dobfelszerelés is fontos szerepet játszott az előadásban, szinte mindhárom játékos könnyedén és mesteri szinten játszott rajta. Volt, amikor hangkulisszaként szolgált (legizgalmasabban akkor szólt, amikor a Berlioz fejét levágó villamoskocsi zakatoló hangját utánozták vele – ennél több nem is kellett, hogy a jelenet „élővé váljon”), de volt, amikor a basszusgitárral közösen egy pillanat alatt fergeteges rockconcerthangulatot teremtett a színpadon. Zenei szinten megszólalt bensőségebb részlet is, a több szólamban előadott szép, szláv egyházi ének.

A mindennapi gondjaink, megfélemlített kisserűségünk miatti, akármilyen gonosszal való együttműködési hajlamunk felidézésére, ezzel való szembesítésére is hivatott bemutató keserűen csengő (pedig nem annak kellene lennie), a regényben Pilátust a gyávaság bűnéből feloldó szavak sokszori ismétlésével fejeződött be: SZABAD VAGY!

Akkor, amikor a kötelező olvasmányokat édes-bús, csöpögős mázzal nyakon öntött musicalváltozatokban láthatjuk viszont a színpadon, különösen szükség lenne a *Session Bulgakov* hozzáállásával készülő előadásokra. A mű adaptációja Matija Solcénak, az előadás rendezőjének köszönhető.

Kovács Gáborján

Vitéz László otthonra lel

Vitéz László otthonra lel. Író: Markó Róbert. Látványtervező: Boráros Szilárd. Rendezőasszisztens: Solténszky Ráhel. Rendező: Czéh Dániel. Játssza: Inoka Péter. Kabóca Bábszínház, 2025. február 1.

Kemény Henrikre emlékezik a magyar bábszínházi szcena 2025-ben, hiszen a bábművész idén január 29-én lett volna százéves. A Kabóca Bábszínház *Vitéz László otthonra lel* című bemutatójával és egy szabadteri, időszakos kiállítással tiszteleg a legendás előadó előtt, aki egy igazi vásári bábjátékos-dinasztia utolsó sarjaként képviselt egy különleges értéket ezen a művészeti területen.

Táncoló fes

Műfaj határok nélkül – 1

Táncoló festmények 1. – A. Tóth Sándor: Kabóca Bá

Különleges produkcióval lepte meg közönségét a M

mely új helyszínen, új vezetésel kezdte meg működ

lendületét véve. A *Vitéz László* festmények címmel meg

tömöréve alkotásai inspiráltak.

A táncoló fes műfaj

határait átlépve a

színházban, illetve

festmények címmel

megjelent Paprika

Jancsi hasonló karak

terének konkurens

eként, ugyanakkor

mindkét alak eredete

a középkorig nyú

lik vissza, a vásári

komédia gyökerei

ig. Vitéz László il

leszkedik a hason

ló karakterek – Ba

jazzo, Kasperl, Han

wurst vagy éppen

az imént említett

Paprika Jancsi –

sorába, harsány

ruházatú és modor

ú, vicces, együgyű

en csavaros eszű

és nagyon harcias

figura, aki mindent

és mindenkit legyőz

: ördögöket, szelle

meket, démonokat

és embereket, néha

még a halált is. Vitéz

László a vurstlik

világának a hőse,

terepe nem a bábsz

ínház, hanem a vásár,

az Angol Park, a

Városliget, ahol

bábost és közönsé

gét csak egy vékony

paraván választja el.

Séd, 2024. 4. sz., 16. old.

Vitéz László figurája nem a Korngut-Kemény család találmánya, első említése 1883-ból való, de valószínűleg már évekkel-évtizedekkel ezelőtt megjelent Paprika Jancsi hasonló karaktere

nek konkurensként, ugyanakkor mindkét alak eredete a középkorig nyúlik vissza, a vásári komédia gyökereiig. Vitéz László illeszkedik a hasonló karakterek – Bajazzo, Kasperl, Hanswurst vagy éppen az imént említett Paprika Jancsi – sorába, harsány ruházatú és modorú, vicces, együgyűen csavaros eszű és nagyon harcias figura, aki mindent és mindenkit legyőz: ördögöket, szellemeket, démonokat és embereket, néha még a halált is. Vitéz László a vurstlik világának a hőse, terepe nem a bábszínház, hanem a vásár, az Angol Park, a Városliget, ahol bábost és közönségét csak egy vékony paraván választja el.

Kemény Henrik ebbe az örökségbe született bele, és nagyapja és édesapja nyomdokain haladva ezt a hivatást űzte nyolcvan éven keresztül. A nyolcvan év nem költői túlzás: hatévesen játszott először, nyolcvanhat évesen utoljára. Ahogy nagyapja, Korngut Salamon, aki cipészből lett bábos, később apja, idősebb Kemény Henrik, ő is maga készítette bábjait, kelleiket, díszleteit. Ők voltak a rendezők, dramaturgok, látványtervezők és színészek egyben. A bábszínház családi vállalkozás volt, időről időre magányos tevékeny

ség, de más nem jöhetett a paraván mögé, nem leshette ki a mesterség titkait. Kemény Henrik az idő teltével maga lett Vitéz László, hiába volt közben állásban a Budapest Bábszínházban vagy rövid ideig a győriben, hiába az ő hangján beszélt Hakapeszi Maki a *Zsebtévében*, hiába ő keltette életre Süsüt. Vitéz László volt, aki hol palacsintasütővel, hol csak egy husáanggal, ami éppen a kezébe került, tanította módszerre a gonoszokat, akik az útjába kerültek. És persze minden gonosz is ő volt: jobb kézen a hős, aki üt, bal kézen cserélődnek a többi szereplők, néha barátságosak és jók, de jellemzően inkább igazi sátánfajzatok, akik azután módszeresen elfogynak.

Egyszerűnek tűnik ez, ahogy a kérdés is egyszerű: sikerülni fog-e ezt az egyszerű csodát megismételni, Vitéz Lászlót méltó módon a Kabóca repertoárjába emelni? A *Vitéz László otthonra lel* nem egyszemélyes produkció, most van író (Markó Róbert), látványtervező (Boráros Szilárd) és rendező (Czéh Dániel), sőt a rendezőnek még asszisztense is van (Solténszky Ráhel). A felelősség mégis Inoka Péter vállán nyugszik. Neki kell Vitéz László bőrébe bújnia, ilyen módon Kemény Henrik örökébe lépnie. És Inoka Péter a legjobbat teszi, amit tehet ebben a helyzetben: nem akar Kemény Henrik lenni. Az emblematikus „Szervusztok, pajtikák!” helyett artikulálatlan „nnnnnn” nyögésekkel kezdődik a játék, a bábjátékos rögtön fel is fedi magát, játszik a közönségnek és a közönséggel, mielőtt eltűnne a paraván mögött. Vitéz László pedig már olyan, amilyennek lennie kell. Harsány és kötözködő, együgyű, mégis csavaros észjárású, és mindent félreért, minden szót kicsavar.

Kemény Henrik igazi értő közönségét nagyrészt a gyerekek alkották. Talán nem volt ez mindig így Vitéz Lászlóval, de a 20. század második felében egyértelműen így alakult. A Kabóca Bábszínház bemutatóján ugyan a felnőtt közönség dominált, de a négy éven felülieknek ajánlott előadásra gyerekek is érkeztek szép számmal. Miközben egyértelműen kiderült, hogy Inoka Péter Vitéz Lászlója valóban képes megszólítani ezt a korosztályt, akiket ma is elbűvöl, ahogy a piros orrú, bohócsipkás figura krokodilt szelidít vagy éppen szellemeket ver, az is egyértelművé vált, hogy a konvencionális színházi térben, a színpadon felállított paraván sokkal távolibb szituációt teremt a kívánatosnál. A vásári bábszínház fontos eleme a közönséggel való interakció, a gyerekek köz

vetlen megszólítása és bevonása. Ez most csak nehézkesen működött, a kicsit nagyobbak már túlzottan ismerték a színházi nézőkre vonatkozó udvariassági szabályokat, és a még szabadabb szellemű kisebbeket is visszafogták, így végül alig akadt valaki, aki Vitéz László hívására a paravánhoz ment krokodilt simogatni, hogy aztán egy valódi krumplival gazdagodjon bátorsága jutalmául.

De talán a legnagyobb különbség, hogy ez a Vitéz László a jövődöbéljének, Vas Juliskának keresi az otthonát, a „malmost a tó partján”, amit természetesen a gonosz tart megszállva. És végül Vas Juliska segítségére van szükség a halál legyőzéséhez is, ami persze szép szimbóluma az anyai princípiumnak, ugyanakkor nem tudjuk azt sem feledni, hogy Vitéz László máskor már legyőzte a halált egyedül is, számtalan alkalommal...

Összességében az ötvenperces előadás méltóképpen idézi meg Kemény Henrik szellemét, tiszteleg előtte, de nem akar versenyezni vele. Vitéz László időtlen figurája egyszerre változatlan és mégis új, de még mindig biztosan képes megszólítani közönségét. Még ha ez kicsit nehezebben megy is, mint ha egy vidámparkban lennénk.

Király Viktor

Ötven éve várjuk, hogy valaki mondja meg, milyen az élet

Pannon Várszínház: *Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról*.

Budapest Aréna, 2025. február 1.

Vannak színdarabok, amik időtlenek, a mondanivalójuk vagy a kérdésfeltevésük egy jó rendezéssel, társulattal bármikor élő és aktuális lesz. Unos-untalan ismételt példák erre a Shakespeare-drámák, ilyen Dürrenmatt öreg hölgye, de hogy vidám darabokról is szó legyen, ilyen a *Tartuffe* vagy Harpagon története is. És ilyen a *Hair*, amit néhány éve dolgozott fel, vagyis újított meg a veszprémi Pannon Várszínház.

Séd, 2025. 1. sz., 4. old.

Mehet-e hasonlóan biztosra az, aki a *Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról* előadását akarja több mint ötven év után színre vinni? Hiszen a darab alapjául szolgáló Déry Tibor-regény 1971-ben jelent meg, az abból készült rockmusicalt 1973-ban mutatták be. Van-e olyan elbeszélői mélysége a szövegnek, olyan esztétikai értéke, mint műalkotás, az egész *produkciónak*, hogy meg lehessen ezt

2025-ben is jól, hitelesen csinálni? Nehéz erre egyértelmű választ adni, hiszen az alapok sokkal ingatagabbak, mint a korábban említett színművek. A kisregény, amit nem színpadra szánt Déry, a formai és nyelvi újítás szándéka, az egyes posztmodern formai megoldásai ellenére egy kifejezetten rossz szöveg. Főleg tartalmi okokból rossz.

Azért rossz, mert az ideológia lenyomja benne az esztétikát, a kilógó vörös farkok elsöpri az irodalmi értékeket. A kábítószerek „fertője”, az amerikai szabadosság megsemmisítő kritikája – mintha itt tartanánk ötven év után is – zagyvódik benne össze a náci és a nyilasok kegyetlenkedéseivel. Hogy valami logikai csavarral eljussunk oda: a szabadságnak hitt szabadosság és a nihilista rockzene ugyanolyan pusztító, mint a mindent leszabályozó gyilkos rend volt. Ehhez a szerző felhasznál egy valós tragédiát, az 1969-es altamonti rockfesztiválon megölt Meredith Hunter esetét, és felhasznál transzgenerációs sokkokat, vészorszakot, kivándorlást, otthontalanságot.

Szerencsére a könyv megjelenése után jött néhány fiatal színházi ember és zenész, akik a pocsék kisregényből egy korszikos színdarabot csináltak. Pócs Sándor író-dramaturg, aki színpadi átiratot készített a könyvből, valamint a Presser Gábor–Adamis Anna szerzőpáros, akik felismerték, hogy itt a lehetőség a kortárs könnyűzenét a szeriöz kultúra világába, színházi keretek közé áttemelni. Megszületett egy sokkal művészebb, sokkal jobb ívű és lecsupaszítva is sokkal több mindent elmondó, de igazából egyetlen dolgot elmesélő musical.

A történetnek a középpontjába ezzel az átdolgozással már a szeretet és a szerelem került, és amikor erről egy fokkal elrugaszkodunk, akkor sem az ítékezés a legfőbb mondanivaló és mozgatórugó, sokkal inkább egy ellentmondásos kettősség bemutatása. Az, hogy sehová nem tudsz úgy elmenni, elmenekülni, hogy ne vidd magaddal azt, ami vagy – költözz másik országba, másik kontinensre, kösd össze az életedet bárkivel –, nem tudsz kilépni abból, mint egy rossz cipőből, a tegnapokkal nem tudsz nem törődni. Vagy ha azok a tegnapok olyanok, hogy szabadulni akarsz tőlük, ha az a rossz cipő már viselhetetlen, ha a gondok elharapták már a torkodat – akkor csak úgy tudsz kilépni, hogy *elringatod magad*. Hassissal, marihuánával, heroinnal, kinek milyen tudatmódosító segít elviselni az elviselhetlent, segít kiszakadni belőle, beleszakadni a semmi sűrűjébe, belehalni abba, hogy élünk a világba – vagy belehalni abba, amitől a felszabadulást remélte.

És igen, a fenti sorokban már ott van az, ami még fontosabb a történet átírásánál is: megszületett tíz olyan dal, amelyek a magyar musical és hetvenes évekbeli könnyűzene meghatározó darabjai lettek, és a magyar pop történetnek azóta is meghatározó darabjai. Olyanok, amiket ha tizenévesen hall az ember, ha ötvenévesen, ha az eredeti vígszínházi előadás művészei által felénekelte lemezen, ha élőben a Pannon Várszínház előadásában, ha kamaszként világmegváltásoktól súlyos beszélgetésekben – vörös-

boros kólák habjában bugyognak fel az erkölcsi mondanivalók –, vagy életközépi dilemmákkal terhelten, ugyanúgy hatnak rá.

Hogy menni kéne, lökdösődni, összejönni, kipróbálni minden érzést. Minden hang libabőr, minden hang hidegrázás. Mindig abban a résben suttogás, amelyikből hiányzom. Összeomlás és újjászületés, elvesztés és visszaszerzés, reménytelenség és bizakodás. A fák hite, hogy nem igaz most a tél. Lábak dobbanása ütemre, együtt hullámszerűen az érzelmek görbítette világ hullámaival, kétségbeesés és szeretni vágyás. Vágy arra, hogy Eszter legyünk, és valaki annyira szeressen, mint József őt, akkor is, ha gyűlölöm látni, ha szenvedek látni, szeressen annyira, hogy legyen, amire szó nincs, csak képzelet, hogy valaki alászálljon utánunk, ha egy utat, csak egyet tudhatna. És vágy arra, hogy József legyek, hogy annyira tudjak szeretni, mint József Esztert, hogy legyen, akinek a hangszórók bömbölésében is megismerjem a suttogását vagy a nevetését. Vagy Beverly legyek, hogy annyira tudjak szeretni, hogy átkutassak, átkeressek napot, éjszakát.

A Pannon Várszínház február eleji budapesti előadásainak egyikén láttam életemben második alkalommal a *Képzelt riportot*. Valójában először, az első nagyjából harminc évvel ezelőtt történt egy alföldi színházban, pocsék élmény volt, ha addigra nem ismertem volna az összes dalt, sosem szerettem volna meg ezt a darabot, talán meg sem értem a nagyságát – de szerencsére addigra már milliószor belenéztem minden hangba én. Szóval most is voltak kétségeim, hiszen az Aréna mégiscsak az Aréna, nem egy színházi tér, nem egy színházi megszólalás, be lehet-e játszani egy ötven éve normál színházi színpadra írt vagy inkább adaptált művet egy ilyen sokkal nagyobb térbe? És mindeközben lehet-e valami érvényes és újat mondani most a darabbal?

Lehetett és nem lehetett. Az előadás minden várakozásomat felülmúlta, még ha természetesen nem is volt hibátlan. Kezdjük a színészekkel: a főbb szerepek játzóí közül csak egy okozott csalódást, legalábbis nekem (ahogy a ruhatárnál várva elcsíptem véleményeket, nem csak nekem). Szabó Kimmel Tamás sokkal meggyőzőbb – bár néha túl nyersen játszott karakterű – József volt, mint vártam, Trokán Nóra a bársonyos, sötétbordó árnyalatú hangjával pontosan olyan tökéletes Eszter volt, mint vártam, míg Beverly szerepében Fekete Linda nagyon érzékeny játékkal mozgott a szeretet Schrödinger-zónájában, ahol hártavékony határ választja el a baráti érzelmektől a szerelemtől – nem tudtam nem úgy nézni ezen az estén az ő történetüket, nem tudtam nem úgy hall-

gadni az *Eszter* keresésében azt, hogy „Kerestelek, kerestelek, ahol csak lehet / Szerettelek, szerettelek, elvesztettelek”, hogy ne egy mélyen, de maga is tudja, hogy reménytelenül szerelmes nőt halljak bele. (Miközben Déry kisregényében a homoszexualitás bűnösségét is fontos volt rögzíteni, a kötet elején a stoppos meleg fiú történetében még egy ocsmány és a darab végére végzetessé váló bűnös a nyíltan meleg karakter.)

Hozzájuk képest viszont a József barátját, Manuelt játszó – de Mick Jagger szerepében is felbukkanó – Novák Péter sajnos színészként és énekesként is túl sok volt, eltúlozta és elharsánykodta a karakterét is, a dalokat is, sokszor inkább kiabált, mint énekelt. Ez már csak azért is váratlan volt, mert emlékeim szerint az ő színészi-énekesi karrierje valamikor a kilencvenes években éppen egy Vándorfi László rendezte *Képzelt riport*tal kezdődött.

Nagyjából harminc év után rendezte tehát meg ismét Vándorfi László a *Képzelt riport*ot. De milyen jó, hogy megrendezte! Mások a léptékek, más a világ, más az előadóművészet. A show, ami egy musicalnek a lételeme, most sokkal látványosabb – nemcsak ebben a darabban, hanem az egész életünkben. De a darabban is, kivetítők a színpad két oldalán, az előadásnak óriási erőt és intenzitást adó vizuálieffektek a színpad mögött. Özönlenek ránk az ingerek a bő két óra során, ahogy özönlenek ránk az ingerek az egész életünkben. Már nem kell azt kérnünk, hogy valaki mondja meg, milyen az élet, folyamatosan megmondják nekünk, mintha ezt szimbolizálná a rengeteg inger. Jönnek a felkelt népvézek és a közösségi háló öntelt okostojásai, jönnek és halálesőt permeteznek.

Meg lehet-e ugyanúgy rendezni egy darabot harminc év után, szólhat-e egy darab ugyanúgy és ugyanarról ötven év után?

Újat mondani nem lehetett, hát elmondták újra azt, elképesztő erővel és hittel mondták el, mutatták meg, amit el kellett mondani, amit meg kellett mutatni: a szeretetet. Hiszen, ha mindent lehántunk erről a történetről, ha a legmélyebb mélységig elmerülünk benne, önmagunkat is lecsupasztva, akkor nagyon egyszerű megmondani, milyen az élet, hogy miért ilyen, hogy miért jó az ember vagy miért lesz gonosszá, és miért nem.

A szeretet miatt. Ami miatt József elmegy Eszter után a maga poklainak legmélyére, ami miatt folyamatosan ide-oda csapódik Eszter a maga poklainak legmélyén („nem akarom látni, mert elégek, érzem”), ami miatt Beverly örökké Eszter bűvkörében marad – az amúgy rémes próza kiugróan szép utolsó sorai jussanak eszünkbe: „Józseffel körülbelül nyolc vagy kilenc év múlva véletlenül találkoztam az utcán. Elköltözött New Yorkból, s újra megházasodott. Ez így rendjén is volna. Magamra csak én maradtam az emlékeimmel, ez is rendjén van” –, ami miatt Marianne a pokol legmélyére követi a heroin áldozatává vált Renét, hiszen „tovább élek én, tovább él ő bennem / mit tehetnék mást, ha egyszer őt szerettem?”

Ez egy nagyon jó élmény volt, kompakt és erőteljes előadás, komoly érzelmekkel – ezt a rövid üzenetet zsúfoltam bele némi köszönés mellé egy sms-be, még a székemről, amikor vége lett. Volt vastaps, ha nem is szünni nem akaró, ütemes, de volt. Aztán sokan elindultak, de nem én voltam az egyetlen, aki még egy kicsit ültem a széken, hogy legyen idő kibontakozni a darab öleléséből. És reméltem, hogy lesz még alkalom, hogy visszahulljak ebbe az ölelésbe.

Haász János

„Egy kicsit, egy egészen kicsit Jászai Marinak képzelem magamat. Ez ad nekem erőt. Ha ez sem volna, összemolnék” – mondja Kucsera Viktória tanárnő (Kárpáti Barbara), aki színpados diákjaival szeretné megidézni a színészlegendát, aki „nagy drámákban játszott, és az élete is nagy dráma volt”; egyre inkább azonosul vele, végül egyenesen a reinkarnációjaként aposztrofálja magát.

Médeia védtelen gyermekei

Márton László: *Jászai Mari feltámasztása* (ősbemutató). Játsszák: Kárpáti Barbara, Magashegyi Nóra, Fekete Linda, Szelle Dávid, Pintér Zoltán Dániel, Kovács Zsófia.

Rendező: Szelle Dávid. Pannon Várszínház, 2025. február 15.

Életmentő éle

Orkény István: Kulakerosók. Játsszák: Garadag Tibi Dávid, Kocsisik András, Oravecz Edit, Káti No Várszínház, Hangya, 2024. november 9.

A történet valójában kevésbé éle. Elég meghallgatni a nézeteket valóban létezők beszámolóit ugyanarról az „eredő” hígg, honnan nézzük” olykor mintha két különböző korszak egyik borsáka, hogy talán még soha nem volt ekkora igény arra, a kitalál szerepeket arra, hogyan békésen meg lehetne még sőt sem volt költéségi módjáról, fűke cseveről, jár-karóval talán még soha nem volt ennyire idősező.

Séd, 2024. 6. sz., 5. old.

Mintha a színész nő ellentmondásos személyiségének, viszontagságos kapcsolatainak és ikonikus Médeia-alakításának felidézésével Viktória saját reménytelenül sablonos, banális történetét próbálná közhelyes-szappanoperás típusztoriból archetípussá fogalmazni, mert akkor nem számalmas lúzerként, hanem az évezredek női sors soros elszenderőjeként gondolhatna magára.

Miért nem sikerülhet Kucsera Viktória tanárnőnek Jászai Mari feltámasztása? A legkézenfekvőbb magyarázat a főszereplő sebezhető, bizonytalan személyisége, amelynek csak mellékesen felvillantott szegmense a transzgenerációs családi trauma: egy Dunába belelőtt nagypapa emlékezete; hangsúlyosabb a retrospektív utalásokból kibontakozó sorozatos magánéleti kudarcok lélekromboló utóhatása. Csalódásainak három reprezentatív megtestesítője a szemünk előtt taszigálja a teljes érzelmi és egzisztenciális megsemmisülés felé: legújabb tévedése, Berci, a cinikus, gátlástalan szerencselovag (Szelle Dávid) a lakásából ebrudalja ki; Juli, a barátnője (Fekete Linda) a hivatásától fosztja meg; a háziállatait gyermekeiként ajnázó lánya (Magashegyi Nóra) pedig szeszélyeivel, szüntelen követelőzésével végzetes eladósodásba kergeti, folytonos érzelmi zsarolással szüntelen lelkifurdalásba taszítja anyját (ennek fényében a gyermekeit meggyilkoló Médeiához való kötődése kap egy árnyalatnyi freudias-groteszk színezetet).

Az, hogy a főszereplő tanár, a „miért nem sikerülhet...” kérdést társadalmi kontextusba helyezi; a Covid-időszak pedig csak felerősíti a rendszer működésének torzulásait: az egzisztenciális bizonytalanságot, a botránytól való rettegés miatti túlszabályozást, a „kényes témák” kerülését, a kényszeres öncenzúrát, az al-

kotó energiák gúzsba kötését. Groteszk reprezentációja, mintegy járulékos terméke ennek a rendszernek Juli (Fekete Linda), a fölényes-kioktató, ambiciózus kollégáné, az örök túlélő (pont ezek a tulajdonságok hiányoznak a naiv-idealista Viktóriából), aki rendszeresen kijár a Kossuth térre tüntetni a pedagógusok jogaiért, de közben fokozatosan a hatalom kiszolgálójává, kvázi az igazgató – s rajta keresztül a központosított rendszer – szócsövénévé válik. A dráma egyetlen tisztán pozitív humán karaktere Zsófi, a tanítvány (Magashegyi Nóra), aki a kritikus gondolkodást elnyomó törekvések ellenére még képes arra, hogy megkérdőjelezze a ráerőltetett propagandaértelmezéseket, a tények bugyuta elferdítését, és akinek ragaszkodása visszafelé hitelesíti a tanárnő munkáját.

És végül: Viktóriának azért sem sikerülhet Jászai Mari, pláne Médeia feltámasztása, mert a kor, amelyben él(ünk), kevésbé fogékony a tragédiák, a nagy formátumú hősök vagy a valódi, munkával, szorgalommal kiküzdött teljesítmények, pláne az emelkedett hang, a pátosz befogadására. Egyrészt: az értékrendek és érdekek által egyre bonyolultabbá strukturálódó világban nem könnyű olyan protagónistát és motivációt találni, aki/amely mögé föl lehetne sorakoztatni akár egy nézőtérnyi befogadót; az előadás sikere pl. azon is múlik, hogy Kucsera tanárnő problémái átlépik-e a nézőtérre a társadalmi szolidaritás ingerküszöbét. (Bár tegyük hozzá: Euripidész Médeiája sem az a kimondott morálbajnok, akinek céljaival feltétlenül azonosulni lehet.) Mindemellert Viktóriának (is) számolnia kell a kollektív emlékezet hiányaival. A salgótarjáni színjátszó fesztiválon még „a zsúrielnök sem tudta, ki volt Jászai Mari”. „A jászaimari, az egy villamosmegálló a Blaha Lujza téren” – mondja Andi.

Az áthidaló esztétikai megoldás ezúttal is a tragédiát a humor jótékonyan elfedő, ámde áttetsző fóliájába csomagoló groteszk dráma: elnyomó kapcsolatok, véresen tragikus döntések

és az olyan kiszólások, mint hogy „miért nem tud valaki kitakarítani, mielőtt öngyilkos lesz?” Szelle Dávid rendezése a hagyományos, naturalista színészi eszköztárhoz stilizált mozgáselemeket társít, ezek irányítják a néző figyelmét, kommentálnak, poentíroznak, kiemelik a dráma humoros szöveghelyeit. A minimalista díszlet egy kreatív-sokfunkciós, modulárisan variálható kanapé. Körben a színpadon fekete drapérián fehér maszkok, ilyeneket viselnek a színészek is; ezek egyszerre utalnak a klasszikus görög drámák tragikus maszkjaira és a Covid-korszak (tragikomikus?) maszkviselési szabályaira; továbbá lehetővé teszik, hogy a színészek ki-kilépjenek szerepükből: saját karakterükön kívül egy sajátos kart alkotnak (újabb ironikus utalás), amely hangokkal, gesztusokkal, dúdolással kíséri, kommentálja az eseményeket; mindezt sok humorral, rengeteg ötlettel, emlékeztető megoldá-

sokkal, mint pl. a részegség, az ivás, a telefonálás vagy az erotikus jelenetek képbe-mozgásba fogalmazása; mindezek az eklektikus, sokszor drámai hatású zenével együtt a színházaszerűséget hangsúlyozó előadást eredményeznek.

Az összehangolt csapatmunkát, erős fizikai és mentális koncentrációt igénylő színházi nyelv alkalmat teremt a viszonyok, karakterek hagyományosabb, naturalista felfogás szerinti megformálására is. Kárpáti Barbara visszafogottan, a színészi eszköztár ökonomikus megválasztásával jeleníti meg a tanárnő útját az energikus lelkesedéstől a csalódásokon át a fáradt-enervált betörődésig. Záró monológja drámai hatású: nem is annyira a síró-nevető rész, mint az erőteljes hangon, egyszerűen, a jelenlét természetes erejével elmondott szöveg. Itt különösen éreztem, mennyit hozzáadna ehhez az előadáshoz (is) egy kisebb, intímebb kamaratér. Magashegyi Nóra Andija egyszerre bicskanyitogatóan szemtelen, követelőző és gyámoltalan, kiszolgáltatott. Fekete Linda sok humorral – gesztusokkal (emlékeztető a szemüveggel való játék), szövegfonetikai eszközökkel –, karikatúraszerű pontossággal fogalmazza meg az együttérző barátnőből szenttelen-cinikus karrieristává formálódó kolléganőt. Pintér Zoltán Dániel úgy húzza magára a beszélő kutya figuráját, mintha belebújt volna a bőrébe: erős testtudat és feltehetőleg a játszó személyiségéből áradó elementáris humor jellemzi játékát.

Viktória végül a szemünk előtt formálódik a kismimmet, elhagyott, kihasznált nő kortársba deheroizált archetipusává. Grotteszk Médeia, a tragikus hős hübriszes gögje, tettekben manifesztálódó féktelen indulatai nélkül: inkább sodródik, elvisel, a dolgok megtörténnek vele. Életstratégiája, vállalása, hogy sorsának alakítását a saját kezébe vegye, erőtlen kísérlet: még a tragikus vétséget is lánya követi el helyette. Különben is: a tragédia halott, Jászai Mari „csak egy villamosmegálló a blahalujzán”.

Fürj Katalin

Piros esőt kortyol a föld

Piros esőt kortyolt a föld – Nyolcvan évvel ezelőtt. A Forte Társulat előadása a roma holokausztról. Dramaturg: Ugron Zsolna; koreográfus-rendező: Horváth Csaba. Hangvilla, 2025. február 20.

„Húlt helyüket az erdei róka tűhegyes orra szimatolja”
(Mezei András)

Néhány hónapon belül a második holokauszt témájú színházi előadást láttam Veszprémben. Több közös pontjuk van: mindkettő ötletét Schmidt Mária, a Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásáért Alapítvány főigazgatója adta, mindkettő dramaturgja Ugron Zsolna, mindkettőnek elválaszthatatlan része a zene. Mindkét előadás végén úgy álltam fel, hogy nem találtam a szavakat, hogy napokon keresztül foglalkoztatott a kérdés: hogy történhetett ez meg?

Nem túl gyakori, hogy egy színházi előadás során egy pillanatra se lankadjon a figyelmünk. A Forte Társulat előadásában (rendező: Horváth Csaba) a szöveg, a mozgás és a zene nem kiegészíti egymást, hanem szerves egészet alkot. Egymást váltogatva hangzanak el a túlélők és a szemtanúk visszaemlékezései, tárgyyszerű tanúvallomásai és a feldolgozhatatlant feldolgozni próbáló versek, prózarészletek. Külön-külön is megrázók, de így egymás után következve még inkább sokkoló a hatásuk. Kegyetlen szövegszerkesztés, nem hagy időt a megkönnyebbülésre: pár másodperc jut a túlélőnek segítséget nyújtó asszonyra (ugye emlékszünk a *Kaddisnak* a megmagyarázhatatlan jóra vonatkozó kérdésfeltevésére?), és máris ismét az előadásnak címet adó Lakatos Menyhért-verse halljuk.

A színészek-mozgásművészek teljesítménye minden szempontból lenyűgöző: a hibátlan, ennyire jól artikulált, jól érthető szövegmondás a prózai színészek között is ritkaság. Az akrobatikus mozgáselemek és a belőlük kialakuló pontos jelenetek nem illusztrálják a szöveget, hanem kiterjesztik azt. Hiába tiltakozna az agyunk, hiába próbálna a fantáziánk a szöveget hallgatva szelídebb, a túréhatárunkon belüli képeket megjeleníteni, itt és most nincs helye a szépítésnek. Vonagló, szenvedő, hanyatló, egymásba kapas-

zkodó, majd elváló testek. Kimerevített pillanatok, velünk maradó jelenetek. Nagy hangsúlyt kap a játék (dehogy játék, véresen komoly itt minden!) azzal a kevés eszközzel, amit használnak: a retinánkba égő vérvörös kesztyű, a sárga kesztyűs kezekből formázott sárga csillag, a hol dübörgő, hol fegyvert formázó, ezerfunkciójú lapát, az egymáshoz kötöző és egymástól elszakító drótrugó.

Elgondolkodtató, hogy mennyire keveset tudunk erről a témáról. Ha a holokausztról beszélünk, azon belül elkülönítjük a cigány holokausztot – de akkor miért nem használjuk a porrajmos szót? Mára már mindannyian szinte gondolkodás nélkül tudunk beszélni a holokausztról, adatokat sorolni, megemlíteni néhány műalkotást erről a témáról. De vajon hányan tudják Veszprémben, hogy a szomszédban, Várpalotán volt az egyik legnagyobb magyarországi tömeggyilkosság a porrajmos idején? Beszélünk-e eleget arról, hogy ezt a gyilkosságot magyarok követték el magyarok ellen? Beszélünk-e eleget arról, hogy hova vezethetnek az előítéletek és a rasszizmus? Beszélünk-e eleget arról, hogy milyen traumákat visznek tovább a második-harmadik generációs túlélők – mindkét oldalon? Ez az előadás egy nagy lépés lehet az egymás felé közeledés útján.

Schreiber Márta

Százezer sor cigány...

„Lángoló kemencék bajonétjai felett / némán szólnak a sötét csengettyűk / piros esőt kortyol a föld, / lehúzták az ég bőrét és cifra bundájába / sápadt nótákat zengenek. / A tarkafejű vadludak szemében / megkékültek a csillagok.” (Lakatos Menyhért)

A magyarországi holokauszt 80. évfordulóján a roma áldozatoknak állít emléket a *Piros esőt kortyolt a föld – Nyolcvan évvel ez előtt* című darab, melyet 2024. októberi bemutatója után 2025. február 20-án láthatott a veszprémi közönség a Hangvillában. A produkciót a Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásáért Alapítvány felkérésére Horváth Csaba, a Forte Társulat alapítója állította színpadra. Az összművészeti előadás szövegkönyvét Ugron Zsolna József Attila-díjas író, a Kertész Imre Intézet művészeti igazgatója írta és dramatiszálta, zenei anyagát Lukács Miklós Erkel Ferenc-díjas cimbalomművész, zeneszerző komponálta. A színpadi mű ötletét Schmidt Mária történészprofesszor, a KKETTK Alapítvány főigazgatója adta.

A roma holokauszt, azaz a porrajmos – eredeti jelentése elnyeletés, elpusztítás – a legsötétebb időszak az európai cigányság történetében. Soha nem fordult elő korábban, hogy Európában ilyen módon, tömegesen és szervezetten üldözték volna a cigányokat. 1944. augusztus 2-áról 3-ára virradóra, egyetlen éjszaka alatt közel háromezer, az auschwitzi cigánytáborban raboskodó romát gázosított el a tábor SS-személyzete.

A darab szövegkönyve elsősorban a túlélők vallomásaira és a tragédiát feldolgozó, arra reflektáló költeményekre épül. Lakatos Menyhért, Nyári László, Nézsi Zsuzsa, Choli Daróczi József, Osztójkán Béla, Mezei András és még számtalan roma költő, emlékező versei hangzanak el az egységes egésszé fűzött szövegkönyvben. Emellett személyes sorsokon keresztül idézi meg a népi rettentést, fejet hajtva a túlélők szenvedései és az áldozatok emléke előtt.

Az előadás jellegéből fakadóan mozaikos, egymáshoz távolabbról kapcsolódó darabkákból álló patchwork takaró. Néhány bennem nyomot hagyó képet idézek fel belőle.

Szimbólumok: még mindig van mit mondani a 21. században is, a formák mégsem üresre merítettek! Sokrétegű, messze ágazó képek szárnyalnak előttünk. Fontos kellékek az előadás első részében az ásók: hiszen sokakkal (vagy épp nem a cigánysághoz tartozó civilekkel) megásatták a sírjukat, mielőtt lelőtték volna őket. Később ezek az ásók maszkokká, lábakká, talicskanyelekké változnak, s még annyi mássá.

„Fekete-piros, fekete / táncot jár / a járda szöglete. / Mintha tutajon, billegőn, / járnák süllyedő háztetőn, / alámerülő szigeten, / úszó koporsófödelen.” (Kányádi Sándor)

Fekete ruhák, vörösbordó bőrkesztyűk, egyszerre nemesség és agressziót felidéző, önálló életre kelő kellékek-jelmezek. Rókafülek a vörösbordó kesztyűből formázva, szimatoló orr. Később sárga gumikesztyűk, az orvosi kísérletek és a sárga csillag képpé emelésére.

Szögesdrótot imitáló rugók, széndarabok, melyek stigmák festésén át földgöngyökön keresztül apróra morzsolva a lelkek kihunyását koppantják a Hangvilla színpadának deszkáin.

A cimbalom (Lukács Miklós), a bőgő (Orbán György), a dob (Csízi László) játéka, a zene és a zenészek, akik szintén az előadás szereplőivé válnak.

Összegző, a nagy egészet részleteiben is felmutatni kívánó a produkció: a magyarországi cigány holokausztnak legtöbb formáját felvonultatja, említi az elszigetelt, néhány családot érintő falusi mézárásokat elszórva az ország területén, de szó esik a Grábler-tavi mézárásról és ugyanúgy a munkatábori emlékekről, majd a végső, gázkamrában töltött utolsó percekről is.

Szívszorító, gúnyos, önironikus, elgondolkodtató, felemelő. A nép ajkán élő rasszista mondóka (Egy sor akác, / egy sor fűz...) megfér a Hitlert gúnyoló dalocskával és a Jézus szenvedését idéző kálváriadommbal egyaránt.

„Húlt helyüket az erdei róka / túhegyes orra szimatolja. / A halál illatába tépve lobog / a sátorponyva.” (Mezei András)

Szikra Ágnes

kor 1934-ben Székely István filmvásznán is életre kelt, a mozi akkori követelményeinek megfelelően boldog végkifejlettel. Anno a rendező zsidó származása miatt elhagyta az országot, Amerikában csinált karriert, azonban harminc év után ritka lehetőséget kapott: a fekete-fehér kockák után 1972-ben itthon, színesben forgathatta újra a filmet – immár az eredeti befejezéssel.

No de azt azért sem Szép Ernő, sem Molnár Ferenc nem remélte, hogy ligeti színdarabjaik, a *Liliom*, a *Lila ákác* a következő században is sikert aratnak. A múlt századi kis táncoslányok szív-fájdalma ma szerte az országban színpadról színpadra vándorol. Egyszerre játsszák sikerrel Kecskemét, Szolnok, Budapest teátrumáiban. A Veszprémi Petőfi Színházban a februári bemutatón tapsolhattak a százéves szerelmi történetnek.

Nagyanyáink, édesanyánk kedvencének ismeretében ilyen előzmények után kezdte meg a munkát a Petőfi Színházban Őze Áron rendező. És hogy tovább bonyolítsuk a bemutatók történetét: 1992-ben a fellegekben járó Csacsinszky Palit főiskolásként még ő formálta meg.

A történetet a főszereplő meséli el azzal a nyitó felütéssel, hogy „Elmondom neked, hogy csókoltam meg azt a lányt”. Az álmodozó fiatalember a városligeti padon botlik bele Tóth Manciba, kívül játékos évődésbe kezdenek. Csacsinszky Pali – kinek nevét minden bizonnyal Adytól „tulajdonította” el Szép Ernő – közismert viasszony után sóvárog, kinek „véletlenül” szintén Margit a keresztneve. Az érett korú társasági hölgy játszadozik az Előkelő Bank tisztviselőcskéjével, aki nem előmenetelével, sokkal inkább szíve óhajával foglalkozik. Oly mértékben, hogy nem érzékeli maga körül a világot: sem az érett hölgyet körülölelő udvartartás rémséges alakjait, sem a nő kétes viselkedését, sem azt, mennyire nem veszi komolyan Csacsinszky sóvárgását. A Bizonyosné alakító Varga Gabriellának elhisszük, minden férfit az ujjá köré tud csavarni, élvezni hódításait, ám ha választásra kényszerülne, csakis a társadalmi státuszt és az anyagi biztonságot nyújtó férjet választaná holmi lángoló érzelmek helyett. A színésznő játéka hiteles, finoman ügyel arra is, hogy a testi szerelem ábrázolását ne züllessze a pocsoló szintjére, noha a pléden történetek simán oda csúszhattak volna. Könnyed eleganciával formálja meg korosodó férjét Szeles József. Komoly élettapasztalatok birtokában oktatja pénzintézete alkalmazottját szakmai, erkölcsi és szerelmi téren egyaránt. Felesége, Margit pozíciója egy pillanatra sem rendül meg az

alkalmi légyott felfedezésekor. Egyértelműen jelzi, megeshetnek apró játékok, félresikerült boldogságkeresések, ők ketten akkor is összetartoznak, a többiek alkalmi „édesítőszerek”. Még a hamvasnak látszó másik Margit, Tóth Mancsi sem képes igazán tűzbe hozni. Precíz játékaival érezteti, hogy ilyen Mancikat hetente sodor elé az élet, akár a Ligetben, akár a mulatókban. Ezek a kis női csukák jönnek-mennek, szövetségese mindenkor a felesége marad.

A Bizonyos házaspár köznapi cinizmusával szemben Csacsinszky és Tóth Mancsi szerelmének kellene kiragyognia, ám ennek bemutatása nem mindig sikerül fényesre. Az ifjú színészek, a vendég Csiby Gergely és Szederjesi Teodóra játékaiból hiányzik a mindent elsöprő szenvedély. Az ellilant szerelem fájdalma ugyan belengi a színpadot, már-már elhisszük nekik az édes-bús mesét, azonban igazi tűz nélkül inkább szenvedésnek tűnik kapcsolatuk. Nem dobogtatják meg a nézők szívét. Talán mert Szép Ernő is mosolyog Csacsinszky fellengzős pózain, noha az örök ifjúság iránti nosztalgiaiból mégis együtt érez vele, így a néző is. Könnyed polgári darabot látunk, a szívbe markoló drámaiságot megúsza a néző. Nem köti le a szereplők sorsa, olykor unja a történetet. Környezetüket apró részletességgel, olykor némi túlzással tárják elénk a színészek: Kőrösi Csaba, Palásthy Bea, Máté P. Gábor, Keresztes Gábor, Taba Dorottya Lucia, Alberti Zsófia, Soltis Eleonóra, Rubóczki Márkó. Libor Katalin jelmezei kellemesek, a játékot szolgálják. Díszleteivel kiváló teret alkotott a színészeknek, könnyen járható, a néző fantáziáját viszont ügyesen irányította, hogy mikor látjuk a Ligetben csókolózó párt, a mulatók féktelen világát vagy épp a budai hegyeket. Hogy a budai hegyekben vagy épp a Ligetben nőttek-e akácok, azt a néző nem tudhatja, de nincs is rá szükség. A darab címében ugyanis az ákác, a bódító illatú lila virágos kúszónövény szerepel. Az előadás első részében a ligeti padon ücsörgő Tóth Mancsi feje fölött pompázik, a zárójelenetben Csacsinszky Pali bőröndjéből hullik a földre – szerelmük jelképéül. Hogy a sorsuk tovább miként alakul, azt a dramaturg, Karácsony Ágnes és Őze Áron rendező a néző képzeletére bízta. A romantikusok hihetik, visszajön Oroszországból szerelméhez Mancsi, lesznek ők még boldogok. A realisták a felejtésre szavaznak, de még inkább arra, hogy alig egy évtized múltán mindketten a Bizonyosék-féle házassághoz hasonló kapcsolatban élnek. A szerelem pedig ellilant, mint a lila ákác illata.

Dallos Zsuzsa

Két szereplővel

Pozsgai Zsolt: *Liselotte és a május*. Rendezte: Gaál Attila Csaba. Szereplők: Sütő András, Nagy Katica. Latinovits–Bujtor Játékszín, 2025. március 3.

Séd, 2024. 2. sz., 7. old.

Séd, 2024. 1. sz., 24. old.

Különleges, kétszereplős darabot mutattak be március 3-án a veszprémi Latinovits–Bujtor Játékszínben. A *Liselotte és a májust*, Pozsgai Zsolt darabját Gaál Attila Csaba, a Veszprémi Petőfi Színház színművésze vitte színre. Sütő András, akit a 2014-es *Viharsarok* című filmből ismerhet a magyar közönség, és Nagy Katica, a *Semmelweis*ből és a *Rossz versekből* ismert színésznő a két főszereplő: ők vitték a hátukon a darabot. Ónodi Levente élő díszletként zongorázik, zenei aláfestést nyújt, és pszükhopomposzként viszi át a lelkeket az ajtón túlra. Ez a mű ihlette meg annak idején a *Liza*, a *rókatündér* című filmet, amelyre már az első jelenetvégi motívumból ráismerhetünk. De felmerülhet bennünk az ószövetségi Tóbiás könyvből Sára archetipikus karaktere, aki hét férjet temetett el, mire megérkezik hozzá végül Tóbiás.

A tragikomédia műfajjal jelölt színdarab klasszikus jellel indít: a lány ajtót nyit a randevúra érkező fiatalembernek, akiről az első pillanatban, még meg sem kell szólaljon, látszik, hogy valami nincs rendben nála. A jelenet egyre abszurdabb, nemcsak amiatt, ahogy a jellemek kibomlanak, hanem azért is, mert nem teljesen világos a néző számára, hogy miért annyi-

ra kétségbeesett ez a magányos, fiatal nő. Ez mondjuk az egész darabból nem derül ki, de az ív, amit bejár a találkozások során, világossá teszi, hogy egy olyan rejtett erő mozgatja őt, amelyet nem látunk, és amit nem magyaráz meg, hogy tizenöt évig ápolt egy idős hölgyet, és most nem találja az életét. Mélylélektani elemzés helyett itt van nekünk a darab, amely egyetlen erőteljes felvillanó történetben mutatja meg ugyanazt a drámát, amely a lélekben lejátszódik évek, évtizedek alatt, és egy tragikus sorsban manifesztálódik.

Az első randevút még öt másik követi, teljesen különböző karakterű férfiakkal. Nagyjából a második vagy a harmadik találkozás végénél már minden néző sejtheti, hogy hova fog kifutni a történet. A helyzetkomikum, amikor nem tehetünk mást, mint hangosan felnevetünk, amikor egy pillanattal előbb már tudni fogjuk, hogy mi fog történni, és ami történik, az mégis tragikus – ez teszi a művet egyre groteszkebbé és sötétebbé. A néző már tudja, mi következik, és szurkol, vagy legszívesebben bekiabálna a főszereplőnek, hogy mit tegyen vagy mit semmiképpen... De a darab megy tovább, és mi tehetetlenül figyeljük Liselotte-on keresztül saját magunkat is.

Liselotte a boldogságot keresi, és egyedül a szerelemben tudja elképzelni – aztán egyre lejjebb és lejjebb adja az igényeit, míg végül beletörik a bicskjája a saját lehetetlen és rugalmatlan vágyakozásába. Az ő karaktere a darab mozgatórugója, és a sorra megjelenő férfiakkal szinte egyike sem látja meg őt valójában.

Hét teljesen különböző állapotú és egyéniségű férfikaraktert megformálni egymás utáni gyors váltásban akkor sem kicsi teljesítmény, ha bőségesen van idő átvedleni, Sütő Andrásnak azonban olykor csak másodpercei vannak. Mégis, minden egyes újabb férfi, aki megjelenik a színpadon, mintha egy másik színész lenne: a színművész teljesen eltűnik az általa ábrázolt karakterek mögött. Nagy Katicát pedig végigkövethetjük, hogy ereje és reményei teljében lévő fiatal nőből hogyan lesz végül a tragédiák hatására és a feldolgozatlan (potenciálisan transzgenerációs) sérülései folytán egy esztelen elképzeléseihez végsőig ragaszkodó, a realitástól elszakadt asszony. Az arca lenyűgöző érzékenységgel változik, szinte a szemünk láttára török meg Li-

selotte egyénisége, míg végül a dramaturgiailag elkerülhetetlen utolsó jelenetig érkezünk.

Az utolsó nagy lélekfésítő a vigasz reményével bocsátja haza a nézőket, azokat, akik egymás mellett ülő idegenekből a színészekkel együtt lélegző közösséggé váltak, akik a darab felétől már nagyjából egyszerre hördültek föl és kacagtak egy-egy szó, jelenet hallatán-láttán. Gaál Attila Csaba rendezői koncepciója visszavisz minket a dráma kezdeteihez: amikor a sűrített térben és időben minden egyes elhangzott szónak és mozdulatnak olyan ereje van, ami a székhez szögez, és a szereplők magánya és kétségbeesése és a darab katartikus hatása még napokig velünk marad. És már csak ezért is megéri megnézni.

Stenszky Cecília

Ki verset farag egy rizsszemen

Vabadaba. Geszti Péter-koncertest Váczi Eszterrel. Hangvilla, 2024. december 16.

Meglehetősen nehezen készültem el ezzel az írással – ilyesmi két esetben fordul velem elő. Az egyik, amikor nem igazán tetszett az, amit láttam és hallottam, és igyekszem a lehető legpontosabban megfogalmazni a kritikái észrevételeimet, de itt és most messze nem erről van szó... Hanem arról, hogy az a dalszerző a téma, aki a számomra legkedvesebb magyar dal szövegét írta.

Próbálok visszagondolni az életemnek egy olyan szakaszára azóta, hogy kis-kamaszként elkezdtem magam választotta zenéket hallgatni, amiben ne lettek volna jelen Geszti-szerzemények, de nem sikerül. Emlékszem életem első koncertjére (gyerekeknek szánt, délutáni buli volt), ahol a helyi középiskola tornacsarnokában felállított mobil színpadon szólt a *Lesz még rosszabb*. Emlékszem, amikor 1999-ben megnéztem a *Kalózok* című (vitatható filmtörténeti értékű) filmet, és meghallottam benne Váczi Eszter hangját, ahogy a frissen alakult Geszti-zenekar, a Jazs+Az dalát, a *Csepp a tengerben*-t énekelte. Emlékszem, amikor a *Fogy a hold* szólt a rádióban, így értesültem a Gringó Sztár létezéséről... Geszti Péter – mint mindenki, aki ilyen régóta alkot, és ilyen termékenyen – megosztó személyiség. Én azok közé tartozom, akik hálásak neki mindazért, amit gyönyörű anyanyelvünkől alkot.

A 2020-as évekre odáig jutottunk, hogy Geszti Péter elképesztő méretű diszkográfiája már számtalan módon tematizálható. A 2023-ban kiadott *Vabadaba* című album, valamint az erre épülő koncertsorozat a szerelem különböző fázisait mutatja be jól összeválogatott dalokban, nyolc különböző fejezetben. A dalok közül sok régi Geszti-szerzemény újrahangszerelve, néhány pedig vintage darab, új magyar szöveggel, mint a *Tu Vuó' fa' L' Americanóra* íródott *Átmegek Amerikába*, vagy maga a címadó dal, a *Vabadaba* is. A produkció azal a nagyszerű Váczi Eszterrel közös, két-személyes vállalkozás, akivel már több mint 25 éve dolgozik együtt. Az egyik szerzemény, a pörgős-társadalomkritikus *Rózsa-*

dombi nőcikék szövegírója is ez a csodásan egyedi hangú énekesnő.

A páros több évtizedes színpadi rutinját tekintve meg sem lepődöm azon, hogy mennyire átgondolt, ugyanakkor természetesen mindaz, ami a színpadon történik. A Rapülők óta az egykori MC Gesztenye stílusa sokszor változott, mostanra a még a Gringó Sztárban is jellemző színes-harsányhoz képest letisztult, lendületes eleganciát láthatunk, ahogy az a remixelt sanzonzvilághoz illik.

A setlist az ismerkedéstől, első randevűktől a beteljesedő szerelmen át a szürke hétköznapiakban feltűnő kísértéseket, ajtócsapkodásokat, béküléseket és elválásokat is érinti. Az eredetileg a Gringó Sztárral jegyzett *Szia, életem* könnyed, békés szétköltözése után csodás drámai csúcsra jutunk el a *Csepp a tengerben*-nel, ami a felvezetésben említett, engem leginkább megérintő magyar dal. A legnagyobb meglepetés talán a lezárásnál elhangzó *Sohase mondd*-feldolgozás, amelyben Verebes István eredeti szövegét Geszti újragondolta, kiegészítette, és az új versszakokkal szinteket emelt rajta, utat nyitott új értelmezéseknek is. Döme Zsolt tangója sem maradt érintetlen, ezt Gátos Iván zenei producer hangszerelte újra.

Ha nagyon bele akarnék kötni valamibe, az talán az *Akárhova méz* című, a leírás szerint „franciás hangulatú pop-rap” számomra kissé túl populáris dallamvilága és a refrén kelleténél párszor több elismérlése lenne – de valójában eszem ágában sincs belekötni semmibe.

A *Vabadaba* egy remekül komponált, a témához illő mennyiségben adagolt humorral és csak minimális idealizálással konferált, vérprofin hangosított és színpadra vitt produkció, ami csodás vizuális és akusztikus élményt nyújt a közönségnek. Geszti Péter 2024 májusában töltötte be a hatvanat (ami szinte hihetetlen, mert pár ráncától eltekintve alig látom változni vagy húsz éve), remélem, még rengeteg dalszövegén mosolyoghatok és töprenghetek a jövőben is, mielőtt „az anyajegy lejár, az ember leszáll”.

Nyakas-Fehér Fatime

„Mondjad, Atikám!”

Vecsei H. Miklós és Balla Gergely előadóestje. Agóra, 2025. január 28.

Vonzóvá tette a címe az Agórában megrendezett József Attila-estet. Talán a telt házas nézőtéren helyet foglalók többsége nem is annyira József Attilára volt kíváncsi, mint inkább az est főszereplőjére, Vecsei H. Miklósrá. Ezt lehetett érezni a műsor kezdete előtti nézőtéri beszélgetésekből.

Népszerű színművész Vecsei H. Miklós. Veszprémbe még nem szerepelt önálló, egész estés irodalmi műsorral. Sokan szerették volna őt élőben látni, nem csak a filmvászonon vagy a tévében. De József Attila is sokunk kedvenc költője. Tragikus életútja pedig szimbólummá vált már fény és sötétség kettős örökkévalósága között.

Nehéz feladatra vállalkozott a színész, mikor a költő életútjának bemutatását vitte színre. Sok előadást megért már az elmúlt években ez az egyszemélyes, önálló műsor az ország különböző helyein. Most, hogy Veszprémbe is érkezett, különös várakozás előzte meg. Mert József Attilát lehet szeretni, nem szeretni, de az biztos, hogy senki számára nem lehet közömbös. S ez jellemző munkássága óta minden fennálló társadalmi rendszerre is. Életútját ismerjük iskolai tankönyveinkből, olvasmányainkból, de versei mélységeit minden korosztály másképpen érzékeli. Sok fiatal még a lázongó, önmarcangoló igazmondót látja benne. Az idősebbek az élet viharait megjárt, mély érzésű, szeretetre vágyó, társadalmi gondok és igazságtalanságok ellen szót emelő, törekény embert. Idősebb volt ezen az estén is a nézők 80 százaléka. De jó volt érezni, hogy fiatalokat is érdekel a költő sorsa, az életút, mely neki adatott, s melyet írásaiból, levelezéseiből, verseiből s a róla szóló írásokból állított össze az előadó.

Népszerű dolog napjainkban neves írók, költők, művészek életének bensőbb titkaival ismerkedni. Tudni, mikor kivel volt szerelmi viszonya, mi volt a kedvenc étele, voltak-e káros szenvedélyei. S közben sokszor elsikkad valahol az az érték, melyet megteremtett. Mert zúdulnak ránk a szerelmi vallomások, az idegszanatóri-

umok rideg világa. József Attila élete egy különleges, önmagával és a világgal vívódó, mély emberi érzelmeket borzoló élet volt. Ezt az életutat mutatta be a műsor a költő kisgyermekkorától haláláig.

Balla Gergő gitárjátékával és énekeivel kezdődött az előadás, és az ő éneke zárta a műsort. Az előadás közben a szövegeket mindvégig aláfestette a gitárszó hol hangosabb, hol elhalkuló dallammal. Segített a zene az előadónak és a nézőknek egyaránt. Kár, hogy a nyitó és záró dal szövegét nem nagyon lehetett érteni. Pedig Balla Gergő kiváló zenész és énekes, népszerű frontembere a Platon Karataev zenei formációnak. Vecsei H. Miklós pedig népszerű színművész. De ezen az estén túl gyors szövegmondással haladt előre az életút ismertetésében. Szinte hadarva egyes részeket, a költő nevében szólva. Ezt néha nehéz volt követni. Pedig általában nem jellemző a gyors beszéd a skizofrénia gondjaival küzdő emberekre, amilyen József Attila is volt. Szerkezetileg szépen felépített úton haladt az előadás, de nem egy szeretni való, hanem egy sajnálni való ember életét tükrözte.

A műsor felénél már az *Ezüst élet* című verse jutott eszembe: „Ne bántsatok, ha most rossz vagyok, / Ha most kicsit halkabban élek”. Pedig hát nem bántani akarta őt az előadó. Csak egy megélt élet gyötrelmeit hozta színre. Egy-egy rövidebb lélegzetű verssel, levélrészlettel, valomással. De József Attila több volt ennél. Voltak neki is boldog napjai, nem csak örült pillanatai. S nagy lélegzetű verseivel olyan mély hasadékokból tudott felemelkedni – még ha fájdalommal is –, ahonnan csak keveseknek sikerült. Ezeknek a felemelkedéseknek az értékei valahogy elhalványodtak a színpadon megjelenő, néha őrző költő vallomásai között. Mert nem lehet a nagy versek, például az *Eszmélet* vagy a *Nagyon fáj* lelket őrlő fájdalmait egy-két sorral megjeleníteni. Nem lehet szerelmi költészetének szépségei fellet sem elsiklani vagy az *Óda* háborgó, szerelmes vívódását pár sorral elhitetni. Nem volt hatásos az a sok káromkodás sem, az erősen megkérdőjelezhető vulgáris kifejezések használata a színpadon. Még ha a hiteles életrajzhoz hozzá is tartozik.

Mindettől függetlenül átfogó képet kaptunk a költő életéről, vívódásairól, ám költészetéhez nem kerültünk közelebb. De talán nem is ez volt az előadás célja. Aki nem ismerte ily részletesen eddig életútját, ha most elolvassa verseit, másképp értelmezi biztosan, mint eddig. Mert József Attilát érteni kell. Ő tanításaiban azt mondta: „Lesznek, akik majd kinevetnek. Ti ne hallgassatok azokra.” Mondjad, Atika, mire és kire hallgassunk? Mi a fontos? Az alkotás vagy az alkotó élete? Tudom, a kettő összefügg. Ám a mű a legfontosabb, ami fennmarad az utókornak, s az az emberi nagyság, ami lehetővé tette a művek megszületését. Még ha ez egy zaklatott életmód árán is jött létre.

A közönség hosszú, hálás tapssal köszönte meg az előadást. Valaki azt mondta aztán a ruhatárnál: „Ez nem az én Atikám volt. Én Attilát szeretem.” Én magam is így

éreztem. De ha többen megszerették József Attilát ezen az estén, akkor elérte célját ez a műsor is.

Molnár Erzsébet

Faltól falig Jókai

Eötvös Károly Könyvtár,
Kisfaludy-terem. 2025. február
20. és 27.

Idén ünnepeljük születése 200. évfordulóját, és a többes számot tessék nagyon komolyan venni! Irodalomtörténészek, írók, költők, a művészetek hívei, meg minden élő ember (nem csak magyar), aki művei vagy az azokból készült drámák, filmek, feldolgozások nyomán a rajongója lett, ebben az évben különösen sokat gondol Jókai Móra. Látszott ez az Eötvös Károly Könyvtár februári két rendezvényén is, amikor a Kisfaludy-teremben még a szokásosnál is többen gyűltek össze, hogy a tárgyban meghallgasanak két kiváló előadót.

Praznovszky Mihály nemcsak mint irodalomtörténész, mint a könyvtár volt igazgatója, hanem mint maga is nagy mesélő állt a pódiumra, mi meg a még éppen beférő mennyiségű (faltól falig) széken ücsörögve vártuk kíváncsian a híreket, amiket ő gyűjtött össze a nagy előd mesélőről. Legalábbis Praznó még az ismert tényeket is úgy tudja előadni, hogy az ember úgy érzi, csak neked, csak most, figyelj jól!

Ezúttal Praznovszky Mihály a korának legszemérmesebb magyar írója, Jókai Mór kapcsolatairól beszélt. Kapcsolatairól a közönséggel: már akkor gondolt közkönyvtár alapítására, amikor az még tervekben sem létezett. Több mint száz regényt, számtalan novellát hagyott az utókorra. Műveit akkor is nagyon szerették az olvasók, amikor azok megjelentek, mivel az emberi tudás hihetetlen kincsesárát foghatták kézbe. Ezeket a történeteket a tehetség, a szorgalom és a végtelen kíváncsiság segítette világra. Jókai nemcsak sokat olvasott, de rengeteget utazott, közben választ keresett a folyamatosan felmerülő kérdésekre. Az író szívesen fogadták a különböző társadalmi rétegekben; közéleti munkássága alapján lett képviselő, kiváló kapcsolatot ápolt olyan nagyságokkal, mint Eötvös Károly, Munkácsy Mihály vagy Liszt Ferenc, bejáratos volt Bismarck kancellárhoz vagy Rudolf trónörököséhez, akivel együtt írta *Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben* kötetet. Jellemző, hogy az 1900-as párizsi világkiállításon látható volt műveinek százkötetes díszkiállítása. Hallottuk, milyen érdekes nők vették körül Jókait: Laborfalvi Róza, az első feleség, aki nyolc évvel volt idősebb Jókainál, és bár kiválóan gondoskodott a férjéről, akkor még nem volt divatban a plasztikai sebészet... A második, Nagy Bella húszévesen lett a 74 éves író felesége, akkor meg az volt a baj, háborogtak a rokonok. Volt is min, annak ellenére, hogy sok pénzt keresett, híres hősiüknek állandóan anyagi gondjai voltak.

Veszprémi kötődéseiről megtudtuk, hogy 1889-ben Jókai városunkban járt (írta a *Veszprém* című újság), vagy hogy füredi villáját egy veszprémi gabonakereskedőnek adta el.

Ács Anna irodalomtörténész előadása egy héttel követte Praznovszky Mihályét. Ő kiemelte, hogy Jókain kívül Márai és Nagy László emlékére is az idei, a két nagy mesemondóról (Jókai, Mikszáth) szólva pedig azt mondta, hogy Jókai műveinek valóság tartalma jóval nagyobb volt, de értékelhetnénk humorát, beszélhetnénk politikusi, lapszerkesztői tevékenységéről is. Ami mégis terítékre került, a vizsgálódás, a hihetetlen méretű írói tevékenység mellé hogyan fért be a képzőművészeti, akár a rajzot, a festést vesszük, akár a gyűjteményeket.

Jókai, aki tollal meg lapszerkesztőként harcolt a '48-as forradalomban, családi indíttatásból fogott már kiskorában ceruzát, ecsetet. Fiatalemberként, például Pápán is rajzolt, festett, színikritikákat írt, emellett „bicskájával állandóan farigcsált”. Mivel sokat utazott, készülő műveihez rendre emlékeztető rajzokat készített, saját festőiskolát működtetett, regényalakjai között festők is voltak. Még arra is jutott ideje, hogy az *Üstökös* című élcslapnak karikatúrákat készítsen. Ács Anna az írófejedelem rajzaiból, festményeiből álló válogatással támasztotta alá mondandóját, sőt azt is láthattuk, milyenek voltak az elefántcsontból Jókai által olyan szívesen faragott tíz centiméteres szobrocskák.

Egy-egy regényt újraolvasni, a belőle készült filmet ismét megnézni óriási élmény, mert mindig újabb és újabb részletre figyelünk fel, mint ahogyan az irodalomtudomány is újabb meg újabb aspektusok szerint vizsgálja az életművet. Igaz, hogy nem gyors teljesítmény elolvasni egy-egy Jókai-regényt, nem összemérhető a kutyüzés villámélményével, de higgyünk a két előadás üzenetének: előbb-utóbb minden értelmes olvasó eljut Jókaihoz.

Örsi Ágnes

Szavak és dallamok találkozása

Full Kontakt vol. 50. Terem,
2025. január 31.

Az odaLÖkött KÖLTészet (Slam Poetry Veszprém) *Full Kontakt* névre keresztelt eseménysorozata sosem okoz csalódást azoknak, akik valami különlegesre vágyanak. A rendezvénynek otthont adó Terem egyedülálló alternatív szórakozóhelyként már önmagában is rendkívüli hangulatot áraszt. A falakat zenekaros poszterek, matricák, gördeszkák és más extravágáns tárgyak díszítik, amikkel egy szokványos vendéglátóhelyen aligha találkozánk. Ez a rendhagyó milió tökéletesen passzol a *Full Kontakt*-estekhez, ahol a slam poetry

és a hely szellemisége tökéletes egységet alkot. A Terem nem a tipikus vendégeket célozza, hanem azokat a fiatalokat, akik nyitottak az újdonságokra, és ez az esemény is kilóg a sorból: a hagyományos slam poetry kereteit feszegetve bármilyen szövegközpontú produkció helyet kaphat itt. Az a cappella freestyle rögtönzésektől a spoken word költői mélységein át egészen a zenei betétekig terjed a repertoár, így az est mindig tartogat meglepetéseket.

Az esemény első felében a helyi slam-mereké volt a főszerep, akik szokás szerint változatos témákkal álltak színpadra. Kiemelkedtek a politikai és társadalmi kérdéseket boncolgató szövegek, amelyek éles kritikával illették a hatalmi viszonyokat, a közéleti visszasságokat vagy a fogyasztói társadalom ostobaságait. Ezek a darabok görbe tükröt tartottak a hallgatóság elé, miközben a feszültséget frappáns szójátékokkal, meghökkentő szókapcsolatokkal és csattanós rímekkel oldották. A politikai témák mellett személyes vallomások is színesítették az estét: szerelmi csalódások, önkeresés vagy családi drámák elevenedtek meg, sokszor nyers őszinteséggel, amittől a sorok még inkább betaláltak.

Az este második fele a zenei produkcióké volt, négy minikoncerttel, amelyek üdítő színfoltjai voltak az estének. Elsőként DéZé, a veszprémi freestyle rapper lépett fel, aki pergő ritmusokkal és rögtönzött sorokkal hozta lázba a hallgatóságot. A helyi szlenggel és utcai étellel átítatott szövegei energikus flow-val csendültek fel, a közönségnek szinte azonnal sikerült ráhangolódni a bulizásra. Őt követte a Some-shine, vagyis jómagam és Balogh Attila basszusgitáros duója. A saját versekből született dalok dobalappal kiegészítve némileg lecsendesítették a DéZé által felpörgetett hangulatot, hiszen az est ezen részén egy intimebb élményt élhetett át a néző: a basszus mély hullámai és a ritmus pulzálása támasztotta alá a lírai sorokat, hol melankolikusan, hol szenvedélyesen megszólaltatva az eddig csak papíron olvasható szövegeket.

Harmadik fellépőként Varga Richárd (gitár, ének) és Bodnár Balázs (billentyű) formációja, a Godot Workshop következett. A srácok zenéjének kísérletező, mégis egyedülálló és megismételhetetlen hangzásvilága felejthetetlen utazásra hívta a hallgatókat, absztrakt szövegeik és hipnotikus dallamaik egy teljesen új dimenzióba repítettek minket. Végül Juhász Zoli zárta az estét egy szál gitárral és énekkel. Az ő előadása szintén különleges pillanatot teremtett: a fiatalok törökülésben telepedtek a színpad elé, mintha egy meghitt táborítóköré gyűltek volna. A gitár lány pengetése és az őszinte, szívből jövő ének csendben hömpölygött, a dalok – melyek többnyire szerelmes balladák vagy csendes merengések voltak – mindenkit elbűvöltek.

A *Full Kontakt* ezúttal is bizonyította, hogy a Terem és a slam poetry találkozása különleges elegyet alkot, ahol a szavak és a zene egyaránt otthonra találnak. Ahol a költészet elválik a papirtól és dallamokká alakul, hogy egy olyan közösségi élményt hozzon létre, amely remélhetőleg még so-

káig része lesz a városnak. Ez az este nemcsak szórakoztatott, de nyomot is hagyott: a Terem falai között a művészet valóban otthonra talált, és egyedülálló atmoszférát teremtett a kultúrára és szórakozásra egyszerre szomjazó fiatalok számára.

Éltető Erzsébet

„...Föld, föld, föld, én itt vagyok Ölelnék, de én csak így tudok”

Lovasi: Egy az egybe... csak maga.
Hangvilla, 2025. február 1.

Bár a diszkográfiája nagyobbik része zenekari munka a Kispál és a Borzzal, illetve a Kiscsillaggal, a szóló műfaj az 1987 óta aktív Lovasi András részéről korántsem új dolog. Lovi már egészen korán, az 1994-es, negyedik stúdióalbumon megjelent egy szál magában, egy kurta dal erejéig – ez a dal, az *Egy az Egybe (csak maga)* adta a február 1-jén a Hangvillában adott műsor címét (bár maga a dal most nem hangzott el, hiszen nem illett volna a tematikába – de erről majd később ejtek szót).

Lovi maníroktól mentes, ösztönös és őszinte kapcsolódása a közönséggel egészen egyedi – ezért is lepett meg nagyon, hogy miután színpadra lépett és belekezdett az első dalba (ami a Kiscsillag égisze alatt megjelent *Szomszéd kisfiú* volt), minden felkonferálás nélkül játszotta végig a második, harmadik, sokadik dalt is. Míg hallgattam a *Láthatatlanult* és a *Zár az égbolt*-ot, valamint az általam eddig még nem hallott, újabb szerzeményeket, azon töprengtem, hogy hányadszor is látom-hallom Lovasi Andrást élőben az óta az első alkalom óta, amikor egyetemistaként a szép emlékü, rég bezárt Pécsi Egyetemi Klubban az ezredforduló táján a füstös levegőbe üvöltöttük, hogy „A háza nagy, a férje béka, puszilja persze, de nem király...”. Oda sem véletlenül keveredtem, már a gimnáziumi kollégiumban betaláltak nálam a szövegek – a mainstreamből kilógó kamaszként valamiért én éppen erre a furcsa képekkel operáló, sorátvetéses verselésre rezonáltam a kortárs magyar felhozatalból.

Az első blokk után következő felkonfból aztán megtudhattuk, hogy a setlist gyakorlatilag memoárjelleggel épült fel, a tematikát a transzgenerációs sérüléseken folytatott lelki munka határozza meg, amelyet a közelmúltban történt válása nyomán végez. Érdekes, hogy míg a szintén a válását színpadon, dalokban feldolgozó Paloma Faith – akit tavaly volt szerencsém hallani élőben a *VeszprémFesten* – a jelenre, a férfi-nő kapcsolódásra, a 21. századi női szerepre fókuszál a színpadi pszichoterápia során, Lovasi András-

nál az álmokon, a gyermeki menekülésen van a hangsúly a képzeletben, s csak pár dal erejéig tér ki a koncert végén a félresikerült kapcsolatokra. Ezen a gondolatmeneten haladva az este során elhangzik a Kiscsillag-szerzemények közül az *A kis óceán* című, a néhány évvel ezelőtt megjelent *Tűzijáték délben* szólóalbumról a *Bükfürdő* és a bennünk élő szörnyet leleplező *Féreg*, és visszanyúlunk az 1992-es *Föld kaland ilyesmi...* Kispál és a Borz-albumig is az *A következő buszon* című dal erejéig.

Egy szál gitárral kiállni egy színházteremnyi néző elé elképesztő bátorságot igényelhet, sokkal többet, mint amit ebből a kissé suta, kissé kócos, kissé gyűrött, meglehetősen hétköznapi, szemüveges fazonból kinéznénk. Mégis, megteszi ő is, ahogy megtette az előző generációból Cseh Tamás (szinte hallom, ahogy páran felszisszennek e párhuzamot olvasva, de egyikük dalait sem a különleges hangszínük vagy az innovatív, virtuóz gitárjátékuk miatt kedveljük, lássuk be). Teszi, mert tennie kell, mert a szépen komponált, divatos sztárok mellett szükség van a palettán töprengésre készítő, filterektől mentes gondolatfolyamokra is.

Elnézem, ahogy áll egy szál gitárral, a póló fölött viselt, kigombolt ingben, jellegzetes mozdulattal, hátraszegett fejjel énekel a mikrofonba, és az jár a fejemben, hogy milyen különös dolgokat produkál az idő múlása – minél több a tapasztalás, a történet, a ránc, a sorsfordulat, a kiadott album, annál inkább ugyanolyan ő, mint amilyen régen volt, azzal a gitárral ott, a színpadon. A változásokon keresztül fejlődött azzá, aki mindig is volt. Mert, ahogy *Láthatatlanul* című dalában írja:

„Feldöntitek az asztalt
Hibások, bűnösök
Neveit kiáltozva,
Hogy miattuk nem lett
Belőletek semmi
Lófaszt: mindenki
az lesz, ami lehet...”

Nyakas-Fehér Fatime

Mendelssohn-farsang a Hangvillában

Farsangi koncert a Mendelssohn Kamarazenekarral. Hangvilla, 2025. február 9.

Bérleten kívüli farsangi koncertet szervezett a Mendelssohn Kamarazenekar az idei évben. Bangó Margitot és a Swing à la Django zenekart hívta vendégül.

Meglepően kis létszámú közönség volt kíváncsi erre az eseményre, ami az elmúlt évek farsangi koncertjei után furcsának tűnt. Talán későn derült ki a vendégek kiléte? Bár a Facebookon már egy hónap-

pal előtte meghirdették, mégis úgy látszik, nem volt elég a hírverés. Nem gondolom, hogy a vendégek kiléte miatt volt csekélyebb az érdeklődés – talán a rendszeres bérletes közönséget kellett volna jobban megszólítani. Mindenesetre, akik ott lehettünk, nagyon jól éreztük magunkat.

A Swing à la Django kezdte a koncertet, Lombos Pál, az együttes bőgőse és basszusgitárosa beszélt az együttesről. A magyarországi cigány és magyar népzene felhasználva, a szving és a brazil bossa nova stíluselemeivel keverve jellegzetes hangzásvilágot alakítottak ki. Django Reinhardt – a belga származású, műfajteremtő gipsy-jazz gitáros – nyomdokaiba lépve idézik fel a '30-as, '40-es évek hangulatát. Mindannyian klasszikus zenei gyökerekkel rendelkeznek, hangszereik virtuózai. Az együttes tagjai: Lombos Pál – basszusgitár és elektromos bőgő; Dani János – szólógitár, hegedű; Seres Vilmos – klarinét, szaxofon; Dani Norbert – ritmusgitár, basszusgitár; Gallyas-Lakatos Róbert – zongora; Weisz Nándor – ütők.

Az első blokkban három számot adtak elő, spontán mixeléssel kezdve a saját stílusukban. A szokásos szólóimprovizációk klarinét, billentyűs, gitár és ütők sorrendben követték egymást.

Majd a *Bossa Viktória* című dal következett, magyar nótát idéző klarinétbevezetővel, és váltott át a brazil bossa nova hangvételére. Klarinét-, gitár-, billentyűs-szólókat hallottunk benne.

Az *A csitári hegyek alatt* feldolgozása cigányzenei bevezetővel indult, majd a bossa nova és a gyors csárdás hangvételével klarinét-, hegedű-, billentyűs- és klarinét+hegedű improvizációkat hallhattunk. A hegedűjátékos Dani János még a *Megköntöm lovamat* kezdetű dalt is belecsempészte játékába.

Gershwin *Lady Be Good* című dalának előadásához már a Mendelssohn Kamarazenekar is a színpadra lépett. Az eddigi farsangi koncerteken megszoktuk, hogy a zenekar vendégei és a zenekar együttes játéka alatt a zenekar másodlagos szerepet kap, csak azért van a színpadon, mert ők a meghívók, a tétel nélkülük is ugyanúgy élvezhető lenne, de ürügyként ott kell, hogy legyenek. A hangosítás miatt is csekély volt az ő szerepük, a Swing à la Django sokkal erőteljesebben hangzott, ám amint láttuk, a zenekar nagyon élvezte, hogy beszállhat a közös muzsikálásba.

Ami miatt igazán létjogosultsága volt az együttes jelenlétének a színpadon, az Vivaldi *Négy évszak* című, négy hegedűversenyt tartalmazó művének feldolgozása során derült ki. A Swing à la Django zenekarnak van most egy Vivaldi teljes *Négy évszakát* feldolgozó előadása is, ebből hallhattunk az este folyamán két tételt, először a *Nyár* hegedűversenyből. Természetesen a szólót Kováts Péter játszotta, bár a bevezető hegedűszóló cigányos fordulatait Dani Jánostól hallhattuk. Ebbe a tételbe még a Monti-csárdás dallamait is beszélték. Igazán parádés előadás volt. Felveti azt, hogy ezt a feldolgozást az együttes előadásában teljes egészében érdemes volna végighallgatni.

Ezután megérkezett a „királynő”, Bangó Margit, aki ezen az estén korát meghazudtoló intenzitással énekelt egy blokkot. A Kossuth-díjas, Magyar Örökség díjas énekesnő magával ragadó, hiteles előadásában cigány dalokat hallhattunk. A Swing à la Django 2022 óta Bangó Margit hivatalos kíséző zenekara. Az utolsóként előadott *Feledni nehéz, de mégis muszáj* kezdetű dalba a Mendelssohn Kamarazenekar is beszállt. A művésznőnek még sok előadást, hosszú éveket kívánunk jó egészségben, hogy még sokáig és sok emberrel ismertethesse meg a magyar cigány zene értékeit csodálatos előadásában.

Az este utolsó produkciója Vivaldi *Tél* című hegedűversenyének részlete volt a *Négy évszaktól*, szintén sajátos Django-feldolgozásban, Kováts Péter szólójával, a Mendelssohn Kamarazenekar közreműködésével. Ismét több ismerős dallamot fedezhettünk föl, beleszőve az előadásba, például Kozma József *A két szemét még most is látom (Hulló levelek)* szonjának fordulatait.

Köszönjük Kováts Péternek és a Mendelssohn Kamarazenekarnak, hogy elhozta hozzánk Bangó Margitot és a Swing à la Django zenekart. Bárcsak telt házas koncert lett volna! A jelen lévő lelkes közönség tapsa, remélem, kellő visszajelzés volt az előadónak, hogy szívesen látjuk őket viszont Veszprémben bármikor.

Rostetterné Nagy Rita

Egyedül lenni

Csended vagyok. Cseh Tamás-
emlékest. Hangvilla,
2025. február 3.

Ó, mennyi aktuálpolitikai áthallása van ennek a műsornak is, de ha megpróbálom messzebről ránézni, simán el tudom hinni, ha azt mondják nekem, ez csak az én fejemben létezik így.

Gyerekkorom szóló Cseh Tamás-estjeiben valóban erős volt az a pár másodperces csend, ami a dalok vége és a taps felzendülése között húzódott. Meg egyes dalokon belül is, főleg a balladisztikusabbak során. Szinte berántott. Olyan erővel húz befelé, hogy képtelenség felületesen hallgatni a dalait. Ritka az olyan szerzői est, ahol egy szál magában kiáll az előadó, de valójában hárman vannak jelen: a szövegíró, a dalszerző és az előadó. Egyesült erővel csalogatnak befelé, és nem engednek másfél órán át, de mindig hagynak pár másodperces csendeket elszórva, hogy legyen időd megélni azt a súlyt, amit a lelkedre pakolnak.

Megannyi próbálkozás született Cseh Tamás halála óta életművének interpretálására, de valahogy nehezen sikerülnek ezek. Az első áttörés nálam Beck Zoli és Szűcs Krisztián Cseh Tamás és Csengegy Dénes fiókban maradt dalaiból készült előadása volt 2023-ban, úgyhogy felbátorodtam és megnéztem magamnak, mit

kezd ezzel a dologgal egy látszólag merőben más megközelítésből Hrutka Róbert.

A mindennapjainkra rátelepült vérszívó politika már napi szinten okoz apró robbanásokat bennem, a koncert első dala pedig kellőképp rezonált erre a lelkiállapotra, úgyhogy gondoltam is, hogy helyben vagyunk. Vagy sírok befelé, mire a végére érünk, vagy lefolytatok fejben egy kisebb költségvetésű csatajelenetet, mondjuk a budai vár ostromából, a „béke és rendszerető” ’48-as forradalom és szabadságharc idején. A *Karom kitárva* így rúgta be az ajtót nálam, kezdődalként. Ráadásul indításnak minden színész énekelt. Visszanéztem ebből a dalból egy 2012-es felvételt, és a 2024-es változat lényegesen harciasabbra sikerült, így némiképp igazolva látom az érzéseimet.

Fújunk egyet, másodikra a *Tangó*, Für Anikó előadásában, könnyedén és profin, majd jöttek az urak a *Munkászállással*, de bármennyire kiváló előadók Szegezdi Róbert és Rudolf Péter, ez azon dalok egyike, ami igazán magától Cseh Tamástól volt hiteles. Van ebben a szövegben valami, amit még az elsőrangú színészeink sem tudtak elkapni. Mondjuk, meghallgatnám egyszer Cserhalmitól is, hátha... De hogy egyébként miért volt az egyik kedvencem aznap este Szegezdi Róbert, azt a következő dal, a *Bárány az üres lakásban* mutatta meg igazán jól. Erős, átélt játékot kaptunk. Aztán egy újabb meglepetés, Udvaros Dorottytól a *Dal a ravazdi Shakespeare Williamról*. A művésznő rendre lenyűgöz engem, amikor énekel. Ebben a dalban pedig a színészi játék is zseniális.

Szélpál Szilveszter és Gubik Petra beavatólata a színészek közé kiváló produceri ötlet volt. Ők ketten professzionális énekesként hoztak a dalaikkal egy más jellegű finomságot a műsorba, ami például a *Fehér babák* és *Az ócska cipő* esetében – talán még a *Ten Years Aftert* is Petra énekelte – kiválóan érvényesült. Jött aztán egy veretes darab Bereményi Géza tollából és Rudolf Péter torkából, a *Születtem Magyarországon*, majd a *Désiré és az eső* Nagy-Kálóczy Eszter előadásában. S megint Szegezdi Róbert. Ő aznap este nagyon élte ezeket a dalokat. Az *Eszembe jutottál* egy már majdhogynem pszichedelikus darabnak sikerült, kiváló átéléssel. Ezután a sötét lelki verem után Udvaros Dorottya és Für Anikó duettje jött lazításképpen: *Az égboltsipkájú*. Majd Anikó a színpadon maradt, és zenei kíséret nélkül, majdhogynem prózában adta elő Bereményi versét, a *Somlai Margitot*. Ismét egy téma, ami sosem tudja elveszíteni aktualitását, és ebben a formában jobban is ütött.

A koncert felében Hrutka Róbert bemutatatta és méltatta a zenekar tagjait, akik valóban megérdemelnek minden dicséret szót, mert mit is ér egy remek hangszereles, ha az interpretáció gépies. Kifinomult érzékkel kísérték a színészeket, ami – pont az előadásmód miatt – komoly figyelmet és átélést igényel: Kalmus Felicián – cselló, Galambos Zoltán – zongora, Markó Ádám – dob, Fehérvári Attila – basszus, Dely Domonkos – vokál, perka. Megtudhattuk, hogy az emlékműsor ötlete Bereményi volt, mint ahogy az is, hogy színészek

énekeljék el a dalokat. Igaza lett, a Cseh Tamás-i átélést ők tudják igazán visszaadni. E pár mondatos intermezzót követően Róbert elénekelt a műsor címadó dalát, a *Csönded vagyok*-ot. Megjegyzem, kiváló, sőt, néha meghökkentő zenei eszközökkel élt a hangszerelése során. Rejtegetett még pár kedvencet a műsor, például az *Illegálitást*, amit mindig megnevetek, pedig valójában az emberi puhatestűség karikatúrája. Ezután *A dízőz dala* és ismét egy kis lelki alámerülés, a *Metró*. Egy nagy kedvenc a vége felé, a *Ten Years After*, és egy újabb Szegezdi-performance, a *Keresztben jégeső*, reggae-ben és skában. Az embernek kedve támadt volna táncolni, csak a nézőtér volt kicsit sűrű. Meg is kapta a nyílt vastapsot.

Így, a vége felé jött azért még egy szívfacsarás, Udvaros Dorottyaival *A jobbik részem*. Hallgatva például ezt a dalt is, arra gondoltam, hogy könnyű kiváló hangszereléseket készíteni ilyen alapanyagból. Azért Cseh Tamás zseni volt, nekem legalábbis. S a sorban a következő jó példa a *Budapest*. A Grand Finale. Mennyit is hallgattam ezeket a dalokat tizenévesen, és jót tett nekik az újjászületés. Vastaps a végén, felállva, ahogy a koncert s az életmű megérdemli. Még bírják, még bírjuk, megkapjuk a karjukat kitarva, ráadásaként is, hogy teljesen keretes legyen a koncert szerkezete. Itt a pont, ahonnan nincs feljebb. Hazafelé sietek, a gondolataimmal. Egyedül lenni, csak még egy kicsit.

Nyakas Krisztián

„Szabadság fényes napja süt”

Az idén 10 éves fennállását ünneplő Gerence Hagyományörző Néptáncgyűttes 1848–49-es emlékeket felidéző ünnepi gálaműsort adott a Hangvilla színháztermében 2025. március 9-én

Az előadást Vastag Richárd táncos, a népművészet ifjú mestere rendezte, melyben a táncgyűttes a paraszti kultúra néphagyományában fellelhető, szabadságharc környéki táncokat, dallamokat és nemzeti érzelmek előhívását ígérte az érdeklődők számára.

A műsort Császár Dominik dudás különleges hosszúfurulya-játéka indította, mely elrepített bennünket a bakonyi népdalok világába. Ezt követően Békefi Antal népdalgyűjtéseiből feldolgozott pécselyi és szentgáli koreográfiával folytatódott, melyben megjelent az eszközös fegyvertáncok hagyatéka, az 1800-as évek időszakában fénykorát élt pásztorbotolók és kanásztáncok, valamint a régi és új stílusú csárdások is.

A színház elmaradhatatlan képe a bakonyi népviseletek különleges jegyeinek variációi a táncgyűttes tolmácsolásában, a korosztálynak megfelelő öltözködési kul-

túra hitelessége kékfestőkkel, egyedi hajviseletekkel, ünnepi és félünnepi felöltőkkel, a férfiak bő nadrágos és csizmanadrágos megjelenésével, mely a témához illeszkedően kokárdával díszített mellényekkel egészült ki.

A műsort életre hívó hangulat egy pillanatra sem hagyta magára nézőit. Folyamatos visszautalások voltak az 1848–49-es forradalom témájára, érzelmeire, melyben Keresztes János színész versmondása csak erősítette a szabadságharc iránti megemlékezés érzéseinek előhívását. Elhangoztak Petőfi Sándor, Gyulai Pál, Juhász Gyula és Széchenyi István gondolatai, melyek értő tolmácsolása a nézők szemébe könnyeket csalt. A kolozsvári születésű költő, Gyulai Pál *Hazám* című versében hangzott fel a gálaműsor címeént szolgáló sor: „Szabadság fényes napja süt”.

Az egyik legrégebbi népi hangszer, a magyar duda is szerepet kapott a műsorban. Századfordulós archaikus hallgatókat és asztali nótákat ismerhettünk meg Császár Dominik tolmácsolásában, majd az előadás a táncgyűttes *Csárdások a régiektől* című koreográfiájával folytatódott.

Felcsendültek a verbunkos zene dalamai, a Kárpát-medence kötött körverbunkjai és szólisztikus verbunkjai, melyeket Csernók Klára, Halmos Béla-díjas népzene és zenekara kísért.

A katarzist csak fokozta a több mint húsz főből álló férfikar megjelenése. A táncos férfiak katonanótákat énekeltek a színpadon, ami annyira átütő volt, hogy a nézők soraiból többen énekelni kezdtek, a néptáncosok csapásoló mozdulatai pedig tapsra szólították a közönséget.

A férfiak után a rendező a háború időszakában otthon maradt asszonyok sorsát szimbolizálta egy megtisztálkodási rítussal. Ez az életkép elrepítette a publikumot arra a vidékre, ahol nincs más, csak a tiszta forrás.

Folytatásként Keresztes János előadásában elhangzott a március 15-ei ünnepélyek jellegzetes verse, Petőfi Sándor *Föltámadott a tenger* című költeménye. A mindenki által jól ismert sorok a forradalmi hevület érzését tolmácsolták a nézők számára.

A műsor a próza, a népzene és a néptánc végső összefonódásával ért véget.

Az előadás zárásaként a *Kossuth Lajos azt üzen* kezdetű nóta csendült fel, melynek „Éljen a magyar szabadság, éljen a haza!” sorát valamennyi jelenlévő együtt énekelte, könnyezve, meghatódva.

A hatvanperces műsor mindvégig fenntartotta a figyelmet és az érdeklődést, a közönség pedig hálatelt szívvel hagyta el a színháztermet.

Az együttesvezető ismét bizonyított a rátermettségét és tehetségét néptáncosként, koreográfusként és rendezőként egyaránt.

Gyulai Pál gondolataival zárva:

„Lesz legalább a történetben
Rólunk egy nagy emlékezet
Egy büszke nép élt meggyalázva,
De dicsőn halt, mint született.”

Battyányi-Nagy Annamária

Házak a Házban

Az építészek előszeretettel használják ezt a kifejezést arra a koncepcionális megközelítésre, mikor a tervező – egy nagyobb beruházás kedvéért – nem lebontja, hanem körbeépíti a meglévő értékes kisebb házat. A címben használt kifejezés most viszont nem ezt, hanem megépült házak bemutatását jelenti a Művészetek Házában, a várban.

Immár harmadik alkalommal rendezték meg az építészek a Dubniczay-palota Tegelariumában azt a kiállítást és kapcsolódó előadás-sorozatot, mely betekintést ad veszprémi alkotók részben Veszprémben vagy a régióban megvalósult munkáiba. Ennél inspiratívabb helyszín a városban nehezen található, hiszen a Tegelarium téglagyűjteménye kiváló tér épülettervek bemutatására és az építészetéről szóló beszélgetésekre.

A legutóbbi ilyen alkalom az NKA támogatásával valósulhatott meg. Míg két éve az EKF 2023 keretein belül a Veszprém–Balaton Régió Kultúrájáért Közalapítvány nyertes pályázatában a veszprémi főépítészek kiállítását, tavaly pedig Veszprém városa támogatásával a Veszprém-terv hőskorát megidéző 25 évet láthatta az érdeklődő közönség, az idei évben az egyetemek utáni építészképzések kerültek fókuszba.

Építészkolák – diploma után címmel bepillantást nyerhettünk olyan szakmai műhelyek munkáiba, melyek keretet adnak a frissen diplomázott építészeknek elmélyedésre a tervezés területén. Miért is van erre szükség? Mert az ötéves egyetemi képzés eredményeképpen az oktatás több mindenre fókuszál. A végzett építészek ugyanúgy lehetnek beruházók, kivitelezők, műemlékvédelmi szakemberek, mint tervezők. A kiállítás értelemszerűen a tervezőképzésről kívánt átfogó képet nyújtani, olyan alkotókról, akiknek megvalósult épületei gazdagítják a várost, a régiót.

A kiállításon mintegy 12 tablón négy veszprémi építész munkáit láthattuk, Madarasi-Papp Rita, Gaschler Gábor Pro Architectura díjas építész, Kisberzsényi-Nagy György és Kovács Dávid mutatta be épületeik terveit, emellett a Kós Károly Vándoriskola készített bemutatkozó tablót.

A megnyitót Turi Attila, az MMA elnöke, Kossuth- és Ybl-díjas építész tartotta még decemberben a Magyar Építészet Napja alkalmából, mely néhány éve Kós Károly születésnapján lett kiválasztva. Az elnök megragadta az alkalmat, és egyúttal egy prezentációt is tartott arról, hogy az építészet több, mint műszaki tudomány, nem csupán egy gazdasági folyamat eredményeként létrejövő beruházás, de nem is önkifejezés: maga az alkotás olyan szellemi folyamat, melyben a társadalmi lét alapkérdései a legfontosabb mozgató elemek: mi az egyén célja, küldetése, mi a közösségi értéke, érdeke, sőt van, amikor a transzcendentális kapcsolat elérése is cél lehet. Előadásában elsősorban a közös gondolkodás és közösségi építés, csapatmunka fontosságát emelte ki, melyet korábban Makovecz Imre vezetésével a vi-

segrádi táborokban, később a Kós Károly Egyesüléssel belül gyakoroltak.

Januárban három alkalommal került megrendezésre egy-egy előadás. Első alkalommal a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Építészkarának DLA-képzését Karácsony Tamás DLA Ybl-díjas építész, a kar oktatója ismertette, az egyetemen ilyen diplomát szerző két veszprémi építész, Kisberzsényi-Nagy György és Kovács Dávid társaságában, mintegy 30 fő, zömmel építészek előtt. Előadásukban kiemelten hangsúlyos szerepet kapott az oktatási módszerek megközelítése. A DLA-iskolára járó hallgatók gondos elméleti és gyakorlati ismereteket kaptak a doktori iskolák téziszfüzeteinek összeállításáról, a tudományos munka precizitásáról. A volt hallgatók pedig beszámoltak arról, hogy a képzés egyaránt lehetőséget adott saját maguk belső értékeinek föltárására, az elmélyedésre, a helyüzenetének a megfejtésére, de arra is, hogy mind az online térben, mind az utazások keretében olyan mennyiségű ismeret táruuljon fel az építész előtt, és minőségi érték legyen megismerhető, mely folyamat végén – mintegy összegezve – a legfelkészültebben tudjanak egy-egy feladatot elkezdeni, a koncepciót „papírra vetni”.

Második alkalommal az Építész Mester Egylet Mesteriskoláját Golda János Ybl-díjas építész mellett Kund Iván Patrik építész és két veszprémi volt növendék, Madarasi-Papp Rita és Gaschler Gábor mutatta be. Az iskola két évente indul felvételi pályázattal, ahol a több száz végzett építész közül közel hatvanan pályáznak, és közülük választják ki azt a 20-25 építészt, akik a tervezéssel mélyrehatóbban kívánnak foglalkozni. A két év során választott mesterekkel együtt tervpályázatokon vesznek részt, melynek díjazásából hazai és külföldi kirándulásokat szerveznek. Az immár húsz ciklus alatt visszatérő helyszín Erdély, Róma, Párizs, valamint egyéb európai városok, régiók. Nyilván az ilyen szakmai közegben eltöltött napok nem összehasonlíthatók a hagyományos társasutakkal. A mesterek mind kiemelkedő építészek, Kossuth- és Ybl-díjasok, akiktől az együttgondolkodás és együtt tervezés során elleshetők a megközelítés szakmai fogásai. De nemcsak a szakmai elhivatottság mélyül, hanem a meghívott előadók között filozófus, zeneszerző, sőt piarista tanár is támogatja a fiatal építészek világát, társadalmi felelősségvállalását.

Szintén kiváló építészek érkeztek a sorozat harmadik, egyben záró előadására: Salamin Ferenc Kossuth- és Ybl-díjas építész, az Országos Főépítész Kollégium elnöke, Füzes András Pro Architectura díjas építész és Jobban Gábor építész, jelenlegi hallgató beszélgetett a vándoriskola céljáról. A Kós Károly Egyesület Vándoriskolája ötletét korábban Makovecz Imre vetette fel. A középkori céhek mintájára kellett a diákoknak félévente „vándorolni” a következő mesterhez. Ez az iskola nem is Budapest-központú, számos műhely dolgozik, Miskolcon, Kaposváron, Keszthelyen. 1-2 félév után az utazó építész eldönthette, hogy ki mellett marad, vagy ép-

pen saját lábára áll. A vándoriskolában a vidék építészeti megújítása hangsúlyozottan szerepet kap, ehhez az organikus építészeti eszközökkel közelítenek az alkotók.

Bár a fentiekből látszik, hogy az iskolák irányultsága, „szellemisége” eltérő, abban közös, hogy az a cél, hogy a fiatal építész megtalálja önmagát, önkifejezését és formanyelvét. Ehhez elengedhetetlen az alkotói szabadság, játékosság, és az építész közösségért érzett felelős indíttatásának megerősítése.

A különbségek ellenére mindhárom alkalom végén tanulságot jelentett annak a felismerése, hogy az építés, bár sokszereplős és költséges folyamat, akkor lesz katartikus, ha a tervező megérzi, hogy az adott helynek mi az inspirációja, üzenete, „ereje”, és az elképzelt épülettel végül nem meghódítja, nem leigazza a területet, hanem alázatosan kibontja az értékeit. Ez szolgálja leginkább a közösséget, a társadalmat.

Ez a megközelítés lenne kívánatos, valószínűleg nem csak az építészet területén.

Sulyok Balázs Ede

Polgári kori egyesületek Veszprém vármegyében

A Závogyán Magdolna és dr. Juhász Erika által szerkesztett *Polgári kori egyesületek – A magyarországi polgári kori egyesületek címtára a reformkortól 1949-ig vármegyei bontásban* című, 19 darabból álló könyvsorozat levéltári kutatás nyomán született meg. Ezzel párhuzamosan egy, a polgári egyesületek fontosabb adatait tartalmazó adatbázis is készült. Mindkettőt 2024 végén mutatták be a szélesebb közönségnek.

A könyvek és az adatbázis ötletgazdái, továbbá megvalósítói a Nemzeti Művelődési Intézet munkatársai voltak; céljuk a hazai közművelődés-történet feltárása volt, illetve a jelenlegi államhatárokon belüli 19 vármegye polgári kori egyesületeiről egy kutatható kataszter készítése. A nyomtatott kötetek – köztük a Veszprém vármegyére vonatkozó kiadvány – korlátozott példányszámban elérhetőek, viszont az NMI honlapján ingyenesen letölthetőek, a több adatot tartalmazó adatbázis pedig a Magyar Nemzeti Levéltárnak köszönhetően böngészhető akár otthonról is.

A vármegyei kiadványok egységesen épülnek fel. Az államtitkári előszót egy módszertani fejezet követi, majd a kötetnek megfelelő vármegye és levéltára rövid történetével és az ott őrzött egyesületi irattalanyagokkal ismerkedhet meg az olvasó. A könyvek végén a vármegyei egyesületek adattárjai kaptak helyet.

Mindegyik könyv tartalmazza Juhász Erika és Márkus Edina *A polgári kori egyesületek kutatásméleti és módszertani*

keretei című tanulmányát, amely betekintést nyújt a kötet és adatbázis készítésének háttér munkálataiba. A fejezetben képet kapunk a felhasznált források jellegéről, a szempontokról, amelyek mentén a munka zajlott, továbbá az ötéves kutatás üteméről. Az NMI munkatársainak munkáját a saját korábbi kiadványaik, illetve levéltári segédletek, tanulmányok és kötetek segítették. Az adatgyűjtést kizárólag az MNL tagintézményeinek a IV. és X. fondfőcsoportjaiban, azaz a megyei törvényhatósági és egyesületi irattalanyagban végezték. Mivel hatalmas adatmennyiséget kellett feldolgozniuk, elengedhetetlen volt, hogy egységes szempontok szerint végezzék a gyűjtést és az adatbázis-építést. Feljegyezték a szervezetek nevét, időhatárait, tevékenységi területét, céljait, levéltári jelzeteit. A fontosabb egyesületi iratokról, például alapszabályról, alakuló és megszűnő jegyzőkönyvről, amennyiben fennmaradtak, fényképeket is készítettek, ezek megtalálhatóak az adatbázisban. Mivel a munka során az egyes településekhez kellett rendelni az egyesületeket, ezért a gyűjtés során a településre vonatkozó adatokat is rögzítették, vagyis a település és az elődtelepülések nevét, a település és az elődtelepülések alakulásának évét. Az öszszegyűjtött adatok egy kis része került csupán a kötetekbe, az adatbázis ellenben valamennyi információt tartalmazza.

Az egyes kötetek a bennük lévő levéltártörténeti írásoktól és természetesen a vármegyei egyesületek kataszterétől lesznek egyediek. A Veszprém vármegyei kötetben a vármegye és levéltárának történetét, továbbá az intézményben található egyesületi iratokat Boross István levéltár-igazgató és Pozsgai Mónika levéltáros mutatja be. A szerzők átfogó tanulmányukban felvázolják a vármegye mozgalmass közigazgatás-történetét, amelyből az olvasó képet kaphat a megyehatárokról, illetve a járásokról és a jelentős városok funkcióinak változásáról. A *Levéltörténet* című alfejezetből ismerjük meg a jelenlegi levéltári törzssanyag „forrásait”, a vármegyei levéltár történetének főbb állomásait, fordulópontjait, köztük a nagyobb iratpusztulással járó események sorát is. A tanulmány végül a levéltárban fennmaradt egyesületi iratokat veszi számba, valamint további forrásokat javasol az egyesületek történetét kutatók számára; például a közigazgatási iratokat, Veszprém megye községi alapszabályainak és szabályrendeleteinek gyűjteményét, illetve az Országos Levéltár belügyminisztériumi anyagait ajánlják az érdeklődők figyelmébe.

A kiadvány a vármegye egyesületi címtárával folytatódik. Az egyes települések szervezeteinek neve mellett szerepel alakulásuk és megszűnésük éve, az egyesület célja és annak a levéltári irategyüttesnek a jelzete, amelyben az NMI munkatársai kutattak. A nyomtatott anyagnál jóval látványosabb és interaktívabb az adatbázis, amely két módon is hozzáférhető. (Használatához Kuglics Gábor ad útmutatást a könyvek végén.) Az egyesületek.mnl.gov.hu címen egy nagyítható térképre vetítve láthatjuk

a szervezeteket, a honlap bal oldalán pedig tevékenységek és települések alapján is böngészhetünk. Az adatbázisokonline.mnl.gov.hu/adatbázis/polgarkori-egyesuletek címen az MNL már ismert felületén is kereshetők az egyesület, a Hierarchia fül alatt megyék szerint rendszerezve. Az Adatbázisok Online nagy előnye, hogy amennyiben valakinek bármilyen észrevétele vagy kiegészítése van az egyes egyesületekkel kapcsolatosan, az egyes szervezetek rekordjánál jelezheti a „Hibás adat jelentése, pontosítás, saját képek feltöltése” linkre kattintva. Ezáltal tekinthetünk erre a projektre úgy, amelyet az NMI elkezdett, de a szakemberek és a lelkes közönség segítségével még folytatódhat.

Vámos Eszter

Varga Béláról az emléktábla-avatás apropóján

2025. február 17-én, egy hideg, borongós délelőtt lepleztük le Varga Béla emléktábláját a megyei könyvtár Komakúti téri kapualjában. Most már az ő munkássága előtt is tiszteleghetünk, régi kollégái és a mostani könyvtárosok, de talán sokan olvasó és járóelő is felfigyel ezekre az emléktáblákra a bejáratnál. Sorakoznak a jeles könyvtárosok, Halász Béla, dr. Csizsár Miklósné Eizler Katalin és Varga Béla. Ők azok a vezetők, elhivatott könyvtárosok, akik meghatározták évtizedeken keresztül a megyei könyvtár arculatát és fejlődését.

Már egyre kevesebben vagyunk, akik még együtt dolgozhattak Varga Béla igazgató úr irányítása alatt, ugyanakkor szinte haláláig aktív tagja maradt a könyvtárnak, a könyvtárosok közösségének. A Covid előtti időszakban szinte naponta bejárt az intézménybe, kedves érdeklődése, élcelődése itt cseng a fülemben: „Angyalom, hát erre most mit mondjak...” Ebben szinte atyai gondoskodást érezhettünk.

1985-től ismertem Bélát, még hallgató koromból. A közel negyvenévi ismeretség, beosztottból kollégává válás nem másította meg az első benyomásokat. Szigorú(nak tűnő), de igazságos, jó ember volt. Határozott, de empatikus, sokszor a háttérben aggódó és segítő vezető volt. Néha nem is tudtuk, mikor kit „védett meg”, akár a felettes szervek nyomásgyakorlásától, akár a kollégát saját maga téves döntésétől.

Bár Varga Béla nem értelmiségi családból származott, de egész felnőtt élete, munkássága és tevékenysége őt valódi értelmiségivé formálta. Három évtizednyi igazgatósága alatt szisztematikus fejlődés jellemezte a megyei könyvtárat. Az egyik legnagyobb dolog az volt, amikor a múzeummal közös épületből a volt püspöki jószágkormányozóság épületébe költözött a megyei könyvtár, 1968-ban aztán felvette

Eötvös Károly nevét az intézmény. Ebben Varga Bélának óriási szerepe volt, hiszen akkor a névadó nem illeszkedett a kor szak elvárásaihoz. Eötvös Károly egyfelől európaiságot és nyitottságot, ugyanakkor ízig-vérig a magyarságot, a szűkebb balatoni tájat és szellemiséget képviselő ember maradt.

Varga Béla szemlélete és kollégái kiváló munkája elindította a Veszprém megyei könyvtárat egy magas szintű, korszerű szolgáltatásokat nyújtó tudományos műhely irányába. Irányítása alatt az egyik, ha nem a leglátogatottabb kulturális intézménye lett Veszprémnek az 1970-es és 1980-as években. Az olvasói létszám emelkedett, a gyűjteményfejlesztés, közte a helyismereti dokumentumok többcsatornás beszerzése mind egy korszerű könyvtári állomány kialakítását jelentette. Ez a gyűjtemény még napjainkban is az alapját jelenti a megyei könyvtárnak. „Több, mint könyvtár” – az ismert szlogent már akkor is használhatták volna, hiszen egy befogadó és elfogadó intézmény volt, számtalan programmal: felolvasó színpad, merész kiállítások, kevésbé támogatott (inkább túrt) kiváló előadók estjei.

Nyugdíjba vonulása után indult az ő második „szolgálat”. A honismeret, a helyismeret és megyetörténet kutatója, rendszerezője lett, saját könyvtára és az Eötvös Károly Megyei Könyvtár helyismereti gyűjteménye, a levéltár, kollégái és barátai, pedagógusok és levéltárosok is segítették munkáját. Sok szó esett a méltatásokban a *Bakony-balatoni kalendáriumok* sorozatról, a kortárs és életrajzi lexikonokról, Veszprém város lexikonjáról. A 30 évnyi nyugdíjas lét nagy energiákat szabadított fel Varga Bélában, szervezett, szerkesztett, a számítástechnika alapjaitól eljutott egy biztos felhasználói szintre. A kortárs és életrajzi lexikonokat lányával, Varga Zsuzsannával adatbázisba szervezték, ezek elérhetők a könyvtár honlapján keresztül: <https://ekmk.hu/lexikon/fooldal.php>.

90 évesen is mindennap leült a számítógéphez és rendszerezte, frissítette az adatokat. Ez a munka éltette, de felesége elvesztése nagyon megviselte, folyamatosan fogyott az ereje. Nem sokkal 93. születésnapja előtt, 2022. december 24-én, szentestén hagyta itt a földi világot.

Hiányzik a magas, délceg úr, aki barátsággal tekintett a munkatársaira, szívügye maradt haláláig a könyvtár.

Pálmann Judit

„...a semmiből könyvtárat teremtünk...”

Szabóné Vörös Györgyi, Palkóné Jádi Melitta szerk.: *Emlékkötet Varga Béla tiszteletére*. Eötvös Károly Könyvtár, Veszprém, 2024.

A pátriárkai kort megért (1930–2022) egykori könyvtárosra, könyvtárigazgatóra, szakíróra, lexikográfusra emlékező kötetet jelentetett meg az egykor több évtizeden át volt munkahelye, a veszprémi (anno: megyei) Eötvös-könyvtár. Ez nemcsak rokonszenves figyelem és hála volt az ő személyisége, vezetői kvalitásai elismerésére, hanem a még élő néhány kortársa és az újabb könyvtáros nemzedék tiszteletadása is.

A könyvtár bejárat csarnokában Halász Béla és dr. Csizsár Miklósné emléktáblája mellett Porga Gyula polgármester és dr. Baranyai Tamás könyvtárigazgató köszöntő/avató beszédével harmadiként már Varga Béla is őrzi a nagy alapító könyvtáros elődök emlékét.

Varga Béla és könyvtáros társai, a paraszti munka világából érkezve, az 1940-es évek második felében, a „fényes szelek” nagy lendületű szellemi hulláma nyomán, az ötvenes évek elején kezdték meg pályájukat úgy, hogy először önmagukat kellett „felépíteni” azokkal a kulturális javakkal, amelyek lehetővé tették, hogy megalkossák maguk körül azt a könyvtári hálózatot, amelynek középpontja Veszprém lett, s maguk köré vonzották a legkisebb falvakat is úgy, hogy az „iskolán kívüli népművelés”-ből kinőtt széles körű szabadművelődési programok és a könyvek mindenkire eljussanak.

Az egykori könyvtári hálózat szervezői Varga Béla mellett olyan, mára ikonikusá vált könyvtáros, könyvtáralapító és -vezető személyiségek voltak, mint Nagy László, Onika Olga, dr. Csizsár Miklósné, Halász Béla, Tilhof Endre, Balogh Ferencné, Kertész Károly, Kovács Emil, Tóth Dezső, Hermann István, akik közül többen (a férfiak) motorkerékpáron, később Moszkvics furgonnal vitték-hozták a letébe kölcsönzött könyveket a megye falvaiban a művelődési otthonok kis könyvtárai között.

A kötet bemutatására az emléktábla-avatást követő könyvtáros szakmai konferencia után került sor. Ezen ott voltak Varga Béla gyermekei is, és igencsak felfűtött, érzelemteljes hangulatban sorjázta a megemlékező előadások. A könyvben megjelenítettek ugyancsak méltóak az egykor több évtizeden át megyei könyvtárvezetőhöz: a szakmai életút méltatása mellett hozzá fűződő derűs történetek, anekdoták színesítették azt az életutat, amelynek nagy részében a megemlékezők egykori, már égi útra indult munkatársai mellett a ma könyvtárosai is ott vannak. (A 80. születésnapjára készült néhány példányos kötet köszöntő szövegei ennek az újabbnak az első részében olvashatók.)

Mindenyik megemlékező soraiban ott találjuk a szakmai és a magánjellegű kötődéseik felidézését, azokat a motivációkat, amelyek őket a könyvekhez, a könyvtárossághoz vezették, s lettek a szakma elhivatottjai. Dr. Baranyai Tamás könyvtárigazgató – minden könyvtáros nevében is – az előszóban erről így írt: „Ebben a kötetben személyes élmények, emlékek, fényképek mesélnek Varga Béláról, az em-

berről, a könyvtárosról, az igazgatóról, a lexikonszerkesztőről. A barátok, kollégák, tisztelők megemlékezéseiből, személyes üzeneteiből betekintést nyerhetünk a 20. század második felének könyvtári hétköznapjaiba, Varga Béla életútjának legfontosabb állomásaiba és személyiségének jellemvonásaiba. Az emlékkötet egyben hasznos korrajz is...”

Varga Béla a könyvtárt szellemi műhellyé tette: nyomdájában könyvek, kisebb kiadványok (többek között szépirodalmiak, bibliográfiák, életrajzok, évkönyvek, kalendáriumok, lexikonok) készültek, irodalmi felolvasó- és zenei programok, író-olvasó találkozók, tematikus beszélgetéssorozatok vonzották a helyieket és a távolabb lakókat is. Mindezek mellett ösztönzője volt a helyismereti kutatóknak, történészeknek, irodalmároknak, akik számára – a munkatársai segítségével – szakmai támogatást adott, s azoknak a helyi és megyei kulturális szervezeteknek is, amelyek itt találhattak otthonra.

A kötetvégi fejezetben Varga Béla élete utolsó időszaka eseményeiről hét szerző írásában olvashatunk: azokról az évekről, amelyekben az országos hírű lexikonjai készültek. Szabóné Vörös Györgyi, egykori munkatársa, aki az utolsó éveiben egyik szellemi-lelki támasza volt, írja: „Régi kollégái javaslatára megírta élete történetét, melyben meleg szeretettel és irigylésre méltó emlékezettel állított emléket a családjának, gyermekkorának és könyvtári pályájának.” (*Életem, emlékeim*. Veszprém, 2021.)

A kötet két záró írása Balogh Ferencné *Nekrológja*, amely Varga Béla temetésén hangzott el Veszprémben a Vámosi úti temetőben 2023. január 5-én; és Varga Béla bibliográfiájának kiegészítése 2012-től.

S aki végighalad a könyvtár bejárat csarnokán, egy pillanatra gondoljon arra: itt áll három olyan könyvtáros emléktáblán megőrzött élete, akik értünk, a magyar nemzeti művelődésért dolgoztak hosszú évtizedeken át.

Tölgyesi József

(Jutalom)játék az Agórában

A *Főszerepben* című könyv bemutatójának adott helyet az Agóra Veszprém Kulturális Központ február 6-án. Alföldi Róberttel, a színész-rendező szerzővel Barabás Évi, az RTL televíziós csatorna riportere beszélgetett.

Az előadás inkább kistestvére lett annak a sorozatnak, amelynek alapján a könyv szövege megszületett. A 21. Század Kiadó gondozásában megjelent interjúkötet a televíziós műsor beszélgetéseiből huszonnégyet tartalmaz. Az azonos című

társalkodós műsorról annak idején Béres Ilona színművésznő mondta sommásan: doktor Alföldi rendel.

Barabás Évi mindjárt az elején szóba hozta, Alföldi Róbert voltaképp hazajön Veszprémbe, mert első nagy sikerű fellépése a Petőfi Színházban volt. Firtatta, van-e nosztalgiaja, felöltöttek-e benne most az emlékek.

A színművész negyedéves főiskolásként lépett színpadra városunkban. Vizsgadarabjukban játszottak 1991-ben. Kapás Dezső rendezésében a végzős osztállyal a *Bűn és bűnhődés* színpadi változatával arattak sikert, meglehetősen pozitív fogadtatása lett az adaptációnak.

Alföldi nyeglén reagált: „az 1764-ben volt”, miszerint az már történelmi távolságban rémlik fel. (Valóban, a több mint három évtizeddel ezelőtt játszott mű reginek számít. A Dosztojevskij-regény átiratában együtt játszott akkor Borbiczki Ferencsel, Ujhelyi Olgával, Murányi Tündével, Andorai Péterrel, Dörner Györggyel, Dobos Ildikóval, Demjén Gyöngyvérrel, Lukács Józseffel, Szakács Tiborral, Ungvári Istvánnal, Zalán Jánossal, Tóth Augusztával, Jónás Ritával, ifjú Jászai Lászlóval, Turóczy Évával, Zombori Katalinnal, Csík Csabával.)

Alföldi elárulta, azóta nem volt itt. Felnőttként már nem járt Veszprémben. A várossal, a darabbal, a színházzal kapcsolatosan nincs nosztalgiaja. 1991 után talán lett volna alkalom, de ezek mindig meghiúsultak. Aztán váratlanul csak kiderült, két hónapja, egy zárt bemutaton járt itt. Ezen a zárt körű előadáson kiélte nosztalgiaját, és mint értékelte a „visszatérést”, elég is volt annyi. Epésen megállapította, minden ugyanaz, mint akkor. Minden úgy néz ki, mint harminc éve. Még az ügyelő is ugyanaz; ugyanolyan undok. Lehűtötte a kedélyeket azzal, nincs különösebb érzelmi viszonya a Petőfi Színházhoz, a városhoz. A sok itteni, akikkel évtizedek után itt találkozott, olyan, mint azok az emberek, akikkel a hétköznapokban magánemberként találkozik – kifejtette: sokan vannak, akiket ismer, akiről tudja, hogy ismeri, de hogy kicsoda és honnan ismeri, azt nem. A Petőfiről kijelentette: a színház előcsilli-villi, hátul azóta sem volt felújítás, a mosdóban több a habarcs, mint a csempe; ugyanazokat az illatokat érezte, mint harminc éve. Sopánkodott kicsit azon, hogy nincs a régi büfé, pedig akkoriban benn, a színház művészbejárójának épületegyiségében menő büfé működött. Nekik és a társulat eredeti tagjainak rendszeresen ebédet, vacsorát főztek. Végül a nosztalgia kérdéskört befejezettek vette azzal, de arra költünk, ami látszik, főleg államilag. Olyan itt is, mint másutt az országban, olyan, mint egy cirkusz. Elemzésében úgy értékelt, amikor kulturális főváros volt Veszprém, illetve volna a színházra is költeni. Nosztalgia helyett a maga nézőpontjából megközelítve kimondta: harminc éve úgy tűnt neki, lehet itt egy igazi színházat építeni, nagy pillanat volt, de hamar kiderült, nem megy. Kapás pályázott a színi- direktorságra, de Vándorfi bekavart valamit, ahogy fogalmazott.

A továbbiakban Barabás Évi szentesi diákéveiről faggatta. Alföldi Róbert elismeréssel mesélt azokról a tanárokról, igazi pedagógusokról, akikkel az általános, majd a középiskolában, azt követően pedig a főiskolán találkozhatott. Kifejtette, csupa olyan nevelővel volt dolga, akik igazi jelesek hivatásuknak. Nem valami csodamódszert tudtak vagy alkalmaztak, viszont értették a gyerekek kíváncsiságát, kívánságát, vágyait, és azt segítették kibontakozni. Mint mondta, a gyerekek az iskolában mindig is több időt töltenek, mint otthon vagy bárhol másutt. Néhány alföldis geget is bevetett a közönség figyelmére ügyelve, amit Barabás Évi – a mese közben – azzal is hatékonyabbá tett, hogy régi tanító nénijét felidézve elsírta magát.

Alföldi Róbert, visszaszerezve a szót, arról a bordó függönyről beszélt megilletődve, amit akkor rajzolt, mikor az ő személyes jövőjét kellett lerajzolni. Alföldi színházat rajzolt. Akkor már látszott – gondolkodott el –, hogy az a jövője.

„A munkával nincs bajom, ha úgy haladhatunk az eredmény felé.” A készülődéssel és a hétköznapokkal kapcsolatban fejtette ki, nincs olyan, hogy nem gondol semmit. A feje állandóan ott van. Közben rendre bedobott egy-egy geget, amivel megnevettette közönségét.

Már közvetlenül a könyv apropóján hozta fel, mindig arról faggatták, tart-e attól, hogy a beszélgetés folytatásához nem jut eszébe semmi. Mit fog szólni a közönség. Alföldi kerek perccel a spontaneitás mellett tette le a garast. Úgy látja, a beszélgetések kulcsa nem az előzetes precíz felkészülés.

Minden egyes fellépéskor tisztába kell jönni vele, kedvel-e a közönség, illetve mit kell tenni azért, hogy megkedveljen. Ebben a viszonyulásban – vélte Alföldi – rendkívüli jelentősége van annak a bizonyos kémianak. Az est vendége kifejtette, ő szakmai tapasztalata alapján érzékeli a közönséget és annak az összetételét. Ha meglelt a kapcsolat a nézőtérrel ülőkkel, azt csinál velük, amit akar. A színész hatóképessége dönt el mindent. Nem csak elméletben színész a színész. Például – mesélte – Budaörsön játszották a *Liliomot*, speciális megközelítésben. Tegnap a legjobb előadás kerekedett, előtte napon a legrosszabb.

Amikor Barabás Évi a másik jelentős darabról, a *Játék a kastélyban* címűről tudakozódott, a színészi jelenlét érzésének szerepére irányította a figyelmet. Az igazi jó színházi előadás lehet akár idegen nyelven is. Mindegy, mert a játék hat. Jöttek a veszjósló pusmogások – mesélte Alföldi –, hogy vége a színháznak, mikor jött a tévé, a videó, az internet, Orbán Viktor. Ijesztgették egymást a szakmabéliek: és majd ezektől becsukhatnak a színházak. Az élő ember varázsát semmi sem válthatja ki – érvelt Alföldi –, kisugárzása, szaga van. Mint megindokolta, ezért ellenezte az internetes közvetítéseket a Covid idején. Az igazi élő játékban valósul meg minden – a trükk, a szakma. Az élő színháznál az is varázs, lehet tudni, hogy jók a kilátások egy bemutató sikerére, ha zsibong a nézőtér a függöny felgördülése előtt.

A kötetre visszatérve, a 24 nagy moggallal felvett műsorok előzményeit 20 évvel korábbra tette. Harmincas színészként. Radnai Péterrel beszélgettek: kéne egy beszélgetős sorozat. Az induláskor olyanokkal trécselt, mint Gregor József, Psota Irén, Darvas Iván, Törőcsik Mari, Körmendi János. Már akkor nyilvánvalóvá vált, a jó felvételhez, beszélgetéshez a felek között bizalmi viszony kell, tisztelet és szeretet a másik iránt.

A könyv a Demján Alapítvánnyal és az RTL-lel közösen jelenhetett meg. Radnai mondja azóta is, legyenek beszélgetések megint, a mostani bölényekkel. A szereplést a Radnai és Alföldi fémjelzte műsorban, voltak, akik nem vállalták. Ennek főként társadalmi-politikai okait látta a vendég. Az efféle megosztottság a kilencvenes évek óta létezik. Ennek színté ellenpéldája lehet, hogy Eperjes Károly vállalta. Miért ne, vélekedett Alföldi. A beszélgetéshez Eperjes feltételül szabta, hogy a műsor vágtatlan legyen, hogy ne manipulálhassák, mire adásba kerül. Alföldi is tartott a vele készítenő beszélgetéstől. Aztán elindult a felvétel, és öt perc után minden egyesbe jött. A házigazda nem akarta alázni Eperjest, a vendég pedig nem akarta téríteni. Szakmáról beszéltek, és abban egyforma elveik, eszményeik vannak. Remek beszélgetés kerekedett, hiszen ő is imádja a szakmáját.

A bemutatón a könyv szerzője felidézte, milyen volt neki fiatalon a Vígben találkozni Kernnel és a többi jeles színművésszel. A veszprémi *Bűn és bűnhődés* után nem igazán kezdőként tekintettek rá, az új fiúra, hanem inkább tényezőként. Kernnel dolgoztak együtt a *Végzet asszonyában*. Természetesen működött együtt a színpadon fiatal és idősebb.

A közelmúltról is váltottak szót a kérdező és a vendég. Alföldi leszögezte, nagyon fontos figyelni a mai fiatalokra is. Ő a maga részéről nem önzetlenül tesz így. Sok fiatalal dolgozik, és meggyőződése, egyaránt tanulhatnak egymástól. Ilyen volt Kálmán Eszter díszlettervezővel dolgozni és a harmincévesnél fiatalabb Brasch Bencével is. Fél attól, meghülyül, mert nem figyeli a társakat, az ifjú titánokat. Álláspontja az, a valóságból dolgozni fontosabb. Csak a jelen van, nincs életmű, a színészi mesterség van, óvakodnia kell attól is: idősen kísért a kíváncsiság elvesztése. Nem akarja, hogy azt mondják róla, hogy egy old-school marha. Fél ettől, de szerinte, dolgozva meg tudja előzni az idős a fiatal, aki más agyszerkezettel, gondolkodásmóddal rendelkezik.

„A színészek érzékiségből csinálják a szakmájukat. Ezért van az, hogy nem elemzem magam. Nem, mert az nem érdekel, idővesztés lenne.” Újból gegekkel kanyarodott vissza a közönség figyelmének megtartásáért. Némelykor már-már teátrálissá is vált. Kicsit ripőkösödött, miközben a nemzedékek közti termékeny együtt munkálkodásról úgy vélekedett: neki, az idősebbnek nem átvennie ajánlatos, hanem el kell érnie, hogy a tapasztaltabb megnyissa az ifjabbat, aki viszont így képes lesz megnyitni az érettebbet. Így

bizonyosodik be, a három mindig több, mint a kettő.

A *Főszerepben* című sorozat – mint Alföldi megállapította – rádöbbenette, az idősödő színművészekkel szemben napjainkban ijesztő szakmai és társadalmi bűnöket követnek el. A társadalom nem úgy bánik a hosszabb idő óta a pályán levőkkel, hogy potensek, gondolkodók, kíváncsiak maradhassanak. Szomorú – mondta –, ahogyan az idősökkel bánnak. Huszti Péter ugyan nem mondta ki, de az ájtott: nem volt méltó helyzetben, ezért abbahagyta. Törőcsikkel kapcsolatban említette, a nagymama csodaszámba megy a ma társadalmában. Az idős emberek megfelelő hívószóra a Himaláját is elhordják. Három időseMBER-szerep elengedhetetlen az emberek számára: szülők, nagyszülők, dédszülők. Az idősök zseniálisak, kurva jók, lelkesedett az est vendége. Tanulni érdemes és kell tőlük. A példa folytatásaként hivatkozott megint Törőcsik Marira: zseniális volt, nagyon sűrűn játszott, mondatainak holdudvara volt a színpadon, a filmben.

A könyv élő beszélgetésekből született. Barabás Évi azt fejtegette, a könyv nem arról szól, amiről a beszélgetés. Más a metakommunikációja az élő beszédnek; a könyvekben viszont a tartalom hat. Újabb ripacskodó purparlék közbevetése után az esten elhangzott, önismereti gyakorlat is a beszélgetés. Mindig kihívás, tudtam-e figyelni a másokra, fejtegette Alföldi. Ez koncentráltan vetődik fel a könyvben. A könyvben nem lehet riszálni. Ez a kötet az általános olvasónak szól.

Az est végén bejelentették: a darabot, az *Őrütl nők ketrecét* – amit Győrben nem mutat(hat)nak be – igenis elhozzák Veszprémbe. Alföldi mesélt arról a műről is, amit most próbálnak az ő rendezésében: Székely Csaba *Az igazság gyertyái* című drámáját. A színmű helyszíne Bözöd-újfalú. A település, amit a Ceaușescu-éra falurombolási programja idején vízzel árasztottak el. A háború előtt több vallási közösség élt együtt a kistelepülésen évszázadokon át. Megértette egymást zsidó, zsidózó magyar (unitárius/szombatos), protestáns és katolikus. Erdély visszacsatolásakor azonban felborult ez a harmonikus rend. A külső hatalom, politika folytán minden ott élő értékrendje megkérdőjeleződik. Ezt a folyamatot tárja fel a bemutatás előtt álló (február 22-én volt a premier) darab.

Bár a veszprémi könyvbemutató előzetesei, beharangozói beforgatták az eseményt a mainstream világába, s a social media mindent megtett, hogy felcsigázza a közönség érdeklődését, a telt ház elmaradt. Igaz, a nézőtérrel kijövő köztől szép számmal vásároltak a piacilag jól előkészített, ekként sikeres könyvből – hosszú sor várt arra, hogy Alföldi kézjeggyel is ellássa a beszerzett kötetet.

Kilián László

Harc az olvasóért

Bozsik Péter: *Elterelő hadművelet: avagy a tüzelő neuronok*. Duna-delta – Lessina – Erzsébetváros – Weissbrunn (2017–2024). Forum Könyvkiadó, Kalligram. Újvidék, Budapest, 2024. 102 p.
Bozsik Péter: *Baráti tűz: avagy a sejtgerillák lázadása*. Weissbrunn – Csikágó – Lessina – Duna-delta (2017–2024). Forum Könyvkiadó, Kalligram. Újvidék, Budapest, 2024. 57 p.

Egy szabálytalan szerzői kolligátum. Két háromrészes kötet. Szövegúniverzum, amelynek alfája és ómegája, kimeríthetetlen témája, élményanyaga a háború, a különféle konfliktusok terepei, akár magánéleti, akár társadalmi. A kötetek fő- és alcímei, a kortársnak, a barátnak, a kedvesnek ajánlott (hol versbe, hol kisprózába átcsomagolt) történetek, a mottók gondosan válogatott szövegtöredékeinek a hálója a huszadikból a huszonegyedik századba forduló pusztulás- és halálképzetek breviáriumát hagyományozzák ránk. Családi és politikai, balkáni, budapesti és weissbrunni túlélési stratégiákat, elterelő hadműveleteket. Háborúk, betegségek, halálos kór (rák, Covid), alkoholizmus, a „hullagyár” (*Nagykör*) pedig akár egy kórház is lehet. Egyre csak „növekszik a 21. századi hullatermelés” (*Széljegyzet egy határvidékre*), de ezúttal nem a „balkáni mészáros” (*Előzetes a polgárháborúról*) terel, egy másik határvidéken tivornyáznak a drónok, a bombák, a harci repülők és a rakéták. A 21. századi „hullatermelés” (*Széljegyzet egy határvidékre*), a mindig csak a harc állapotai lassan a „metafizikai unalom” (*Unalom*) érdek telenségébe fordítják a versbeszélőt, aki, lám, a megszépített halál (*Fiumei sírkert*) köreit is rója időnként (*Kiskör, Nagykör*) Veszprém környékén a kedvessel, vagy a Fiumei sírkertben gombászva unokájával (*Temcsi*), mert „Mind megpusztulunk, / kedves barátom, / mind” (*Széljegyzet egy határvidékre*).

Amennyiben a költészet a szavak fonálából szövődik (Joy Harjo nyomán), Bozsik kolligátuma sűrűn szótt anyag. Műfajkeverő mottóit (Sulinet, egy „újságcikk”, popkultúra, szakfolyóirat, népszerű ismeretterjesztés) verskapcsolatok szövedékei sűrítik. A világirodalom (Oscar Wilde, Charles Baudelaire, Herta Müller), az orosz, ukrán poézis (Anna Ahmatova, Oszip Mandelstam, Arkagyij Babcsenko, Arszenyij Tarkovszkij, Szerhij Zsadan, Viktor Jerofejev), a magyar líra (Vörösmarty Mihály, Eötvös Károly, Faludy György, Babiczky Tibor, Berda József, Nádas Péter), a közép-kelet-európai (Danilo Kiš, Sziveri János, Czesław Miłosz) iroda-

lom klasszikus és kortárs töredékei, vagy éppen a brazil Euclides da Cunha mondati (háttérben a műfordítóval) magányosan vagy párosan fonódnak egybe.

Bozsik nagy tájba és mikroterekbe zárt lírája, a kötetek térszerkezete a Duna-deltából kanyarodik ki, Lessinán, Erzsébetvároson, Weissbrunnon, „Csikágón” át fut vissza a Duna-deltába, a vajdasági (magyar) irodalom kultikus szövegterébe, egészen Csingágóig. A vajdasági magyar irodalom nagy közhelye, a bácskai zsíros föld, a vármegyei idők por és sárvároskája (*Sár utca*) sem marad említetlenül. A fenti táj struktúráiba foglalt halál- és erőszakképzetek, a szövegbe kódolt halál döbbenete lázadást is szül. Az ambiciózus, faluszéli asszony a szántóföldnek hátat fordítva, nyelvjárásban, az egykori katona rezignáltan („mintha én nem lettem volna baka / csak azért / mert

pöcs nőtt a lábam közét” [*A katona*]), majd fegyver után kapkodva (levadászna azt, aki elszabadította az ösztönöket, eltörölte az ölés tilalmát) pereli elvesztegetett életét.

A versbeszélő nem csak katona. Alteregői: művész- és ivócimborái számára Bacchus, máskor háborús menekült („gyüttment”, vajdasági magyar Budapesten, aki számára a söntés sank), férj, nagyapa, író („Fegyverem a szó, / a szöveg. / Szövegelek.” [*Széljegyzet egy határvidékre*]). Költő, aki dokumentumlírárt ír. Szakszerű tárgyleírás, részletes ismertetés (például a spediter szerkezete, használata, beékelődése a családi legendáriumba), leltár. Műfajleépítő felsorolások, listázott világ (*Tájéleíró költemény*), tárgyak, emberek, színek, formák, hangok, szagok gyűjtése és szelektálása, káoszok harca például az erzsébetvárosi forgatagban.

Két kérdés köré szerveződött gyűjtőkötet: *Miért nem olvasunk verseket?* Fejre állítva: *Miért olvasunk kisprózákat?* A régi könyves kultúra sajátos, ma már ritkaságszámba menő műfaja ezúttal a kortárs szerző szándéka, világlátása, intertextuális „linkjei” nyomán kapcsol múltat a jelenhez, szöveget a szöveghez, rációfolva a vers- és rövidpróza-olvasás sztereotípiáira. Megingatja a forma hatalmát. „Prózasítotti” versszövegei, „fejre állított”, a dokumentumlírában tükröződő, formaváltó, a már egyszer „elverselt” történetet kikerekítő „lírai” (érzelmi kisülésekkel tarkított) kisprózái elmoszák a határokat, egybecsúsztatják a két műnemet. Végül az is kiderül, a klasszikusokat sem unjuk, a kortársakkal párba rendezve továbbra is mutatják az irányt.

Ispánovics Csapó Julianna

Peru két arca Veszprémben

A vándorló Pucará-bika: A perui felföld nagykövete / Shipibo–Konibo. Népem portréi.
Dubniczay-palota, Várgaléria és D1 kiállítótér. 2025. január 25. – március 9.

Peru két oldalát is megmutatta Veszprémben, tegyük hozzá, hogy a szinte végtelenből, hiszen a dél-amerikai ország a világ egyik legsokszínűbb helye. Diverz földrajzilag, kulturálisan, lingvisztikailag, gasztronómiájában és időjárásában, tehát tényleg szinte minden aspektusban.

Egyetemes kérdésekre személyes válaszok

Séd, 2024. 6. sz., 8. old.

mmage à Alt

Séd, 2024. 3. sz., 30. old.

Perui a Pucará-bika és perui a Shipibo–Konibo őslakos törzsből származó David Díaz is. A két település nevének hasonlósága pedig nem véletlen, a mai Peru területét először leuraló, szebben mondvá egyesítő inkákhoz van köze. Ők próbálták meg először irányításuk alá vonni ezt az elképzelhetetlenül változatos régiót, és tettek kísérletet annak uniformizálására. Tették ezt többek között a kecsua nyelv elterjesztésével, melyet Peruban a mai napig milliók beszélnek.

Perut nem lehet nem szeretni, Peru iránt nem lehet közömbösnek lenni. El lehet hessegetni Peru gondolatát a fejünk-ből, megpróbálhatunk nem gondolni Perura, kizárhatjuk a tudatunkból, mint a gondosan elrejtett édességet a diétánk idején, amiről pontosan tudjuk, hogy hova raktuk. De kár ellenállni, akinek lehetősége van, annak el kell utaznia Peruba élete során.

Én 2019 után hosszú ideig voltam így Peruval, és végül több mint egy évet töltöttem az országban 2021 és 2023 között. Éltem az óceán partján Limában, voltam 6000 méter magas hófödte hegyeken, éreztem spirituális energiákat Cusco utcáin és a Machu Picchun, voltam ott, ahol az

Ucayali Amazonasszá válik, horgásztam piranhára, fürödtem a dzsungel patakjaiban, kóstoltam az akkoriban világhírűvé váló cevichét, de ettem tengerimalacot és alpakát is.

Ezen élmények óta pedig minden egyes lehetőséget megragadok, amikor a perui kultúrát és művészetet láthatom és népszerűsíthetem, ezért örültem rendkívüli módon, amikor egyszerre két perui illetőségű tárlat is megnyílt Veszprémben, a Dubniczay-palotában január 25-én.

Shipibo–Konibo. Népem portréi: David Díaz fotói

Pucallpa Peru közepén, a fővárostól, Limától északra, a brazil határtól nem messze található, és Ucayali tartomány

székhelye. Nevének jelentése kecsua nyelven „vörös föld”. Ezen nagyváros mellől, Nueva Saposoból származik David Díaz fotós, akinek kiállítása a művész törzséről és népéről, a Shipibo–Konibo őslakosokról készült fotókkal érkezett Veszprémbe.

Az utolsó pillanatban. Olyan értelemben, hogyha az alkotó nem készíti el ezeket a felvételeket, akkor talán már senki sem dokumentálta, dokumentálhatta volna a törzs hagyományos életvitelét, egyszerűen azért, mert a még ezt a tradicionális életformát képviselő tagok már nem élnének. Elmennének az utolsó sámánok, nem maradnának füvesasszonyok, elfelejtődne az ősi mesterségek, elveszne a szájról szájra adott, nem leírt tudás, hiszen a fiatalabb generációk már inkább a városban keresnek munkát, legyen az Pucallpa vagy az ország másik felén fekvő Lima.

MONUMENTO AL TRUCCO E AL TRUCCO
DEI CANTIERI CANTIERI - TORINO

1958 - 1959
MONUMENTO AL TRUCCO E AL TRUCCO

 Architettura
e Urbanistica

Az alkotó is Pucallpában nőtt fel, melynek lakossága az utóbbi években megduplázódott, hiszen özönlenek a városba az emberek a környező falvakból egy jobb élet reményében. Éppen ezért David Díaz munkái nemcsak lenyűgözőek és értékesek, de egyben biztosítékot is jelentenek arra, hogy a Shipibo–Konibo nép nem tűnik csak úgy el a történelem viharában, mint előtte ezernyi másik törzs.

A fotók a helyi őslakosok hagyományos életvitelét, munkáit, szokásait, népviseletét mutatják be, és a Shipibo–Konibo emberek történetét mesélik el.

Bikák a tetőn – Toritos de Pucará

A Pucará-bikák a perui felföld, hegyvidék legfontosabb szimbólumai, mondja a kiállítás, vagy hangoztatják Puno és Cusco környékén, Peru legszpirituálisabb vidékén. Ősi, kecsua szimbólum, a bikák a házak védőszentjei, az inkák jelképei.

Igen. És nem. A Pucará-bikák a spanyol kolonizáció tökéletes jelképei és a szinkretizmus lexikonba illő példái, hiszen Peruban a konkvisztádorok érkezése előtt egyetlen bika sem élt talán. Az első állatok a spanyol hódítókkal érkeztek

a 16. században, és csak ezek után válhattak szerves részévé az andoki kultúrának. A spanyolok teljesen tudatosan kezdték el keverni a kereszténységet és az inkák politeista hitét, a szinkretizmust az asszimiláció és a hódítás eszközeként használva a nehezebben uralható területeken. Így került az Európából érkező bika a szent állatok közé, a puma, a kondor vagy a kígyó mellé, mindezt évszázados hendikepből.

Így lehet az is, hogy a perui felvidéken megszámlálhatatlan katolikus szentet ábrázolnak inkákhoz társított, hagyományos, misztikus körítéssel, vagy akár az inkák isteneivel, Intivel vagy Pachamamával együtt.

A Pucará-bikák színűktől függően más-más erővel bírnak, és más energiákat képesek a házakba juttatni, amelyek felett őrködnek. Általában az ajtó felett vagy még magasabban, a tetőn állnak és néznek le onnan ránk, halandókra.

A veszprémi kiállításon rengeteg színű, formájú és díszítésű alkotással találkozhattunk, emellett pedig magyar művészek alkotásait is megcsodálhattuk, melyek közül némelyik Cusco központi piacán is kelendő lenne, sőt akár Puno valamely impozáns épületén is trónolhatna.

Slemmer Bence Manó

Arcok a múltból

Arcok a múltból – Borbás János. Kurátor: Herth Viktória. Művészetek Háza Veszprém, Dubniczay-palota, 2025. január 23. – március 30.

A fotóügynökségek elsőrangú szereplői az információ és kommunikáció interkontinentális áramoltatásának. A Robert Capa (1931–1954) világhírű dokumentarista fotóművészünk által 1947-ben társalapított – napjainkban is működő – Magnum fotóügynökség színvonalas mélyriportjai a választott téma iránti érzékenységet magas esztétikai minőséggel társítják.

Séd, 2025. 1. sz., 11. old.

A Dubniczay-palota egykori barokk fedél-székeiben – loftszerűen konstruált kiállítóteremben – tekinthetjük meg Borbás János fotográfus tárlatát. A szemlénékiállítás egyik érdekessége, hogy a kurátor, Herth Viktória és a fotográfus, valamint a képeken megörökített alkotók személyesen is ismerték egymást. Kortársak lévén, alkotói tevékenységük aktivitásában, képzőművészet iránti elhi-

vatottságukkal koncentráltan formálták koruk társadalmának életminőségét. A fotográfus, Borbás János a kiállítás megnyitóján megható kedvességgel idézett fel számtalan emléket az egyes művészek fotózásának körülményeiről. Mint a veszprémi *Napló* sajtófotósa, megbízatásait, tudósításait dokumentarista igénnyel teljesítette.

„Műhelyitkai” közé tartozott, hogy fotóalanyaihoz – mintegy teadélutánra – azzal az intencióval érkezett, hogy érdeklődésével bizalmi légkört építsen ki. Igyekezett szellemileg és emocionálisan közelebb kerülni, inspirálni az alkotó legtermészetesebb megnyilatkozásait. Fényképriportjai a fotóalany – kiállításunkon a művész – alkotói folyamatában elmerülve vagy előkészítő „stációban”, néhol happeningszerűen került rögzítésre. Borbás János vallomása szerint kattintás közben már látja maga előtt a sötétkamrában előhívandó, majd elkészült fotót; mintegy követve Martin Munkácsi (1896–1963) „think while you shoot” emblemikus gondolatát. Egyben tudatosan alkalmazza a metafotográfiát; mindazon véletlensze-

rűségeket, amelyek a tervezés, kivitelezés, bemutatás és szemlélő általi befogadás kísérőjelenségei. Az elkészült képek már ezt a – manierizmus nélküli – letisztult ösztönösséget örökítik meg, anélkül, hogy bármit is megéreznénk megszerkesztettségükből. Így „egy adott pillanatban a lényeg láthatóvá válik a képen keresztül; ez a jó kép, amelyet az alkalom, a helyes pillanat, a *kairos* képes létrehozni”.

Az egyes fotók készítésekor a fotográfus reflexív, lezser. Még nem törődik vele, hogy az idők folyamán – az idő logikai szervezőerejével – fotóanyaga archívummá, majd krónikává rendeződik. Így történt, hogy Borbás évtizedek alatt készített sok ezer darabos fotóarszenáljából portré tematikában válogatva, a művek saját magnetizmusukkal összetartott kiállítási anyaggá rendeződtek.

A tárlaton portréfotó és mellérendelt műtárgy mint attribútum jelenik meg. A fotóalanyok személyében találkozhatunk a hazai (neo)avantgárd, valamint a neves Veszprémi Művész Céh egykori tagjaival is. A nosztalgia kiállítást 23, autentikusan megörökített művésznek dedikálja Borbás.

A kiállítóterben találkozhatunk többek között Horváth Lajos festőművész (1941–2019) portréjával. A szürrealizmus stilsztikájában alkotott *Melankólia* című pannója a *Szent Jeromos cellájában* reneszánsz képi toposzból kiindulva egy Tolkien (1892–1973) teremtette legendárium-fantasy világot idéz meg.

Amerigo Tot (1909–1984) portréja egy szabadságvágytól inspirálódó, láza-

dó hippit reprezentál. Az Olaszországban letelepedő, majd híressé vált szobrászművész a fotókiállításon *Kavicsasszony IV* című alkotásával képviselteti magát.

A fotográfus, Borbás Borsos Miklós szobrászművészt (1906–1990) és Bernáth Aurél festőművészt (1895–1982) a kontemplatív művész típusaként örököltette meg. Borsos a Gresham-kör tagjaként a klasszikus művészeti értékek megtartására törekedett, mintegy szintézist teremtve a modernitás formai repertoárjával. A tárlaton szereplő *Női fej* című szobrárt líraisággal átítatott geometrizáló vonalvezetés jellemzi.

Borbás János Marton László szobrászművésztől (1925–2008) készült fotója az elhivatottságában megállapodott, komoly alkotót illusztrálja. Marton a római művészet klasszicitásából inspirálódott életművet épített. Zala György (1858–1937) nyomdokain haladva bronzszobrai a magyar történelem arcképcsarnokát

a nemzeti önreprezentáció és emlékezet jegyében gazdagítják. *Vándor Petőfi* című allegorikus szemléletű plasztikája „attribútumként” szerepel.

A fotókiállításon R. Kiss Lenke (1926–2000) szobrászművész műtermében megörökített portréja, előtte *Esernyős* című kisplasztikája látható. A Dubniczay-palota több terét összekapcsoló, abban megjelenő kamaratárlat – a fotókiállításon túl – emléket állít a szobrász-nőnek. Szép, dekoratív vonalvezetésű, a szecesszió világát újratemtő bronz kisplasztikái a szobrász nő érett korszakában készültek.

Huber Lilla Mária

Felhasznált irodalom:

François Soulages: *A fotográfia esztétikája. Ami elvész, és ami megmarad.* [Esthétique de la photographie.] Ford.: Ádám Anikó. Institut Français, Budapest, 2011.

Édes, jó istenek!

Arcok a múltból – Borbás János. Kurátor: Herth Viktória. Művészetek Háza Veszprém, Dubniczay-palota, 2025. január 23. – március 30.

A dísztelen, se kicsi, se nagy, modern puritánságával együtt is intim tetőtéri kiállítóteremben úgy érzi az ember, mintha egy klasszikus panteonban, az „összes istenek templomában” lenne. Ezek a nagyságok – akik így vagy úgy kapcsolódtak Veszprém városához vagy Veszprém vármegyéhez – azonban nem megközelíthetetlenek. Hiányzik belőlük a földi halandót por-szemmé zsugorító póz.

Még a mindenek felett álló képzőművészeti fenoménből, Bernáth Aurélból is. Az elegáns, öltönyös-nyakkendő, művészi bohémságtól mentes úriember első pillantásra egy kicsit hüvös. Ha megadjuk a szükséges időt magunknak és neki, előtűnnek az összehatást lágyító részletek. A sokat megélt tekintete, a finom ráncok, a humanista, inkább érezhető-sejthető, mint látható mosoly. De nem vitás: ez Bernáth Aurél. Ilyennek képzelet el még az is, aki nem tudja, hogy egy, a szuverenitását az izgágán jövő-menő izmusoknak ellenállva megőrző, páratlan tartással rendelkező egyéniségről van szó. Marton László szobrászművész arckifejezése talányos. Önkéntelenül is megdolgoztatja a nézőt: vajon miről szólt a beszélgetés? Attraktív gyűrű, merészen divatos ing és szemüveg, individualistán karba font kéz. Egy tipikus olasz, nagyvárosi férfi. Hát igen: Amerigo Tot Rómában, azon belül is a művészeti élet legtermékenyebb televényében – például a Via Marguttán, ahol Federico Fellini is évtizedekig lakott – élt. Fehérvárcturgóról hosszú és kalandos út vezetett odáig. A róla szóló monográfia több száz oldalas. Aki látta ezt a portrét, szinte biztosan elveszi majd a könyvtár vagy a könyvesbolt polcáról. A kiállításon nem derül ki, hogy Lyka Károly milyen értelemben nevezte a „legerdélyibb magyar szobrász”-nak Szervátiusz Jenőt. Karakteres arca, vagy

a fához-kőhöz fűződő, már-már szakrális kapcsolata, netán a műveiben is megjelenő, ősi szikársága miatt, amely tele van szavakon túli költőiséggel? A fotón ott sűrűsödik mindez, és még nagyon sok minden más is, ami az erdélyiség lényege.

Most, ha szabad, jöjjenek e sorok írójának kedvencei. Elsőként Vágfalvi Ottó, valamint R. Kiss Lenke portréja. A festőművész az 1977-ben készült fényképen a kor mindenütt jelen lévő egyenjarólappjával burkolt padlón műveinek fotókópiáit rendezte. A szegényes környezet ráirányítja a figyelmet az alkotói hévre, összpontosításra. Nehéz megmagyarázni, hogy miért, de a fénykép valahogy nosztalgiát ébreszt. Nem volt semmink, mégis miénk volt a világ? A szobrászművésznő valószínűleg eltöpreng a nála legalább kétszer magasabb, büsztökkel, kisplasztikákkal telerakott polc előtt. Íme, R. Kiss Lenke művészetéhez való viszonya, elhivatottsága és szerénysége. Szelestey László adatlapján ez áll: „festőművész, tanár”. Előbbi kiderül a fotóról, mivel éppen egyik művén dolgozik, utóbbit pedig nyilvánvalóvá teszi az, ahogyan a fotográfus felé fordul. A fiatalon elhunyt művész egyébként várpalotai lokálpatrióta volt. A Tóth Sándornál tanult, aki fényes karriert futhatott volna be Párizsban, amelynek művészvilágával kölcsönösen jól ismerték egymást. Ő Pápát, a tehetségek felkarolását választotta. Erre talán sokan azt mondanák: eltemette magát. Hát, a kiállításra beválogatott portré nem erről tanúskodik...

Hangsúlyozandó: a fenti válogatás önkényes, semmiféle értékítéletet nem kíván kifejezni. Nem is tehetné, hiszen – ezt nem lehet eléggé hangsúlyozni – a kiállítás fotóanyaga szenzációs. Persze, nem úgy, hanem a maga visszafogott és végtelesen kulturált módján. Jöhetne az ilyen-

kor megszokott „alázatos” jelző, de nem illik ide. Annak ellenére sem, hogy Borbás János végtelen, belülről jövő tisztelettel fordult alanyai felé. Viszont, aki ismeri őt, tisztában van vele, hogy van benne egy nagy adag vagányság is. Enélkül aligha oldódtak volna fel ennyire fényképezőgépe előtt a magyar képzőművészet legendái. Tökéletesen eltalálta, hogy kit örökítsen meg profilból, kit szemből, kit egész alakosan, kit festékes ruhában. Valamiféle hatodik érzék ez? Valószínűleg az is. De, ami ennél fontosabb: ismerte a megörökítetteket. Nem könyvekből és lexikonokból, hanem személyes élmények alapján. Úgy szólván mindenkiről van valamilyen anekdotája. A látogató ezeket nem látja-hallja, amikor megáll egy-egy alkotó portréja és kiállított festménye, szobra, kisplasztikája előtt, de azok ott vibrálnak az éterben, hol melankolikusan, hol vidám derűvel.

Múlt idő? Kronológiailag igen. Amúgy a sűrű, soha nem szétfoszló jelenvalóság.

Hankó András

Anzix – Szajkó 70

Anzix – Szajkó 70. Szajkó István kiállítása. Művészetek Háza Veszprém, Dubniczay-palota, 2025. március 8. – április 6.

Szajkó István festőművész a valahai Jugoszláviában, a Csonoplya nevű faluban született. E mondat minden „adata” és azok mögöttes tartalma fontos hatást gyakorolt a művész életének folyására és a művészetére: Jugoszlávia, a falu és a kétnyelvűség, a magyar és a szerb–horvát–balkáni kötődés egyaránt.

Séd, 2024. 2. sz., 37. old.

Mindezek közül talán legfontosabb a falu – ami a természetközelség, a családi kötelékek, az állatok, a növények, a fák, a természet legegyszerűbb szeleteihez való mély kapcsolatát sejteti, pl. egy farönkhöz, egy szalmabálához

olyan finoman közelít a képein keresztül is, mintha portrét készítené róluk, de a városképein, pl. Szabadka ábrázolásain is főszereplőkké váltak a fák, a fűcsomók... Mint amikor valami kitörölhetetlenül beleivódik az emberbe, úgy tör a mai napig a felszínre a falunak, a természetnek vagy Szabadkának – ennek az óriási falunak – az öröksége. A valahai poros csalánbokrok látványát magában mélyen össze is köti a pasztellkréta porával, mely színes porrá lényegült át az alkotásain. Talán ezért is a vonzódása a pasztellhez, mint a legősibb képzőművészeti technikához, hiszen gyermekkorában a por – a szó nem közönséges értelmében – mindenhol ott volt körülötte. A természet, a környezet legegyszerűbb szereplőinek adott „nemesi rangot”, s azokat a pille szárnyának finom porával meghintve bocsátotta útra, reptette ki a világra.

Bár tizenéves korában elkerült Csonoplyáról ő is és a családja is („egy borzalmas jégeső elverte a kukoricaföldünk teljes évi termését, így apámék úgy döntöttek, eladják a földet, elhagyják a falut, és irány Szabadka”), a kötődés örök maradt. Az Újvidéki Iparművészeti Középiskola elvégzése után a Zágrábi Képzőművészeti Akadémia következett. Ezek fontos évek voltak: olyan nyitott szellemiséget adtak neki, mely a kommunista tömbben példátlan volt akkoriban. A „jugók” utazhattak, nem voltak sem fizikailag, sem szellemileg korlátozva, legalábbis nem olyan mértékben, mint mi itt, Magyarországon; nem voltak tiltott zenék, könyvek is alig; és elérhetőek voltak a Szajkó számára kamaszkorában oly fontos és a vizualitására nagy hatást gyakorló képregények is. Ezekből természetesen nem a történet ragadta magával, hanem a képek világa. A rajz- és festészeti technika tökéletesre csiszolásában, de leginkább a szellem feltöltésében nagy szerepe volt akadémiai mesterének, Nikola Reisernek, illetve a párizsi, madridi, amszterdami tanulmányutaknak, melyek csak még szélesebbre nyitották az ablakot a világra. És a művész szívta magába a látványt, s azt rögtön átlényegítette képpé: festett a párizsi Luxembourg-kertben vagy a Szajna partján akvarellal,

kísérletezett az anyagokkal, például beaplikálta a betont a képeibe, vagy egy-egy tárgyat, mondjuk a modell papucját, saját pizzamáját vagy egy esküvői csokrot. Ez a kísérletezőkedv egész életútját jellemezte: festett képet az édesapja munkahelyéről származó műanyag zsákokra, a nagyszülőktől örökölt vászonra – a minap is épp egy ősrégi családi sifont feszített fel egy blindráma –, a nagyanyai szekreter szüette ajtajára, mindenféle bútorlapra, fadeszkára, fémlapra, de a homokra festés művészete szintén igen különleges alkotásokat eredményezett, melyek közül párat itt is megtekinthetnek.

A Brioni szigetén tengerészgyalogosként eltöltött egy évnek is jelentősége volt: a négy évszak megélése a tenger mellett, a mediterrán táj változásának megtapasztalása fontos lelki és vizuális élményt adott, ráadásul nem vonta ki az alkotás folyamatából sem.

Bár maga nem tartozott művészcsoportokhoz sohasem, az élénk művészeti életéről is nevezetes Szabadka kiváló háttérhelyszín volt az alkotáshoz – sok kiállítás volt itt, a városházi műterme pedig egészen a '80-as évek végéig biztosította neki az alkotás nyugalma. Ebből az időből eredeztethetőek színházi plakátjai, könyvillusztrációi, borítótervei, melyek az irodalomhoz, a költészethez való vonzódásának kifejeződései. Itt kell megemlíteni pár személyt, akiknek barátsága fontos volt nemcsak emberileg, hanem Szajkó művészete

szempontjából is: Duranczi Béla művészettörténészt és első keretezőjét: Franzer Istvánt, az öreg Franzert, akinek belvárosi galériájában, akárcsak jelenlegi keretezője, Búza Misi galériájában, többször is alkalma adódott bemutatkozni.

Ez időből fakad a biciklimotívum is. A bicikli meghatározó látványa Szabadka városának, nem beszélve arról, hogy mint forma, már gyermekkorától fogva lenyűgözte a művészt. Nem is a kerék körének szabályossága, hanem a körből fakadó ellipszis izgalmas nyugtalansága – ami számos Szajkó-képen megmutatkozik, legyen szó a sejtelmes erdei háttérben magányosan álló, a kocsmá mellett „parkoló”, a szabadkai munkásegységemnél sorakozó vagy épp egy mezőre vetett bicikliről. Mára egészen nyilvánvalóvá vált, hogy Szajkó Istvánra igaz: ő a bicikli festője. Izgalmas a forma, de izgalmas a belelátott történet is: Szarapka Tibor szobrászművész mondta egyszer, hogy a Szajkó-képek mindig titkot rejtjenek. Hogy kerül egy látszólag „idegen tárgy”, egy bicikli az erdőbe? Hol a biciklista, mi történhetett vele? Én nem fogom a titkot megfejteni – mindenki a saját titkát vetítheti bele egy képbe, s képzeletben folytathatja a műalkotást.

Szajkó közel negyven éve él és alkot „kétlaki”-ként: Magyarország és a Balkán között, de sokat időzött az Adria vidékén, Németországban, Silt szigetén, Svédországban, Franciaországban és Hollandiában is. 1991-ben találta meg a maga magyarországi faluját, Lókutat, ahol megteremtette azokat a körülményeket, melyek ideálisak számára. A bakonyi táj, a mindent átható zöld beléivódott – és ma már elválaszthatatlanul ott van mind a pasztell-, mind az olajképein. Ahogy mondani szokta: bárhogy keveri a festéket, valahogy mindig zöld lesz belőle.

Noha Szajkó Istvánnak több mint 150 egyéni kiállítása volt szerte Európában, többek közt Ljubljanában, Münchenben, Grenoble-ban, Saint Tropez-ban, Amszterdamban, legutóbb pedig Budapesten és Belgrádban, de ilyen átfogó, az egész életműre kitekintőt még soha nem rendeztek neki, mint Dohnál Szonja, a kiállítás kurátora. Láthatnak itt műveket a Zágrábi Képzőművészeti Akadémia éveiből, a '80-as évek szabadkai időszakából és a legfrissebb alkotásokból is, melyeken épp csak megszáradt a festék. A jellegzetes, szinte festői szajkói pasztellképek ugyanúgy megjelennek, mint a vászonra, fára festett olajak vagy a kísérletező kedvről tanuló kombinált technikák.

Illés Andrea

Anasztasia Trofimova 2024-ben megjelent dokumentumfilmje, az *Orosz frontkatonák között* egészen különleges nézőpontból közelíti meg az orosz–ukrán háborút: a fronton harcoló katonák szemszögéből. Az alkotás egy orosz zászlóalj életét követi nyomon, feltárva a katonák személyes motivációit, dilemmáit és érzelmeit.

Háború testközelből

Anasztasia Trofimova: *Orosz frontkatonák között* (Russians at War), 129 perc, 2024. Budapesti Nemzetközi Dokumentumfilm Fesztivál. Foton, 2025. január 31.

Te tíz évod hogy
A rendező egy véletlen találkozást követően merült el ebben a világban: egy moszkvai vonaton ismerkedett meg egy akkor Téalópónak öltözött katonával, aki elmondása szerint a frontvonal közelében élők számára okozott boldogabb pillanatokot, s ezek után saját elhatározásából pár napon belül visszatér a frontra. Ez a találkozás inspirálta Trofimovát arra, hogy a lehetetlent megvalósítva kövesse a katonák mindennapjait.

Séd, 2024. 2. sz., 8. old.

Cinematografu
ha találko
A rendező egy véletlen találkozást követően merült el ebben a világban: egy moszkvai vonaton ismerkedett meg egy akkor Téalópónak öltözött katonával, aki elmondása szerint a frontvonal közelében élők számára okozott boldogabb pillanatokot, s ezek után saját elhatározásából pár napon belül visszatér a frontra. Ez a találkozás inspirálta Trofimovát arra, hogy a lehetetlent megvalósítva kövesse a katonák mindennapjait.

Séd, 2024. 4. sz., 5. old.

és golyózapor hangjai törnek meg a némaságot, valamint az üres, elhagyatott utcák, rommá lőtt városok képei utalnak a háború következtében kioltott, ártatlan emberi életre. A film kezdetétől fogva a zenei elemek visszafogottak azért, hogy ne vonják el a néző figyelmét a történet valódi súlyáról. A rendező hagyja, hogy a képek és a szereplők szavai önmagukért beszéljenek.

A rendező egy véletlen találkozást követően merült el ebben a világban: egy moszkvai vonaton ismerkedett meg egy akkor Téalópónak öltözött katonával, aki elmondása szerint a frontvonal közelében élők számára okozott boldogabb pillanatokot, s ezek után saját elhatározásából pár napon belül visszatér a frontra. Ez a találkozás inspirálta Trofimovát arra, hogy a lehetetlent megvalósítva kövesse a katonák mindennapjait.

Számomra a film egyik legnagyobb erőssége, hogy teljesen emberközpontú, emberközelin módon ábrázolja a katonák életét. Nézőként nem csupán kívülállóként figyelhetjük meg az alkotásban ábrázolt eseményeket, hanem a katonákkal együtt élhetjük meg a háború okozta fizikai, de főképp érzelmi kihívásait – gondolva itt a családi köteletől való elszakadásra vagy a bajtársak elvesztésére.

A film egyik legérdekesebb eleme, hogy a katonák őszintén beszélnek a különböző motivációkról. Van, aki anyagi biztonságot remél, van, aki a kötelességtudat vagy a kalandvágy miatt csatlakozott a seregbe, de van olyan is, aki a közösséghez való tartozás érzése miatt vállalta a harcot. Valakinek már hónapokkal ezelőtt lejárt a szerződése, de maradásra bírták. Ezek az őszinte és megdöbbentő vallomások segítenek megérteni, hogy mi is zajlik a fronton harcoló emberek lelkében, és hogyan néznek szembe belső küzdelmeikkel.

Trofimova filmjét vizuálisan is nagyon erőteljesnek tartom. A hirtelen csendben egy váratlan pillanatban robbanások

és golyózapor hangjai törnek meg a némaságot, valamint az üres, elhagyatott utcák, rommá lőtt városok képei utalnak a háború következtében kioltott, ártatlan emberi életre. A film kezdetétől fogva a zenei elemek visszafogottak azért, hogy ne vonják el a néző figyelmét a történet valódi súlyáról. A rendező hagyja, hogy a képek és a szereplők szavai önmagukért beszéljenek.

A rendező egy véletlen találkozást követően merült el ebben a világban: egy moszkvai vonaton ismerkedett meg egy akkor Téalópónak öltözött katonával, aki elmondása szerint a frontvonal közelében élők számára okozott boldogabb pillanatokot, s ezek után saját elhatározásából pár napon belül visszatér a frontra. Ez a találkozás inspirálta Trofimovát arra, hogy a lehetetlent megvalósítva kövesse a katonák mindennapjait.

Számomra a film egyik legnagyobb erőssége, hogy teljesen emberközpontú, emberközelin módon ábrázolja a katonák életét. Nézőként nem csupán kívülállóként figyelhetjük meg az alkotásban ábrázolt eseményeket, hanem a katonákkal együtt élhetjük meg a háború okozta fizikai, de főképp érzelmi kihívásait – gondolva itt a családi köteletől való elszakadásra vagy a bajtársak elvesztésére.

A film egyik legérdekesebb eleme, hogy a katonák őszintén beszélnek a különböző motivációkról. Van, aki anyagi biztonságot remél, van, aki a kötelességtudat vagy a kalandvágy miatt csatlakozott a seregbe, de van olyan is, aki a közösséghez való tartozás érzése miatt vállalta a harcot. Valakinek már hónapokkal ezelőtt lejárt a szerződése, de maradásra bírták. Ezek az őszinte és megdöbbentő vallomások segítenek megérteni, hogy mi is zajlik a fronton harcoló emberek lelkében, és hogyan néznek szembe belső küzdelmeikkel.

Trofimova filmjét vizuálisan is nagyon erőteljesnek tartom. A hirtelen csendben egy váratlan pillanatban robbanások

és golyózapor hangjai törnek meg a némaságot, valamint az üres, elhagyatott utcák, rommá lőtt városok képei utalnak a háború következtében kioltott, ártatlan emberi életre. A film kezdetétől fogva a zenei elemek visszafogottak azért, hogy ne vonják el a néző figyelmét a történet valódi súlyáról. A rendező hagyja, hogy a képek és a szereplők szavai önmagukért beszéljenek.

A rendező egy véletlen találkozást követően merült el ebben a világban: egy moszkvai vonaton ismerkedett meg egy akkor Téalópónak öltözött katonával, aki elmondása szerint a frontvonal közelében élők számára okozott boldogabb pillanatokot, s ezek után saját elhatározásából pár napon belül visszatér a frontra. Ez a találkozás inspirálta Trofimovát arra, hogy a lehetetlent megvalósítva kövesse a katonák mindennapjait.

Számomra a film egyik legnagyobb erőssége, hogy teljesen emberközpontú, emberközelin módon ábrázolja a katonák életét. Nézőként nem csupán kívülállóként figyelhetjük meg az alkotásban ábrázolt eseményeket, hanem a katonákkal együtt élhetjük meg a háború okozta fizikai, de főképp érzelmi kihívásait – gondolva itt a családi köteletől való elszakadásra vagy a bajtársak elvesztésére.

A film egyik legérdekesebb eleme, hogy a katonák őszintén beszélnek a különböző motivációkról. Van, aki anyagi biztonságot remél, van, aki a kötelességtudat vagy a kalandvágy miatt csatlakozott a seregbe, de van olyan is, aki a közösséghez való tartozás érzése miatt vállalta a harcot. Valakinek már hónapokkal ezelőtt lejárt a szerződése, de maradásra bírták. Ezek az őszinte és megdöbbentő vallomások segítenek megérteni, hogy mi is zajlik a fronton harcoló emberek lelkében, és hogyan néznek szembe belső küzdelmeikkel.

Trofimova filmjét vizuálisan is nagyon erőteljesnek tartom. A hirtelen csendben egy váratlan pillanatban robbanások

és golyózapor hangjai törnek meg a némaságot, valamint az üres, elhagyatott utcák, rommá lőtt városok képei utalnak a háború következtében kioltott, ártatlan emberi életre. A film kezdetétől fogva a zenei elemek visszafogottak azért, hogy ne vonják el a néző figyelmét a történet valódi súlyáról. A rendező hagyja, hogy a képek és a szereplők szavai önmagukért beszéljenek.

Az *Orosz frontkatonák között* olyan nézőpontot mutat be, amit nagyon ritkán látunk: a háborúban részt vevők személyes élményeit. A film nem dicsőíti a katonákat, nem ítélkezik, nem próbál tanulságot levonni. Megmutatja a valóságot annak minden ellentmondásával együtt. Ez a valóságos és emberi megközelítés teszi különlegessé a háborús dokumentumfilmek között.

A rendező munkája egyszerre döbentett meg és gondolkodtatott el: rámutat arra, hogy a háború mögött személyes sorsok és döntések állnak, de megmutatja azt is, hogy lelkiileg egy háború mekkora terhet jelent a fronton harcoló katonák számára.

Trofimova alkotása közel tudta hozni számomra a háború kegyetlen valóságát. A film erős érzelmi hatást keltett bennem, és mindaz, amit láttam, sokkolóan hatott. Néha túl hatásvadásznak tűnt, mégis kiderült belőle egy nagyon fontos igazság: a háborúban nem a pisztolyok, puskák, tankok a legerősebb fegyverek, hanem maga a félelem. Miért? Mert a félelem nemcsak fizikailag, hanem mentálisan is megbéníthatja az egyént. A fegyverek ölnek, de a félelem az, ami igazán megtöri az embert. Aki elveszíti a reményt, az már harc nélkül is veszített – mert a háborúk nemcsak a csataterén dőlnek el, hanem az emberek lelkében is.

Sípócz Borbála Luca

Nyers beton és befejezetlenség

A brutalista. Amerikai–brit–kanadai film, 2024. Rendezte: Brady Corbet. Címszereplő: Adrien Brody.

Az alábbi sorok nem filmkritikát kínálnak, pusztán – ahogy a korábbi írásaimban is – szeretnék figyelmet generálni egy filmalkotásnak. Bár a sok díjjal kitüntetett *A brutalista* nem szorul reklámra, de extrém hosszúsága és nehéz témája lehet, hogy kissé elbizonytalanítja a filmbarátokat. Arra biztatok mindenkit, bátran üljön be a moziba, nagy amerikai filmdráma, minden téren átgondolt és precízen kimunkált nagybetűs FILM várja, melytől a filmkritikák sem sajnálják a jelzőket: lehengerlő, impozáns, grandiózus.

Semmelweis
mellszobra
Semmelweis, Magyar film, 2023. Rendezte: Koltai Lajos, címszereplő: Vécsei H. Miklós. Szünet: Szabó Eszter. Forgalmazó: InterCom. Bemutató és közönségszínház: a Balaton Pályában, a Cinema Cityben. A film egyike a Szabó Eszter rendezte 2023. december 10-én.

Séd, 2024. 1. sz., 31. old.

Veszprémi film
nemzetközi porc
Lukács Ágoston (2023). Rendezte: Lukács Ágoston. Forgalmazó: Foton.

Séd, 2024. 2. sz., 47. old.

Nagyon szerencsés, hogy miután lefutott a Cinema City Balatonban, másorra tűzte az Agóra filmklub, a Fotonban pedig egész március végéig, de lehet, hogy még tovább is lehetőségünk nyílik a megtekintésére.

A film főszereplője egy Tóth László nevezetű magyar építész, talán ezzel utal a rendező a brutalista építészeti stílusban jeleskedő Goldfinger Er-

nőre vagy a Bauhausban ténykedő Breuer Marcellre.

A brutalista építészeti stílus nevét a francia nyers beton, illetve befejezetlenség kifejezésből eredeztetik. A stílus az 1950–70 közti időszakban volt a legnépszerűbb, jellemzője a beton (kő, vas, üveg) látványos használata, monumentalitás, szigorúság, a funkcióból eredő formák látványként való felhasználása. „Épületek ijesztő aurával” – fogalmazta meg a *Refresher* online magazin cikkírója a 2023. november 26-ai összefoglaló írásában. Ezt a modernista irányzatot igazán sosem szerette a nagyközönség. Brady Corbet rendező utalt rá a januári *Filmvilágban* közzétett interjúban, hogy ezeket az épüle-

teket túlnyomó részben kelet-európai zsidók építették, s ő szoros kapcsolatot érez a második világháború utáni kollektív psziché és a korszak építészete közt. Számos jelentős alkotást lebontottak az idők során, hogy mégis megőrződjön e stílus, kulturális védettség alá helyezték egyes alkotásait.

A brutalista felkavaró, sokrétegű, filmes műfaji határokon átívelő nagyszabású alkotás. A két mozifilm hosszúságú produkció az epilógus és prolóógus közt két nagy részen át (*A megérkezés rejtélye / A szépség kemény magja*) utaztatja nézőjét üresjáratok nélkül.

Sokrétegűsége megmutatkozik abban, hogy nevezhetjük – kis túlzással – dokumentarista történelmi filmnek, ho-

lokusztfilmnek, a legszemélyesebb szerzői filmnek csakúgy, mint (fiktív) életrajzi vagy épp élesen társadalomkritikus, filozofikus műnek, mely egyén és hatalom viszonyát vizsgálja és beszél a traumák személyiségformáló és -torzító hatásáról. Párhuzamot von a bevándorlás és a művészet közt, amennyiben mindkét jelenséget folyamatos társadalmi ellenállás kíséri. A tény, hogy a főszereplő karakterek magyar származásúak, számunkra érdekes, de valójában teljesen mindegy, hogy Kelet-Európa mely háború és fasizmus sújtotta államából menekülnek megsemmisítésre ítélt zsidó emberként a szabad világba: az USA Pennsylvania államába. Talán ez sem véletlen, hogy az Amerikai Egyesült Államok egyik alapító állama a helyszín, ahol annak idején a *Függetlenségi nyilatkozat* és az alkotmány aláírásra került, ám a bennük megfogalmazott törekvések a film történetének idején, a második világháború utáni években még mindig erősen bizonytalanok. A legalapvetőbb emberi jogokat még mindig ki nem mondott, de lépten-nyomon megmutató társadalmi előítéletek csorbítják. Például a színes bőrűek megítélése vagy épp a film egyik katartikus jelenetében az építész Tóth László felesége által suttogva megfogalmazott megállapítás: ezek itt nem akarnak bennünket... Gondolhatunk a saját érzelmeit mélyen elnyomó, identitását meg nem élő gazdag, deformált lelkületű üzletember figurájára is. A bevándor-

lók álmainak Amerikája nem bizonyul az ígéretek földjének. Guy Pearce – a filmben a megbízó, gazdag Harrison Lee Van Burent alakítja – fogalmazza meg egy interjúban (*Vox*, 2025. január), hogy Amerika teli van önzéssel, irigységgel, kapzsisággal és hatalomvágygal. Ezt tükrözi az ő figurája, de a főszereplő építészünk bevándorló alázatosságán is felülkerekedik a művészi önkifejezés mindenhatósága, a művészi szabadság hatalma, a törekvés a maradandó alkotásra. Gyönyörűen ábrázolódik a filmben, hogy a művészi tehetség a legnyomorúságosabb fizikai létben, a legmeggyötörtebb lelkiállapotban is képes utat törni magának. Rendkívül érzékenyen, finoman, de nagyon határozottan mutatja be a film azt a kemény munkát, törekvést, amellyel a bevándorlók igyekeztek új hazájukban hasznos állampolgárrá válni. Úgy gondolom, minden néző azt érzékeli leginkább a filmből, amire saját maga is érzékeny és nyitott. Azért is nagyszerű Brady Corbet filmje, mert karakterábrázolása annyira sokszínű és mély, hogy ebben a közegben szinte fürdőznek a színészek. Mindehhez csodás operatőri munka járul, olyan képi világot varázsol elénk Lol Crawley operatőr, amely nagyban hozzájárul ahhoz, hogy az extra hosszú film magával ragadjon, megtartsa. A különleges beállítások, a carrarai márványbánya monumentális képei csakúgy, mint Tóth László gigantikus, brutalista, a haláltáborok bezártságát megidéző építményének megjelenítése, le-

nyűgözőek. Ebben bizonyára nagy szerepet kapott Jancsó Dávid vágó tehetsége is, akit Oscar-díjra jelöltek ezért a munkájáért. Pontosan ennyire lenyűgöző és hatásos a filmzene is, Daniel Blumberg sokat tesz hozzá a képi világhoz: ha kell, feszes és erőszakos, disszonáns, máskor finom és érzékeny módon tökéletesen kifejezi a szereplők lelki tusáit, a kor ellentmondásait. A filmvégi stáblista hosszan pörög, jelentős részben magyar nevekkal. Magyarországon (is), magyar filmes szakemberek részvételével készült az alkotás, rendezője kiemelte a magyar csapat kreativitását, szaktudását, problémamegoldó készségét. Megfogalmazta, hogy véleménye szerint „kulturális szempontból jelenleg kollektíve éhezünk”. Ehhez a gondolathoz jól illik ugyanezen *Filmvilág*-szám kritikájából a záró mondat Brady Corbet munkájáról: „...tárt karokkal érdemes fogadnunk minden hozzá hasonló, életművet építő, tehetséges alkotót!” E sorokat biztatásnak szánom, bátran nézzék meg a filmet! Adrien Brody az önpusztító építész jellemének megformálásában ismét bebizonyította, hogy kivételes tehetségű színész, méltán kapott Oscar-díjat az alakításáért, még akkor is, ha a csillogó-villogó Oscar-gálán a színpadra lépve a tenyerébe köpött rágóját egy hanyag mozdulattal hátradobta barátjának...

Farkasné Molnár Csilla

Györgydeák György Séd című grafikája
(Géczi János: *Fegyverengedély*. Pesti Szalon Könyvkiadó, 1994. 18. oldal)
Györgydeák György örököseinek tulajdona